

BURSA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

BURSA VE İLÇELERİ ARKEOLOJİK KÜLTÜR ENVANTERİ-I

OLYMPUS ARAŞTIRMALARI

(KELES-ORHANELİ-HARMANCIK-BÜYÜKHAN)

EDİTÖR
MUSTAFA ŞAHİN

BURSA VE İLÇELERİ
ARKEOLOJİK KÜLTÜR ENVANTERİ - I

OLYMPOS ARAŞTIRMALARI
(Keles-Orhaneli-Harmancık-Büyükorhan)

Editör

Mustafa Şahin

Bursa 2014

Bursa Büyükşehir Belediyesi Kitaplığı / BURSA VE İLÇELERİ ARKEOLOJİK KÜLTÜR ENVANTERİ OLYMPOS ARAŞTIRMALARI - 1
(Keles - Orhaneli - Hanmancık - Büyükorhan)

Proje Koordinatörleri / Aziz Elbas, Ahmet Erdönmez

Proje Yürütücüsü / Bursa Araştırmaları Merkezi www.bursaarastirmalimerkezi.org

Editör / Mustafa Şahin

Yayıma Hazırlayan / Serap Ala

Katkıda Bulunanlar / Filippo Battistoni - Ralf Becks - Berkay Dinçer - İ. Hakan Mert - B. Ayça Polat Becks- Yasemin Polat - Peter Rothenhöfer-Elmar Schwertheim - Serkan Gündüz

Görsel Tasarım / Yakup Şahiner

Kapak Fotoğrafı / Topbaşı Paleolitik Çağ Buluntu Yeri, Berkay Dinçer

ISBN / 978-605-9968-06-05

Basım Yılı ve Yeri / 1. Baskı; Temmuz 2014, Akmat Matbaacılık / Bursa

Yapım / © 2014 Bursa Kültür A.Ş. Bu kitabın tüm yayın hakları Bursa Kültür A.Ş.'ye aittir. Yazılı izin olmadan kısmen ya da tamamen yeniden basılamaz.

Dağıtım / Bursa Kültür A.Ş. - Merinos Atatürk Kongre Kültür Merkezi B Kapısı Osmangazi-Bursa/Türkiye

Tel: + 90 224 253 26 46 Faks: + 90 224 253 14 85 info@bursakultur.com / www.bursakultur.com

Kütüphane Bilgi Kartı / Catalog-in-Publication Data (CIP)

Şahin, Mustafa / Bursa ve İlçeleri Arkeolojik Kültür Envanteri Olympos Araştırmaları 1

1. Bursa 2. Uludağ 3. Arkeoloji 4. Envanter 5. Olympos 6. Yüzey Araştırması

Doktor Aristokles'in Kenotaph'ı*

Ey Yolcu, Burada Dur !

Ben boş bir mezar olabilirim,

Ancak buradan geçene yabancı topraklarda gömülmüş olan

Venustus ve Juliane'nin oğlu Aristokles'in

Selamını veriyorum.

O, genç yaşta öldü

Ve bedeni imparatorluk başkenti Roma'da gömüldü.

O, aynı zamanda doktorlar arasında da dikkat çeken bir isim yapmıştı.

Mürebbiyesi Neikarete onun için çok gözyaşı dökerek ağladı.

Ve aynı zamanda bu anıtı mezarın üzerine diktirdi.

***Yazıt:**

İ.S. 2. yüzyıl

Nalbant, Cuma Camii'nin dış duvarında hâlen korunmaktadır.

E. Schwertheim, Die Inschriften von Hadrianoi und Hadrianeia, I.K. 33 (1987), 49 Kat. Nr. 61 Taf. 14

İÇİNDEKİLER

SUNUM	7
GİRİŞ	9
HADRIANOİ'UN TARİHİ COĞRAFYASI / Elmar Schwertheim, İ. Hakan Mert (Çeviri).....	11
YÜZEY ARAŞTIRMASI / Mustafa Şahin.....	21
TAŞ ESER KATALOĞU / Mustafa Şahin.....	65
DAĞLIK BURSA PALEOLİTİĞİ / Berkay Dinçer.....	159
DAĞLIK BURSA'DA ERKEN TUNÇ ÇAĞI YERLEŞİMLERİ / Ralf Becks – B. Ayça Polat-Becks.....	179
DAĞLIK BURSA'DA DEMİR ÇAĞINDAN GEÇ ANTİK ÇAĞA SERAMİKLER / Yasemin Polat.....	193
KELES VE ORHANELİ YÖRELERİNDEN YAZITLAR / Filippo Battistoni ve Peter Rothenhöfer.....	205
KELES İLÇESİ ANTİK YOLLARI / Serkan Gündüz.....	255
DAĞLIK BURSA'DA SOSYAL YAŞAMDAN KESİNTİLER / Mustafa Şahin.....	261
SONUÇ	267

YÜZEY ARAŞTIRMASI

Mustafa Şahin*

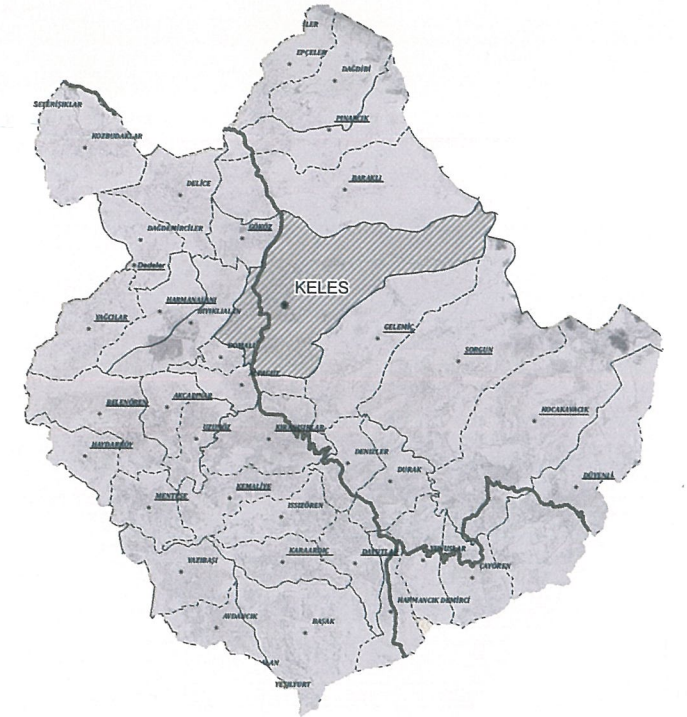
Çalışmanın bu bölümünde önce 2009-2013 yılları arasında Keles, Orhaneli, Büyükorhan ve Harmancık ilçelerinde yaptığımız yüzey araştırması ve ziyaret ettiğimiz köyler hakkında genel bilgiler verilecek, daha sonra ise ziyaret ettiğimiz alanlarda tespit ettiğimiz taş eserlerin genel hatları ile bir katalog yer alacaktır. Taş eserler arasında ağırlıklı mimari parçalara yer verilirken, bunun yanı sıra yine taş eserler ile ilişkili sunak, mezar steli, lahit gibi eserler de kapsam dahiline alınmıştır. Bu arada, epigraflarımız Dr. Peter Rothenhöfer ve Filippo Battistoni tarafından yazıtlarından dolayı irdelenen taş eserler, üzerlerinde yazıtları okunamayan birkaç istisna haricinde katalog dışı tutulmuştur. Coğrafi bütünlüğe sadık kalınmasının mimari yapılar konusunda ileride yapılacak araştırmalarda kolaylık sağlayacağı düşüncesi ile de taş eserler, türlerine göre değil halihazırda buldukları yere göre sıralanmışlardır. Ölçü birimi, mesafede kilometre, mimari yapılarda metre, taş eserlerde ise santimetre olarak kullanılmıştır.

KELES

Proje kapsamında ilk ziyaret ettiğimiz ilçe Keles'tir. Keles, Dağlık Bursa bölgesinde en fazla kültür varlığına rastladığımız ilçe olmuştur. Karışıklığı önlemek amacıyla ilçe kendi içinde Merkez, Dağlık Keles ve Vadilik Keles olmak üzere üç ayrı araştırma bölgesine ayrılmıştır (Resim 1).

İlçedeki kültür varlıklarının taranmasına Keles merkezden başladık. Bu güne kadar epigrafik araştırmalar yapmış olan

E. Schwertheim dışında ziyaret edilmemiş olan Keles, etrafı Uludağ, Dümen Dağı ve Sorgun Dağları ile çevrili, vadilerle parçalanmış bir çanak içinde yer almaktadır. İlçe merkezinin de içinde bulunduğu vadinin tam ortasından Keles Deresi geçmektedir. Modern ilçe derenin etrafındaki düzlüklerden başlayıp yamaç boyunca yükselerek yayılmaktadır (Resim 2).

Resim 1- Keles ve köylerini gösterir harita (Harita: Mustafa U. Ekmekçi)

* Prof. Dr. Mustafa Şahin, Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 16059 Görükle – Bursa. E-mail: mustafasahin@uludag.edu.tr

Resim 2- Keles, genel görünüş.

Keles isminin kökeni ile ilgili olarak Schwertheim iki olasılık üzerinde durmaktadır: Bunlardan birisi ismin "Kilise" kelimesinden türetilmiştir (Schwertheim 1987: 139). Bu olasılığın çıkış noktası, Keles isimli yerlerin çoğunda Bizans dönemine kadar geri giden eski bir kilisenin bulunuyor olmasıdır. Philippson'un Anadolu haritasında ise Keles, "Kelles" olarak gösterilmiştir. Schwertheim'a göre, bu ipucu Bizans yazılı kaynaklarında sık sık zikredilen "Kellia"nın burada olduğuna işaret etmektedir. Schwertheim her iki olasılığın da mümkün olduğunu, ancak Keles merkezde herhangi bir in situ kültür varlığına rastlamadığı için lokalizasyon yapamadığını ifade etmektedir.

Buna karşın, Keles merkezde yaptığımız incelemelerde yer yer yapılan temel hafriyatlarında antik döneme ait mermer mimari malzemelerin açığa çıkartılmış olduğunu tespit ettik. Örneğin Sofular Mahallesi'nde, su şebekesi için açılan kanaldan büyük boyutlarda mermer mimari malzeme ortaya çıkmıştır (Resim 3).

Resim 3- Sofular Mahallesi'nde alt yapı çalışmalarında bulunan mimari bloklar.

Bunun yanı sıra muhtelif kazılarda bulunan ve çeşme gibi değişik yapılarda tekrar kullanılan yazıtlı veya yazıtsız mermer bloklar da dikkat çekmektedir (Resim 4).

Resim 4- Devşirme malzeme kullanılarak inşa edilen bir çeşme.

Resim 5- Keles tümülüslerinden birisi

Resim 6- Yüzeydeki kapak taşları tümülüsün defineciler tarafından açıldığının habercisi.

Yine ilçe merkezinin dış mahallelerine doğru üç adet tümülüsün varlığı belirlenmiştir (Resim 5). Yüze çıkmış durumda duran mermer plakalar bu tümülüslerden birisinin defineciler tarafından açıldığını işaret etmektedir (Resim 6).

Bunun yanı sıra ilçe merkezinin yer aldığı çanağın kuzey düzlüklerinde, Kocayayla'ya giden yolun sol tarafında bulunan iri boyutlu ve muhtemelen bir mezar yapısının üst örtüsüne ait olabilecek mermer bloklar dikkat çekmektedir. Ayrıca aynı alanın kuzey doğusunda, Kocayayla yolunun yapım çalışmaları esnasında ortaya çıkan mezarlara ait izler hala görülebilmektedir. Hem ilçe merkezinde bulunan çok sayıda antik döneme ait mermer mimari malzeme, hem de çok geniş bir alana yayılan nekropol sahası Keles ilçe merkezinin antik bir yerleşimin üzerine kurulmuş olabileceğine işaret etmektedir. Bu durumda henüz lokalize edilememiş olan "Kellia" kentinin burası olduğunu ileri sürmek mümkündür. Çevrede yaptığımız incelemelere göre bu yerleşime ait mimari blokların malzemesi, olasılıkla ilçe merkezinin kuzeyinde, yaklaşık 2 km mesafede bulunan ve Akçaalan olarak isimlendirilen mevkideki taş ocağından getirilmiş olmalıdır.

İlçe merkezindeki incelemelerimizi tamamladıktan sonra Keles'in kuzeyinde kalan dağlık kesimde çalışmalarımıza devam ettik. Bu bölgede kültür varlığı bulunan yerleşim yerleri Baraklı, Pelitören, Boyalıca, Düvenli, Çayırören, Kocakovacık ve Sorgun'dur. Bu köyler Uludağ etekleri boyunca bir yay çizecek şekilde uzanmaktadır. Bu yerleşimler içinde Baraklı, Pelitören ve Boyalıca harabelerin yoğunluğu ve in situ malzeme ile ön plana çıkmaktadır. Diğer köylerde ise buralardan taşınmış olan mimari malzemeler bulunmaktadır.

Dağlık Bursa'nın diğer bir önemli yerleşim alanı bugünkü Baraklı köyünün civarında yer almaktadır. Keles'e yaklaşık 7 km mesafede yer alan Baraklı köyündeki harabeler köyün yaklaşık 1 km kuzeybatısındaki Asartepe'de yer almaktadır. Köy içindeki evlerde de devşirme olarak tekrar kullanılmış birçok antik kalıntı bulunmaktadır. Bu alanda yaptığımız yerinde incelemede apsis kısmının temelleri açık bir şekilde izlenebilen bir kilise belirledik (Resim 7). Yüzeyde ayrıca kilisenin giriş bölümü, narteks kısmına ait duvar temelleri ve kapı eşliğine ait mermer bloklar da görülebilmektedir (Kat. Nr. 13) (Resim 9).

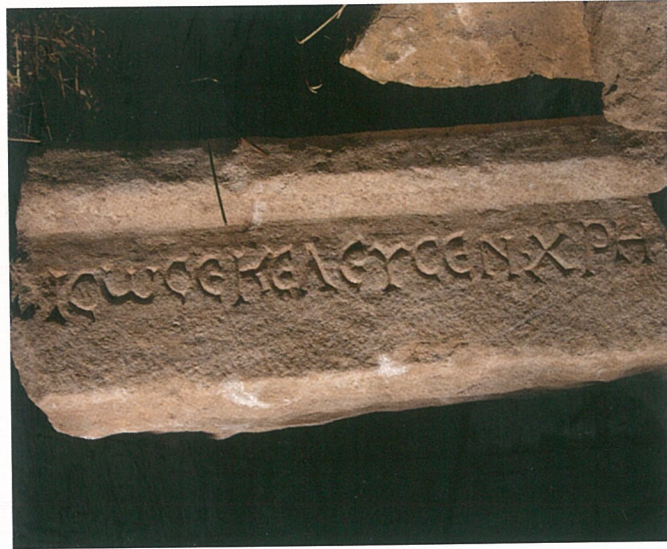
Korunan temellere göre yapının ölçüleri 14,80 x 17 metredir. Kilisenin çevresinde yaptığımız incelemelerde mermer mimari bloklara da rastadık. Schwertheim, daha önce yaptığı ziyarette bu alanda köylüler tarafından İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen antik yapı kalıntıları açığa çıkartılmış olduğundan bahsetmektedir (Schwertheim 1987:137 vd.). Ayrıca açığa çıkartılan mimari malzemeler arasında sütunlar, sütun kaideleri ve işlenmiş mermer blokların bulunduğu altını çizer. Bu bloklar arasında özellikle üzerinde konsol geison bulunan

bezemeli sima bloğu dikkat çekmektedir. Çok iyi korunan bloklar İ.S. 1. yüzyılın stilistik özelliklerini yansıtmaktadır (Kat. Nr. 20).

Resim 7- Asartepe kilisesinin apsis bölümüne ait temel kalıntıları.

Resim 8- Asartepe'de bulunan çok sayıda yazıttan bir örnek.

Mimari blokların yanı sıra çevreye gelişigüzel dağılmış şekilde yine Roma İmparatorluk çağına işaret eden çok sayıda yazıtlı taş ve stel de bulunmaktadır (Resim 8). Yazıtlı taşlar arasında özellikle Bretos Lejyonu yazısı bulunan blok kayda değerdir (Auzepy vd. 2009: 455 Fig. 38).

Üzerinde yazıt bulunan bu stel ve sunaklar burada Bizans dönemi kilisesinden önce de bir tapınağın olabileceğine işaret etmektedir.

Resim 9 - Asartepe'de kapı eşiği olarak ikinci defa kullanılan bir mezar steli.

Alan üzerine dağılan seramik parçaları burada Roma ve Bizans dönemlerine işaret eden diğer önemli belgelerdir. Asartepe kökenli çok sayıda mermer eser değişik zamanlarda köylüler tarafından Baraklı köyüne taşınmıştır. Bunlar arasında üzerinde bir Zeus kabartması bulunan adak levhası (Kat. Nr. 24) veya üzerinde büyü sepet bulunan sunak (Resim 10) kayda değerler arasında yer almaktadır. Schwertheim sunak üzerinde yer alan yazıttan dolayı burada Asklepios ve Hygieia adına bir tapınak bulunduğunu düşünmektedir (Schwertheim 1987: 16 vd. ve 138 Nr. 16 Taf. 5).

Resim 10 - Baraklı'da bir evde devşirme mimari eleman olarak kullanılan Asklepios'a adanmış sunak.

İlk Bizans kaynakları Apollonia ad Rhyndacum ve Hadrianoi arasında Neokaisareia adında bir kentten söz etmektedir. Schwertheim, Baraklı yakınındaki Asartepe'de yer alan kalıntılardan hareketle Neokaisareia'yı buraya lokalize etmek istemektedir (Schwertheim 1987: 139).

Mimari kalıntı bulunan bir diğer yerleşim yeri Pelitören'dir. Pelitören, Keles'in kuzey doğu yönünde 10 km mesafede yer alan Gelemiş köyünün bir mahallesidir. Köy sakinleri özellikle yaz aylarını buradaki bahçelerin arasında bulunan bağ evlerinde geçirmektedir. Bahçelerde yaptığımız incelemelerde kaçak kazılar neticisinde ortaya çıkartılmış duvar kalıntılarına ve çok sayıda mimari malzemeye rastladık (Resim 11,12). Özellikle üzerinde haç motifleri bulunan sütun başlıkları buradaki yapı kalıntısının da bir kiliseye ait olabileceğine işaret etmektedir (Kat. Nr. 141).

Resim 11 - Pelitören'de kilise olduğunu düşündüğümüz yapının içinde kaçak kazı çukuru.

Resim 12- Pelitören kilise kalıntısına ait üzerinde boya izleri korunan siva parçası.

Sütun başlıkları ve taş blokları üzerinde kısmen korunan siva kalıntıları yapıda bulunan freskolara işaret etmektedir (Resim 12).

Yine yapının çevresinde yaptığımız incelemelerde, üzerinde Yunanca yazıt bulunan mermer bir stela rastladık (Resim 13).

Üzerindeki aşınma ve oyuklar orijinali Roma İmparatorluk çağına ait bu stelin kilisede kapı eşiği olarak tekrar kullanıldığını göstermektedir. Eğer bu stel başka bir yerden buraya nakledilmedi ise burada, yine Asartepe'de olduğu gibi erken tarihli bir tapınağın üzerine sonradan inşa edilen bir kiliseden söz etmek mümkün olacaktır.

Resim 13- Pelitören'de kapı eşiği olarak kullanılmış yazıtlı stel.

Dağlık Keles'de yer alan bir diğer önemli ören yeri Boyalıca'dır. Boyalıca, Keles'in en uzak köyü olan ve merkezden 37 km mesafede bulunan Düvenli köyünün 10 km batısında yer alan bir yerleşim alanıdır. Burada yaptığımız incelemelerde kaçak kazılar neticesinde etkili şekilde tahrip edilmiş bir yapı kalıntısı ile karşılaştık (Resim 14).

Resim 14- Boyalıca'da defineci tahribine uğramış yapı kalıntısı.

İzlerden anlaşıldığı kadarıyla burada iki farklı duvar söz konusudur. Bunlardan ilki batı tarafta yer yer izlenebilen yerli taştan büyük kesme bloklarla örülmüş temel ya da teras duvarıdır (Resim 15).

Resim 15- Boyalıca'da yapı kalıntısına ait teras duvarı (?) temelleri.

İkincisi yine batı tarafta gözlemlenebilen ve teras duvarlarının doğusuna gelecek şekilde uzanan ve daha küçük taşlarla örülmüş duvar kalıntısıdır (Resim 16).

Resim 16- Boyalıca'da yapı kalıntısına ait duvarı kalıntısı.

Bu durumu ya farklı yapı evreleri ya da iç içe farklı yapılar şeklinde açıklamak doğru olacaktır. Alanda yaptığımız incelemelerde yerli taşın yanı sıra mermerin de yoğun bir şekilde kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bunlar arasında özellikle Bizans çağına ait mermerden kolosal taşıyıcı elemanlar sayıca fazladır (Resim 17).

Resim 17 - Boyalıca'da yapıya ait mermer sütun gövdesi.

Yerli taşın kesildiği taş ocaklarını yakın çevrede görmek olasıdır. Ancak mermerin nereden getirildiği konusunda henüz bir fikir sahibi değiliz. Daha kolay bulunan yerli taştan mimari malzeme yakın çevreye dağılmış bir şekilde görülebilirken, mermer olanların büyük bir çoğunluğu Düvenli ve Çayören köylerine getirilmiştir (Resim 18).

Resim 18- Düvenli'de bahçe girişinde devşirme olarak kullanılan mermer sütunlar.

Bu nedenle mermer mimari parçalar Boyalıca'da yok denecek kadar az miktarda kalmıştır. Yapının hemen doğusunda defineciler tarafından açılan bir mezara ait kalıntılar dikkat çekmektedir (Resim 19).

Resim 19- Boyalıca'da defineciler tarafından kaçak açılmış mezar kalıntısı.

Keles ilçesinin vadide kalan bölümü, ilçe merkezinin güneyinde Ryndakos Irmağı boyunca uzanan parçalanmış düzlüklerden oluşmaktadır. Bu bölgede Tazlaktepe, Kovanlık, Kemaliye, Kızılkilise, Karaardıç Kalesi, Köprübaşı, Belenören, Akçapınar, Haydar, Menteşe, Uzunöz, Gelintaşı ve Alpagut yerleşimleri ziyaret edilmiştir. Özellikle Tazlaktepe, Kovanlık mevkii, Kemaliye, Karaardıç Kalesi, Köprübaşı ve Gelintaşı ön plana çıkan ören yerleridir.

Bu sayılanlar arasında en önemlisi Tazlaktepe'dir (Resim 20). Tepenin bulunduğu konum hem Ryndakos'un aktığı vadinin en hâkim noktası, hem de Uludağ'ın en iyi görülebildiği yerdir. Dolayısıyla ile Keles vadisinin her noktadan görülebilen hakim bir noktasında yer almaktadır.

Resim 20 - Keles'ten vadinin ortasında yer alan Tazlaktepe'ye bakış.

Bu kadar görünür olmasına karşın bugüne kadar Schwertheim dışında ziyaretçisi olmamıştır (Schwertheim 1987: 139 vd.). Tazlaktepe'nin konumu buraya özel bir

anlam katarak, Keles'in en önemli kalıntılarının burada olabileceğini işaret etmektedir. Tepe, Keles ilçe merkezinin yaklaşık 13 km güneyinde yer almaktadır. Güney yamaçta tatlı bir eğimle ulaşılabilen tepenin kuzeyi oldukça diktir. Tepe üzerinde yaptığımız yerinde incelemelerde bazı Roma dönemi seramik parçalarından başka hiçbir kültür varlığına rastlamadık. Buna karşın hem yamaçta yaptığımız incelemeler, hem de Akçapınar, Belenören ve Haydar gibi çevre köylere buradan dağılan mimari malzemeler (Kat. Nr. 43, 50 vd.), burada bir yapının olduğuna işaret etmektedir. Çiftçiler köylerine naklettikleri antik taşları toprağın derinlerinden çıkarttıklarını anlatmaktadır. Yamaçta gözlemlediğimiz kültür varlıkları arasında mermer heykellere ait parçalar (Resim 21) ve mimari malzemeler dikkat çekmektedir.

Resim 21- Tazlaktepe'den mermer bir heykele ait çene bölümünden yüz parçası.

Mermer buluntular arasında yer alan çok sayıda Yunanca yazıtın bir bölümü daha önce E. Schwertheim tarafından tercüme edilerek yayınlanmıştır (Schwertheim 1987: 140 dipnot 33). Bu yazıtlara göre burada Zeus Kersoulos'a ait bir tapınağın, bir kehanet yerinin ve bu tapınağa ait bir odeonun bulunduğu anlaşılmaktadır (Schwertheim 1987: 40 Nr. 46 Taf. 13). Bunlardan en azından kehanet merkezi İsa'dan önceki yıllarda bölgeler üstü bir öneme sahip olmuştur. Çünkü buradaki kahinlerin Octavian'ın Actium'daki zaferini önceden haber vermiş olduğu bilinmektedir (Schwertheim 1987: 21 vd. Nr. 24 Taf. 7). Bu durum da, tepenin önemini bir kat daha artırmaktadır. Burada gözlemlediğimiz bir diğer özellik ise Bizans çağına ait herhangi bir buluntuya rastlanmamış olmasıdır. Bu durum Tazlaktepe'yi Keles yöresindeki diğer örenler arasında farklı bir konuma sokmaktadır.

İlk defa araştırma ekibimiz tarafından keşfedilen Kovanlık mevkii yerleşimi, Menteşe ile Uzunöz köyleri arasında olup, Keles'in yaklaşık 16 km güneydoğusunda bulunmaktadır¹. Bugüne kadar bu alanda herhangi bir araştırma ve inceleme yapılmamıştır. Köylülerin yer göstermesi üzerine tespit ettiğimiz örende, yine bol miktarda mermer mimari malzemeye ve yapı temeli kalıntısına rastlanmıştır (Kat. Nr. 79).

Bunun yanı sıra yüzeyde bol miktarda ince seramik bulunmaktadır. Tepenin doğu yamacı boyunca ana kayaya oyulmuş mezar yapıları da dikkat çekmektedir. Bunlardan üç tanesi kaçak kazılar neticesinde açılmıştır. Mezarların bulunduğu alanda bir adet de kaya sunağı bulunmaktadır (Resim 22). İki kişinin oturabileceği şekilde biçimlendirilen kaya, benzer örnekleri Frig kültüründe çok sayıda görülen Kybele - Attis kaya sunaklarına benzemektedir.

Resim 22- Kovanlık'ta kaya sunağı

Buradaki yerleşim, iki önemli ticaret yolunun kesiştiği noktada yer almaktadır. Yollardan birisi Kotyaion/ Kütahya ve Tavşanlı üzerinden Harmancık'a gelerek, buradan Karaardıç Kalesi, Karakabaç Deresi'ni takiple bu noktaya ulaşmaktadır. Diğeri ise Orhaneli (Hadrianoi) istikametinden Köprübaşı nekropolü, Kaynarca mevkii ile gelen yoldur. Kovanlık mevkiinde buluşan her iki

¹ GPS: No 1: UTM: 35 686 7..E ve 441 25..N; 3950..N ve 2910..E No 2: UTM: 35 686 5..E ve 441 24..N; 3950 ..N ve 2910 ..E; No 3: UTM: 35 686 6..E ve 441 24..N; 3950..N ve 2910..E; No 4: UTM: 35 686 7..E ve 441 24..N; 3950..N ve 2910..E.

yol, Tazlaktepe'den geçerek Baraklı Asartep'e doğru ilerler ve sonunda Nilüfer vadisine inerek Bursa'ya (Prusa ad Olympum) varır. Harmancık istikametinden gelen ve Karakabaç Deresi'ni takip eden yolun eteklerinde, Kovanlık yerleşiminin tam doğusuna gelecek şekilde, yine kaçak kazılar neticesinde açılmış çok sayıda mezar dikkat çekmektedir. Düzgün kesme taşlarla inşa edilen mezarlar daha sonra toprak ile örtülmüştür (Resim 23). Benzer mimari Köprübaşı nekropolünde de karşımıza çıkmaktadır. Bu benzerlikten hareketle Kovanlık mezarlarının Köprübaşı nekropolü ile çağdaş olabileceğini savlamak mümkündür.

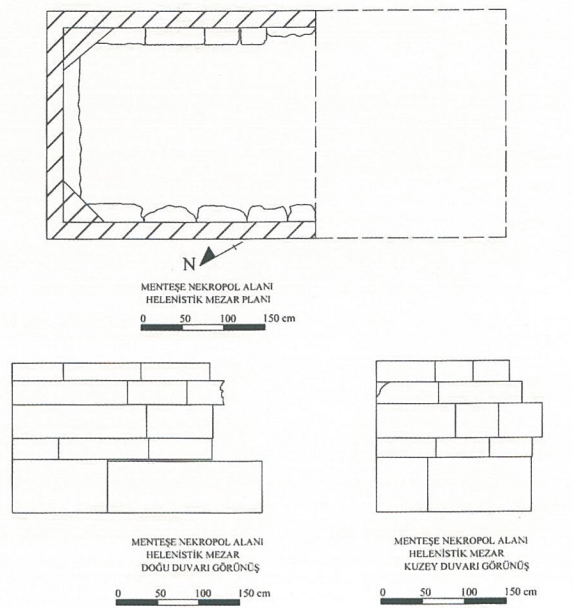

Resim 23 - Kovanlık'ta kaçak açılan mezarlardan bir örnek.

Vadilik Keles'in coğrafyasını belirleyen en önemli unsur kuşkusuz Ryndakos Irmağı olmuştur. Bu nehir bir taraftan derin vadilerde verimli tarım arazilerine imkan tanırken, diğer yandan Aizanoi'den gelen ve Hadrianoi, Miletopolis, Apollonia ad Ryndacum üzerinden denize ulaşan doğal bir yol güzergâhı oluşturmuştur. Keles'e 25 km uzaklıkta ve güney sınırında yer alan Köprübaşı, Ryndakos vadisine en hâkim noktada yer almaktadır. Burada yaptığımız incelemede herhangi bir yerleşim izine rastlayamadık. Ancak kuzey ve kuzeydoğu yamaçlarda kaçak kazılarla açılmış üç adet mezar ve risk altında bulunan çok sayıda tümülüs bulunmaktadır (Resim 27). Defineciler tarafından açılan mezarlara göre burada mezarlar düzgün kesme taşlarla örülmüş oda mezarlardan veya tek sıra taş plakalar ile oluşturulmuş basit mezarlardan oluşmaktadır (Resim 24,25,26). Mezar odalarının üzeri yumruk büyüklüğünde moloz taşlarla konik şekilde örtülerek piramit şeklinde bir görünüm verilmiştir. Pseudoisodomik taş örgüsü nedeniyle Hellenistik döneme ait olduğunu düşündüğümüz mezarların yerleşim yerlerine uzak bir şekilde inşa edilmesini açıklamak şu an için oldukça güç gözükmektedir.

Resim 24- Menteşe oda mezarı

Resim 25- Mezarın çizimi (Çizim: Gözde Kırılı)

Resim 26- Mentеше lahit mezar

Resim 27- Mentеше nekropolünde moloz taşlarla oluşturulan tümülüs mezarlardan örnek.

Özellikle bu alanın güney doğusunda yer alan ve yaklaşık 10 m yüksekliğe sahip tümülüs, bu bölgenin özellikle nekropol alanı olarak hizmet gördüğüne işaret etmektedir (Resim 28). Ağır iş makineleri kullanılarak açılmaya çalışılan tümülüs, defincilerin Uludağ yöresinde ulaşmış oldukları cesarete ve pervasızlığa güzel bir örnektir (Resim 29). Geniş bir alana yayılmış olan nekropol sahası Aizanoi'yu Hadrianoi'ye bağlayan vadi üzerinde yer almaktadır. Aynı zamanda Büyükorhan'dan gelen antik yol buradan geçerek Tazlaktepe'ye doğru devam etmektedir. Tazlaktepe'de bulunan adak yazıtları çok geniş bir coğrafyadan gelen ziyaretçilere işaret etmektedir.

Resim 28- Kovanlık'taki tümülüs mezar

Resim 29- Tümülüste iş makineleri ile yapılan kaçak kazı.

Bu vadinin yaklaşık 2 km doğusunda, yüksek bir kayanın en uç noktasında, Harmancık istikametinde vadiye giriş yapan yolun kontrolünü sağlamak için inşa edildiğini düşündüğümüz Karaardıç Kalesi yer almaktadır (Resim 30). Kuleler ile birlikte sur duvarlarının bir bölümü korunmuştur ve iç bölümde bir sarnıç yer almaktadır.

Resim 30- Karaardıç Kalesinde duvar kalıntısı.

Kalenin güney yamacında, oldukça sarp bir noktada yer alan kaya kütesine oyulmuş mağaralar bulunmaktadır (Resim 31). Mağaralar birbirine geçilebilen odalardan oluşmaktadır.

Resim 31- Karaardıç'ta mağara yerleşimlerine bir örnek.

Odalarda yaptığımız incelemelerde yer yer saman katkılı sıva izlerinin korunduğu duvarlar tespit edilmiştir. Sıva üzerinde yer yer fresko izlerine de rastlanmaktadır (Resim 32).

Resim 32 - Mağara yerleşimine ait fresko izleri.

Ancak, ne yazık ki, freskolar definciler tarafından etkili şekilde tahrip edilmiştir. Mağaranın duvarlarında bulunan freskolar ve mağara içinde bulunan sırlı bir seramik parçasına göre mağaranın Hıristiyanlık döneminde kullanıldığını düşünüyoruz. Kale ve mağaraların bulunduğu mevki günümüzde halen halk ağzında "Kervan Geçidi" olarak anılmaktadır (Resim 33). Bu isimlendirme tesadüf olmamalı, antik çağlardan günümüze geleneksel yollardan ulaşan bir terim olarak, Karaardıç Kalesi'nin bu geçiş noktasını kontrol etmek amacıyla inşa edildiğini diğer bir açıdan belgelemektedir.

Resim 33- Karaardıç Kalesi'nden vadiye bakış.

Keles'de bulunan tek tekfurluk merkezi, günümüzde Kemaliye olarak anılan, ancak daha önce "Kızılkilise" veya "Kızılkse" olarak adlandırılan köydür. Köy, Keles'in yaklaşık 16 km güneyinde ve Rhyndakos'a hâkim bir noktada yer almaktadır. Verimli arazilere sahip olan köyde "Kızılkilise" olarak anılan bir mevki yer almaktadır. Köylüler tarafından gösterilen alanda kiliseye işaret edebilecek herhangi bir minari kalıntıya rastlayamadık. Ancak alanın çevresinde yaptığımız incelemelerde bir kiliseye işaret eden mermerden mimari yapı malzemeleri gördük. Bu kalıntılar ve yer adları bize bu köyde de bir kilisenin bulunduğunu düşündürmektedir.

Kızıl kilisenin belirsizliğine karşın, Kemaliye köyünün Ryndakos'a bakan hâkim yamaçlarının birisinin üzerinde, Kemaliye Bükleri olarak adlandırılan mevkide Taşdeğirmen olarak anılan ve köye yaklaşık 7 km güney mesafede yer alan başka bir kilise saptadık². Defincilerin ve yakın köylerde yaşayan insanların tahribatına rağmen yapının apsisi

Resim 34- Kemaliye Bükleri'nden bir kiliseye ait apsis kalıntısı.

ve duvarlarından bir bölümü hala ayakta (Resim 34). Örneğin Karaardıç köyünde yaptığımız incelemelerde, cami avlusunda bu kiliseden taşınmış olan mermer mimari bloklar yöre halkının tahribatına en güzel örnektir.

Keles yöresinde bir diğer önemli durağımız Gelintaşı olarak anılan mevkidir³. Menteşe köyünden güneybatıya doğru ilerleyen vadi 2 km takip edildiğinde Gelintaşı mevkiine ulaşılmaktadır. Burada çok sarp bir kayanın yamacına teraslar şeklinde oyulmuş küçük bir kilise yer almaktadır. Kilisenin apsisi halen korunmakta olup yapının büyük bir bölümü ne yazık ki definciler tarafından dinamitle havaya uçurularak etkili şekilde tahrip edilmiştir. Kaya yüzeyinde yer yer fresko kalıntıları halen görülebilmektedir (Resim 35).

Resim 35- Gelintaşı kaya kilisesinde fresko kalıntıları.

Menteşe köyü, çevresindeki yerleşimleri ve nekropollerini ile Keles'in köyleri içerisinde en fazla kültür varlığına sahip bölgeler arasında yer almaktadır. Çevredeki bu zenginliğe rağmen köyün içerisinde çok fazla kültür varlığına rastlanmamıştır. Köyde bulunan nadir kültür varlıklarından birisi bir mezara ait ince kristalli beyaz mermerden düzgün kesilmiş bir mimari parçadır (Resim 36). Bize bildirildiğine göre, köy meydanındaki düzenleme çalışmaları esnasında tekrar açığa çıkan blok uzun yıllar önce Menteşe nekropolünden buraya getirilmiştir. Ancak köyde tam olarak nereden alındığını hatırlayan birisini bulamadık. İki parçadan oluşan mermer bloğun ölçüleri 28 x 177,5 x 29 santimetredir.

Resim 36 – Menteşe Köyü'nde bir anıt mezara ait yazıtlı mermer blok.

Keles yöresinin tekil tümülüslerinden birisi Alpagut köyünün girişinde yer alan ve adını köyden alan tümülüsdür (Resim 37). Alpagut köyünün, Kıranışıklar köy yolu ile kesiştiği kavşakta, köyden yaklaşık 100 m mesafede yer alan tümülüs, yaklaşık 9 m yüksekliğe sahiptir. Şimdilik bu noktaya en yakın yerleşim yerinin Keles merkez olduğu düşünülmektedir. Schwertheim yörede daha önce yaptığı araştırmalarda Zeus Kersoulos kutsal alanına giden yollardan birisinin buradan geçtiğini saptamıştır. Tümülüs bu yol güzergâhı üzerinde yer almaktadır. Tümülüs çevresinde yaptığımız incelemelerde defincilerin burada da kazı yaptığını gördük (Resim 38). Ancak mezar odasına ulaşım ulaşılamadıkları konusunda yüzeyde bir ipucu mevcut değildir.

Resim 37- Alpagut tümülüsü

Resim 38- Tümülüs üzerinde kaçak kazı çukurları

2 GPS: UTM: 35 688 3..E ve 440 91..N

3 GPS: UTM: 35 683 2..E ve 441 11..N

Davutlar köyü Keles ilçe merkezinin yaklaşık 7,5 km güneyinde yer almaktadır. Köyün hemen girişinde uzanan Kaleler mevkiinde yüzeyde fazla olmasa da seramik parçaları bulunmaktadır⁴ (Resim 40). Bu alan adını tepenin etrafını çepçevre kuşatan ve yer yer horasan harcı da kullanılarak örülmüş olan duvar kalıntılarında almaktadır (Resim 39). Yüzeyden toplanan seramik parçalarının tarihlendirmesine göre, bu yerleşimin Hellenistik dönemden Bizans çağına kadar kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Resim 39- Davutlar Köyü Kaleler Mevkiinde duvar kalıntıları

Resim 40- Kaleler Mevkiinden Geç Antik ve Bizans çağlarına ait seramik örnekleri.

4 GPS: UTM 35 695 3..E ve 441 05..N

Keles civarında yoğun seramik buluntusu veren alanlardan bir diğeri Kocapınar mevkiidir⁵ (Resim 41). Yaklaşık 1 dönümlük alana yayılmış seramikler daha çok Roma ve Bizans dönemlerini işaret etmektedir.

Resim 41 - Kocapınar yerleşim alanı.

Kocapınar'da ziyaret edilen bir diğer yer Yığılı Çakıl mevkiindeki ormanlık alanın en üst noktasında yer alan tümülüs olmuştur⁶. Civarda herhangi bir ipucu verecek kalıntıya rastlanmadığı için tümülüsün dönemi hakkında bir yorumda bulunmak mümkün olmamıştır.

Zengin mimari elemanların bulunduğu yerleşimlerden birisi de Kıranışıklar köyüdür. Köy mezarlığında bulunan Şahinbaba Türbesi'nin onarım çalışmalarında devşirme malzeme olarak çok sayıda Bizans dönemine ait mimari parça kullanılmıştır (Resim 42). Köy merkezinde yer alan caminin bahçesinde de iki adet sunağa rastlanması bu mimari malzemelerin köyde tesadüfen bulunmadığına işaret etmektedir (Kat. Nr. 150, 151)⁷. Mezarlık alanında iki adet de su kuyusu bulunmaktadır. Kuyu bilezikleri her iki kuyunun da antik olabileceğine işaret etmektedir. Bu alanın antik dönemde de kullanılmış olabileceğini, yine mezar alanı içerisinde geçen ve izleri halen görülebilen eski yol kalıntısı da göstermektedir.

5 GPS: UTM 35 69 68..E ve 44 07 0..N; 35 69 68..E ve 44 07 4..N

6 GPS: UTM 35 689 0..E ve 440 61..N

7 Kıranışıklar köyünden ve civarından iki yazıt daha önce Schwertheim tarafından yayınlanmıştır (Bkz. Schwertheim 1987: 56 Nr. 75 ve 70 Nr. 99).

Resim 42- Kıranışıklar Köyü'nde Şahinbaba Türbesi duvarlarında antik dönemden kalma devşirme taşlar kullanılmıştır.

Menteşe köyünde köylülerin gösterdiği alanlardan bir diğeri Kaynarca mevkiidir (Resim 43). Burada yapılan incelemede yüzeyde bol miktarda İlk Tunç çağına ait seramik kırıklarının bulunduğu bir höyük keşfedilmiştir⁸. Yüzey buluntuları arasında yer alan en ilginç eser küçük bir sürtme taş balta olmuştur (Resim 43). Burada yapılan incelemede ayrıca Bizans dönemine kadar değişik dönemlere ait seramik parçalarının bulunduğu gözlemlenmiştir.

Resim 43 - Kaynarca Mevkii yerleşim alanı

8 GPS: UTM 35 685 3..E ve 441 16 ..N

Resim 44- Kaynarca Mevkii, arazide bulduğumuz taş balta. Şimdi Bursa Arkeoloji Müzesinde

Hellenistik ve Roma dönemine ait yüzeyde yoğun bir şekilde seramik parçaları bulunan bir diğer yer Belenören sınırları içerisinde kalan Alfan Düzlüğü'dür⁹ (Resim 45). Burada, yüzeyde çok sayıda seramik kırıkları bulunmasına karşın herhangi bir mimari kalıntıya rastlanmamıştır.

Resim 45 - Alfan Düzlüğü'nde yerleşim alanı

Keles ilçe sınırları içerisinde uğradığımız son köyler Harmanalanı ve Dedeler'dir. Harmanalanı'nda köy camisinin bahçesinde bir blok üzerinde sergilenen ince kristalli mermerden bir adet İon tarzı sütun başlığı (Kat. Nr. 153) ve caminin hemen karşısında bulunan köy kahvesinde bir adet yazıtlı sunak tespit edilmiştir (Resim 46).

9 GPS: UTM 35 683 8..E ve 441 57..N

Resim 46 – Harmanalanı camisinin karşısındaki bahçede bulunan yazıtlı mermer sunak.

Dedeler Köyü'nde ise Selahattin Buhari'ye ait olduğu iddia edilen bir yatırın içinde adeta türbenin "Kült Eşyası" olarak kullanılan yılan şeklinde bir sunak ve üzerinde mermerden yuvarlak bir masa tablası bulunmaktadır (Resim 47). Yatırın halen alternatif tıp kapsamında sağlık bulmak isteyen vatandaşlar tarafından ziyaret edilmesi ve burada antik çağın sağlık tanrısı Asklepios'a ait bir sunağın bulunması tesadüfle izah edilemeyecek oranda gelenekselliğin bir göstergesidir (Schwertheim 1987: 15 vd. Nr. 14 - 15).

Resim 47 - Dedeler Köyü'nde Selahattin Buhari Türbesinde Asklepios'a adanmış sunak.

Sonuç olarak, Keles merkezde yapılan muhtelif hafriyat çalışmalarında ortaya çıkan çok sayıda mermer mimari yapı malzemesi, ayrıca araştırmalar neticesinde belirlediğimiz 3 adet tümülüs ile birlikte nekropol alanı, Keles merkezde de antik çağa geri giden bir yerleşim alanının olduğuna işaret etmektedir.

Dağlık Keles'te, Baraklı, Pelitören, Boyalıca, Düvenli, Çayırören, Kocakovacık ve Sorgun köyleri ziyaret edilmiştir. Düvenli, Çayırören, Kocakovacık ve Sorgun köylerinde Baraklı, Pelitören ve Boyalıca merkezden dağılan yapı malzemeleri bulunmaktadır. Vadilik Keles'te ise Tazlaktepe, Kovanlık, Kemaliye, Kızılkilise, Karaardıç Kalesi, Köprübaşı, Belenören, Akçapınar, Haydar, Mentеше, Uzunöz ve Alpagut köylerine uğranmıştır. Yakın köylerde ise buralardan taşınan değişik boy ve özelliklere sahip mimari malzemeler yer almaktadır.

ORHANELİ

Resim 48 – Orhaneli haritası. (Harita: Mustafa U. Ekmekçi)

Dağlık Bursa'da ikinci uğradığımız ilçe Orhaneli olmuştur. Orhaneli ilçesi bilindiği gibi Roma İmparatoru Hadrian tarafından kurulan antik Hadrianoi kentinin üzerinde yer almaktadır. 18. yüzyıl seyyahlarının gördükleri kalıntılar bugün neredeyse tamamen kaybolmuştur. Kentte gerçekleştirilecek sistematik bilimsel arkeolojik kazılar geçen asırda halen ayakta duran yapıların ve Hadrianoi'un önemini ne olduğunu ve kentin büyüklüğünü (yayılm sahasını) ortaya koyabilecek sonuçlar verebilir. Özellikle temel hafriyatları esnasında antik kente ait yapıların kalıntılarına rastlamak mümkündür. Hafriyat kazılarında bulunan mermer eserlerden bir bölümü hâlihazırda Orhaneli Belediye Binası'nın bahçesinde sergilenmektedir (Resim 48).

Resim 48 – Orhaneli Belediyesinin bahçesi.

İlçede ilk durağımız 2007 yılında tesadüfen keşfettiğimiz Şahinkaya Mağarası'dır (Şahin vd. 2009: 153 vd.). Mağara içerisinde ilk dikkatimizi çeken husus, ilk keşfettiğimizden bu yana geçen zaman içerisinde defincilerin boş durmayarak mağara içerisinde bulunan kültür toprağını iyice dağıttıkları olmuştur (Resim 49). Mağarada daha önceden kazılan kaçak kazı çukurunun daha da derinleştiği tespit edilmiştir. Bu da mağaranın Sit kapsamına alınmasının koruma anlamında fayda sağlamadığını göstermektedir. Diğer bir ifade ile Güney Marmara'da insanoğluna ait taş aletlerin bulunduğu tek Paleolitik çağ buluntu yeri olan Şahinkaya Mağarası, keşfinden itibaren geçen iki yıl içinde gerekli caydırıcı önlemler alınmadığı için definciler tarafından tamamıyla talan edilmiştir. İncelemeler sırasında daha önce tesadüfen bulduğumuz Orta Paleolitik döneme ait taş aletlere benzer herhangi bir alete rastlanmamıştır.

Resim 49 – Şahinkaya Mağarasında definciler tarafından dağıtılan kültür toprağı.

Daha sonra Şahinkaya Mağarası'nın da bulunduğu Kapıkaya kayalığının güneybatı bölümünde yer alan Güvercin İnleri ismi verilen mağaralar da incelenmiştir (Resim 50). Buradaki mağaralar hâlihazırda keçi barınağı olarak kullanılan yan yana üç adet küçük çaplı oyuktan oluşmaktadır. Mağaraların tabanlarındaki keçi dışkıları zemin üzerinde engel olmuştur. Ancak mağaraların konumları bunların da prehistorik devirlerde insanlar tarafından kullanıldığını düşündürmektedir.

Resim 50 - Güvercin İleri Mağarası girişi.

Dağlık Bursa'da Paleolitik dönem izleri taşıyan tek yer Şahinkaya Mağarası değildir. Uludağ'ın farklı noktalarında prehistorik yaşam izleri mevcuttur. Bunlardan birisi ile Belen mevkiinde karşılaştık¹⁰. Burada arazide yaptığımız incelemelerde içinde kıyıcı satır, iki yüzeyli ve levallois çekirdeklerin bulunduğu Alt/Orta Paleolitik çağlara ait çok sayıda taş alete rastlanmıştır (Resim 51). Buluntuların içinde korteksli yongaların ve çekirdeklerin çok sayıda bulunması, bu alanın bir zamanlar taş alet yapımında kullanılan bir atölye olabileceğine işaret etmektedir. Belen Tepe, Bursa'da, hatta Güney Marmara Bölgesinde şimdilik bildiğimiz en eski Paleolitik çağ buluntu yeridir (Dinçer 2010: 1 vd.).

Resim 51 - Belen Tepe'de bulunan Alt/Orta Paleolitik çağlara ait taş aletlerinden örnekler.

Orhaneli ilçesinin yakınlarında bulunan Kiliseler mevki bir sonraki durağımız olmuştur. Daha önce sit alanı olarak tescil edilen ve yerli halk tarafından Kiliseler Mevki olarak adlandırılan kalıntılar Schwertheim'a göre bir gymnasium veya tapınağa ait olmalıdır (Schwertheim 1987: 136 vd. Taf. 31) (Resim 52). Bu kalıntıları ilk olarak gören Sir WJ.

Hamilton ve Ch. Texier de yapıyı gymnasium olarak adlandırmışlardır (Schwertheim 1987: 136 Dn. 20). Buna karşın Mordtmann kalıntılarının imparatorluk sarayına ait olduğunu düşünmektedir (Schwertheim 1987: 136 Dn. 20). Perrot tarafından ilk ölçümleri ve çizimleri yapılan yapıdan artık hemen hemen hiçbir şey gözükmemektedir (Schwertheim 1987: 135 Dn. 19). 1-2 metre yüksekliğinde, çoğunlukla yoğun bitki örtüsüyle kaplı duvar kalıntıları seçilmektedir. Ancak erken seyyahların gördüğü bağlantılı yapılardan pek fazla söz etmek artık mümkün değildir. Bugünkü Orhaneli sakinlerinin bu harabeleri ucuz taş ocağı olarak kullanmalarından dolayı burada kısmi bir kazıyla birlikte yapılacak detaylı bir araştırma olmadan yapı kompleksinin anlamı ve amacının ortaya çıkartılması mümkün değildir. Bu arada defincilerin kaçak kazılar ile yapının etrafını tekrar tekrar kazıp darmadağın ettiklerine de dikkat çekmek doğru olacaktır. Yoğun bitki örtüsünden dolayı kalıntının tam bir çizimi yapılamamış olsa da, görülebildiği kadarı ile buradaki kalıntılar Schwertheim'ın da önerdiği gibi tapınak gibi görkemli bir yapıya ait olmalıdır. Burada ileride yapılacak temizlik ve mimarinin anlaşılmasına yönelik detaylı bir röleve çalışması yapının fonksiyonunu anlamaya yardımcı olacaktır.

Resim 52 - Kiliseler mevkiinde yapı kalıntısı.

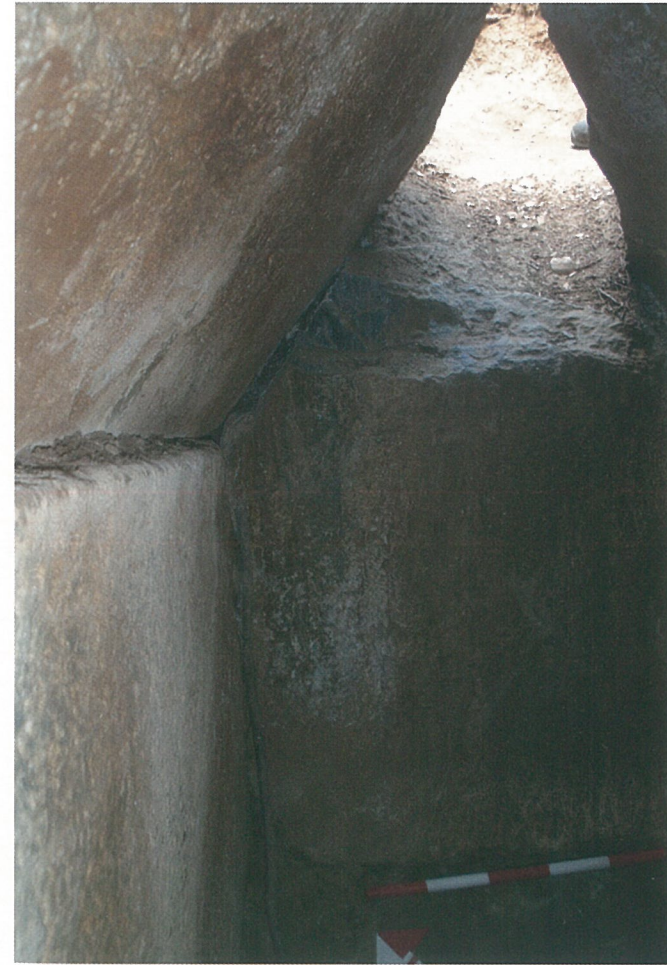
Hadrianoi kentinin büyüklüğünü nekropol sahasının yayıldığı alan da göstermektedir. Antik kentin nekropol alanlarından birisi defineci kazısına göre Karagöz Piknik Alanı olarak adlandırılan yerdedir¹¹. Bu bölgede daha önceden define bulma amacı ile açılmış çok sayıda mezar bulunmaktadır¹² (Resim 53,53a). Mezarlar tamamen talan edilmiş, geriye sadece sağa sola dağılmış iskelet parçaları kalmıştır.

11 GPS:UTM 35 669 9..E ve 442 06..N
12 GPS: UTM: 35 6699..E ve 44206..N

10 GPS: UTM: 688 9..E ve 441 48..N

Resim 53- Karagöz Piknik Alanında Tahrip edilen bir mezar

Resim 53a- Mezarın içinden görüntü.

Yine bu mezara yakın bir yerde bulunan Deliballılar mevkiinde yerli taştan yapılmış iki mezar daha bulunmaktadır. Bunlardan birisinin tholos şeklinde olması ayrıca dikkate değerdir (Resim 54).

Resim 54 - Deliballılar mevkiinde tholos mezar kalıntısı. Kaçak kazılarla açığa çıkartılmış.

Bir diğer mezar alanı Seyfiler mevki olarak adlandırılan yerde bulunmaktadır¹³ (Resim 55). Bu alanda değişik teknikler ile inşa edilmiş birçok mezarın definciler tarafından tahrip edildiği hayretle gözlemlenmiştir (Resim 56). Mezarlarda, iskelet parçalarından başka geriye kalan herhangi bir buluntuyla rastlayamadık.

Resim 55 Seyfiler nekropolünde kaçak kazı çukurları

13 GPS: UTM 35 668 3..E ve 441 77..N

Resim 56 - Seyfeler nekropolde defineciler tarafından tahrip edilen bir mezar

Orhaneli çevresinde çok sayıda mağara yerleşimi de bulunmaktadır. Çaltepesi Mağarası define kazısı çukurları ile doludur¹⁴. Kaçak kazı toprağında yapılan incelemeler sonucunda birkaç parça çakmaktaşı yongaya ve seramiğe rastlanmıştır. Bunlar, Neolitik/Kalkolitik döneme tarihlenebilirler.

Diğer bir mağara 2. Sinekkayası olarak adlandırılan mevkide bulunmaktadır (Resim 57). Bu mağaranın içinde de çok sayıda define kazısı çukuruna rastlanmıştır. Mağaranın içyapısı ve tabanının düzlüğü burada yaşama uygun bir ortam hazırlamaktadır. Bu nedenle mağara içinde yapılacak bir arkeolojik kazı önemli bilgiler sunabilecektir. Aynı zamanda mağaranın içinde bir adet çakmaktaşı yonga da bulunmuştur ve bu da mağaranın tarihöncesi dönemlerde de kullanılmış olabileceğine işaret etmektedir.

Resim 57 - 2. Sinekkayası Mağarasının içinden bir görüntü.

14 GPS:UTM 356670..E ve 442 01..N. Orhaneli araştırmaları esnasında bize mihmandarlık yapan polis memuru Sayın Mustafa Kurt'a teşekkürü borç biliriz.

Çatalsöğüt köyünün Gavrevleri mevkiine ulaştığımızda çok sayıda mezar bulunan yeni bir nekropol alanı ile karşılaştık¹⁵ (Resim 58). Malzeme olarak ana kaya ve yerli taşın kullanıldığı mezarların tarihlendirilmeleri konusunda elimizde yeterli verinin olmaması nedeni ile herhangi bir öneride bulunamıyoruz. Bu mevkide mezarlarla ilişkisi olmayan bir alandan Orta Paleolitik çağa ait çakmaktaşı çekirdek ve yongalar da bulunmuştur.

Resim 58 - Gavrevleri mevki nekropol alanında defineciler tarafından tahrip edilen bir oda mezar.

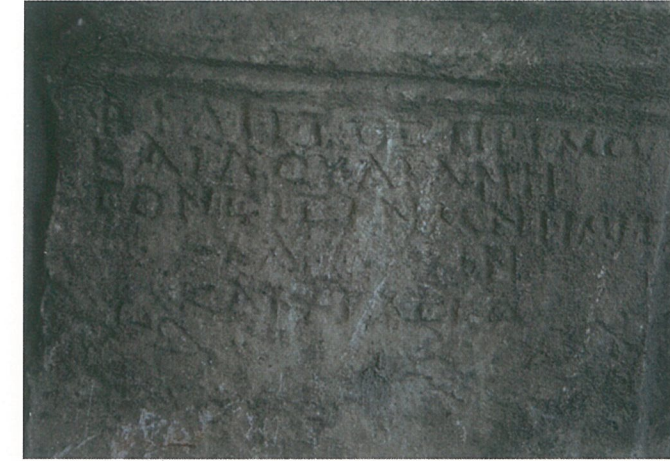
Ziyaret edilen köylerde devşirme olarak kullanılan çok sayıda yapı elemanının kayıt altına alınmasına Orhaneli'de de devam edilmiştir. Serçeler köyünde bir evin girişinde basamak olarak kullanılan bir yazıt, buna ait güzel bir örnektir (Resim 59). Köyde yazıtın yanı sıra dağınık şekilde sütun gövdesi de dâhil olmak üzere mimari elemanlara rastlanmıştır.

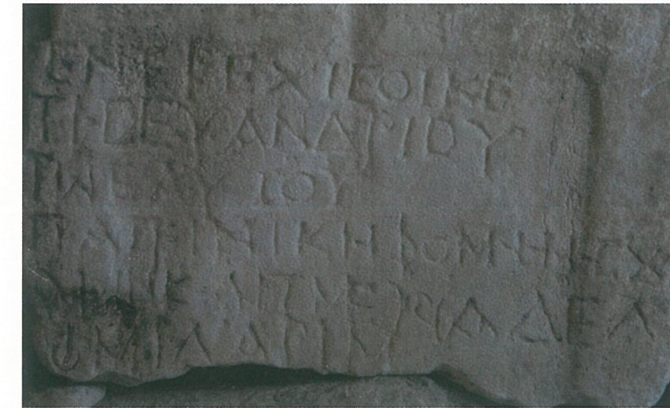
Resim 59 - Serçeler Köyü'nde bir bölümü korunan yazıtlı mermer bir levha.

15 GPS: UTM 35685..E ve 44053..N

Orhaneli'nin Fadıl köyü çıkışında bulunan Murat Özdemir'e ait evin bahçesinde 2 adet Roma dönemine ait mezar steli ve bir adet sütun parçasına rastlanmıştır (Kat. Nr. 154) (Resim 60,61).

Resim 60- Fadıl Köyü'nden yazıtlı mezar steli

Resim 61- Fadıl Köyü'nden yazıtlı mezar steli

Bir sonraki durağımız olan Fadıl köyü, Orhaneli ilçesinde en fazla antik malzemenin bulunduğu yerleşimdir. Bu özelliği nedeniyle bizden önce Schwertheim tarafından da köy ziyaret edilmiştir (Schwertheim 1987: 24 Nr. 25; 30 Nr. 32; 55 Nr. 72; 71 Nr. 100; 73 Nr. 104, 77 Nr. 113). Bizim yaptığımız incelemede Schwertheim tarafından yayınlanan yazıtlar dışında çeşitli mimari malzemelere de rastlanmıştır. Köylülerin yol göstermesi sonucunda, köy okulunun karşısında yer alan tepede defineciler tarafından kaçak olarak kazılmış durumda iki adet mezar tespit edilmiştir¹⁶ (Resim 62,63). Bu mezarlardan güneydoğu tarafında bulunan mezarda kaya üzerine oyulmuş kanal dikkat

16 GPS: UTM 356818..E ve 440 94..N

çekmektedir. Bu kanal burada kurban kesildiğini, dolayısı ile de bu mezarın bir "Heroon" olabileceğine işaret etmektedir. Ne yazık ki mezarlardan geriye sadece iskelet parçaları kalmıştır.

Resim 62 - Fadıl Köyü anıt mezardan detay

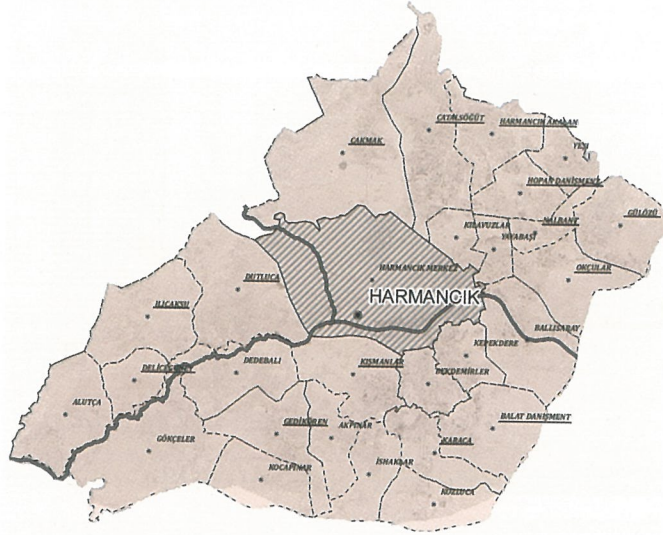

Resim 63- Anıt mezarın mezar bölümü

Mimari yapı elemanlarının bulunduğu bir diğer yerleşim Çakmak köyüdür. Roma dönemine tarihlendirilebilecek yazıtlı sunak köydeki en ilgi çekici buluntuyu oluşturmaktadır. Çakmak köyünü özellikli yapan bir diğer unsur köy sınırları içerisinde kalan Yeşillik mevkisindeki çakmaktaşı yatağıdır. Bu taşlar 1970'lere kadar döğen taşı yapımında kullanılmıştır (Bordaz - Bordaz 1973 ve Whittaker vd. 2009: 110). Burada arkeolojik değer taşıyan bir buluntuya rastlamasak da çakmaktaşı kaynağı prehistorik çağlarda kullanılmış olmalıdır.

HARMANCIK

Resim 64 – Harmancık haritası. (Harita: Mustafa U. Ekmekçi).

Proje çerçevesinde Dağlık Bursa'da bir sonraki durağımız Harmancık ilçesi olmuştur. İlk olarak ilçe merkezinde araştırma yaptık. Daha sonra ilçeye bağlı köyleri konumları ve yol güzergâhlarını göz önünde bulundurarak Kuzey ve Güney olmak üzere kendi içinde iki bölgeye ayırdık (Resim 64). İlk etapta Harmancık'ın kuzeyinde bulunan köyleri ziyaret ettik. Bunlar Çatalsöğüt, Çakmak, Bayramlar, Akalan, Demirciler, Kılavuzlar, Yayabaşı, Hobandanişment, Gülözü (Kürt Köyü), Yeşilyurt (Kanılıcı), Doğancılar, Köçekler, Okçular ve Ballısaray köyleridir.

Harmancık ilçe merkezinde, Uludağ Üniversitesi Harmancık Meslek Yüksekokulu'nun arazisinin kuzeyinde kalan Topbaşı mevkiinde, yaklaşık olarak 50 x 50 metrelik bir alanda Paleolitik döneme ait bir buluntu yerine rastlanmıştır (Resim 65). Taş aletler, yoğun olarak buldukları alan haricinde bu alana ulaşan karayoluna kadar etrafa dağılmıştır. Yoğun buluntular bir yamacın dibindeki çukurlukta yer almaktadır. Burada kumlu toprak nedeniyle bitki örtüsü de seyrek. Taş alet çöplüğüne doğru mevsimlik dere yataklarının da derinleştiği dikkat çekmektedir. Buluntu yerinin "yoğun" olarak tanımlanan kumlu bölgesinde yüzey görünürlüğü mükemmel olup neredeyse görüşü etkileyen hiçbir bitki bulunmamaktadır. Bu alanın dışında kalan otlak alanda da yüzey görünürlüğü normale yakındır. Buluntu yoğunluğu kumlu alan ve yakın çevresinde metrekare başına en az bir, çok zamansa 4-8 taş alet arasındadır. Bu buluntuların bir kısmı sadece işlenmiş parçalar olduklarından dolayı toplanmamıştır. Buluntuların korunma durumu yüksektir. Hiçbirinde belirgin bir aşınma mevcut değildir. Sadece bir

tek buluntuda pulluk ya da benzeri metalik bir cisimle çizilmesinden dolayı bir pas izi mevcuttur. Taş aletlerin çoğunluğunda ise, gömülü kısımları ve yüzeyde, açıkta kalan kısımlarının birbirlerinden farklı patinalaşması söz konusudur. Bu durum, buluntuların jeolojik olarak *in situ* olduğunu düşündürmektedir.

Resim 65 - Topbaşı mevki Paleolitik dönem buluntu yeri.

Topbaşı Paleolitik buluntuları genel özellikleri itibarıyla Orta Paleolitik'in erken evrelerine ait görünmektedir (Alt Mousterien). Bu buluntu yerinin en önemli özelliği, bölgede *in situ* olabilecek ve kazısı yapılabilecek tek Paleolitik buluntu yeri olmasıdır. Ancak gelecekte Harmancık ilçesi bu yöne doğru ilerlerse veya bu alanda tarımsal etkinlikler gerçekleştirilirse, bu buluntu yeri tahrip olabilir.

Harmancık İlçesinin kuzey bölümünde ilk uğradığımız köylerden birisi Nalbant idi. Mihmandarımızın yer göstermesi üzerine Cuma Camisi mevkiinde incelemelere başladık¹⁷ (Resim 66).

Resim 66 – Nalbant Köyü Cuma Camii

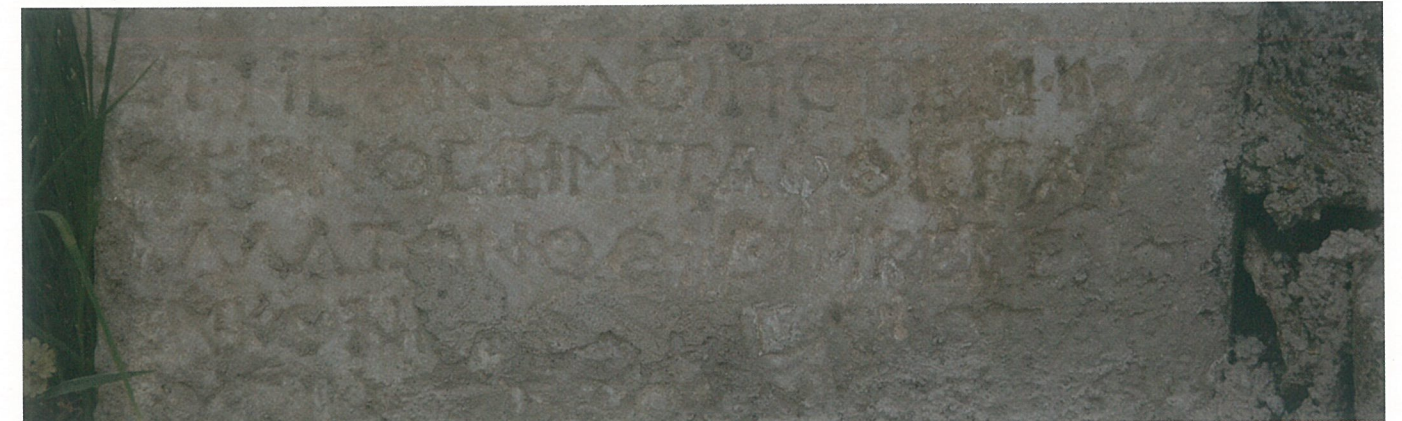
17 Harmancık'taki incelemelerimizde mihmandarlığımızı yapan Sayın Ramazan Üzü ve şöförümüzü yapan Sayın Nurettin Demir'e teşekkür ederiz.

Bilindiği gibi Osmanlılar'da her köye imam verilemediği için Cuma Camisi adı verilen ortak camiler inşa edilmiştir. Cami, üzerindeki kitabeye göre 1957 yılında onarılmıştır. Ancak caminin temelleri mermer bloklardan oluşmaktadır¹⁸ (Resim 67).

Resim 67 - Nalbant Köyü Cuma Camiinde duvar kenarlarında kaide olarak kullanılan yazıtlı sunak.

Mermer blokların dizilme şekli bunların *in situ* olduklarını akla getirmektedir. Bloklar caminin kuzey sınırında doğu-batı doğrultusunda 9,50 m, caminin girişinde ise kuzey-güney doğrultusunda 3,10 m aralıklarla uzanmaktadır. Köşe bağlantılarında, birisi açıkça görülebilen sunaklar yer almaktadır¹⁹ (Resim 68,69). Sol köşede yer alan sunak üzerinde 5 satırı okunabilen Yunanca bir yazıt bulunmaktadır. Giriş kapısının her iki köşesinde ise birer tane monolit mermer sütun yer almaktadır. Bu sütunlar sıva nedeniyle dışarıdan belli değil; sadece iç taraftan görülebilmektedir.

Resim 69 - Nalbant Köyü Cuma Camiinde duvar kenarlarında kaide olarak kullanılan sunaktan detay.

18 GPS: UTM 356901..D ve 43984..K. Deniz seviyesinden 871 m. yükseklikte yer almaktadır.

19 Köy muhtarı Hasan Yıldız'ın ifadesine göre, üzeri sıva ile kapatılmış olan sunak üzerinde de yazıt yer almaktadır.

Resim 68 - Nalbant Köyü Cuma Camiinde duvar kenarlarında kaide olarak kullanılan sunaktan detay.

Cami içindeki ahşap direkler de yine mermer sütun kaideleri üzerinde durmaktadır (Resim 70).

Resim 70 - Nalbant Köyü Cuma Camiinin içinde direk kaidesi olarak kullanılan antik devşirme malzeme.

Kaidelerin üzerinde ahşap kaplama olduğu için ölçülerini alamamış olsak da, bunların diziliş pozisyonları orijinalde burada bazilikal planda inşa edilen bir yapının bulunduğunu işaret etmektedir. Caminin üst örtüsünü taşıyan direklerin de kaidelerin üzerine yerleştirilmiş olması, cami planının da bazilikal olmasına neden olmuştur. Diğer bir ifade ile caminin muhtemel bir antik yapının temelleri üzerine inşa edildiğini düşünüyoruz. Bu varsayımımızı yapının çevresinden topladığımız seramik parçaları da güçlendirmektedir. Günlük kullanıma işaret eden seramik parçalarına göre yapının geç Roma veya Bizans çağlarına kadar geri gittiğini savlamak olasıdır. Yine caminin cemaat yerinin üst katında duvara monte edilmiş olan bir mezar steli, Geç Roma Dönemi tarihi ile bu hipotezimizi destekler niteliktedir (Kat. Nr. 178).

Cami çevresinde Antik çağa ilişkin bulguları sayı olarak artırmak mümkündür. Örneğin caminin yaklaşık 20 m kuzeydoğusunda bir çeşme yıkıntısı bulunmaktadır. Çeşmenin temelinde mermer blokların kullanılmış olduğu anlaşılmaktadır. Define amaçlı tahribat çeşmenin sonunu hazırlamıştır (Resim 71).

Resim 71 - Nalbant Köyü Cuma Camiinde çevreye dağılmış şekilde bulunan mermer mimari bloklar.

Caminin kuzeydoğusunda yaklaşık 50 m mesafede Nalbant Mezarlığı bulunmaktadır. Mezarlığın içinde de iki adet mermer bloğa rastlanmıştır. Bunlardan ilki yivler nedeniyle sütun veya payeye ait olabilir (Resim 72). Yine köy muhtarının ifadesine göre köylüler tarla sürerken bazen pulluklara mermer bloklar takılmaktadır. Ancak tedirginlik nedeniyle bunları ya gizlemekte, ya da parçalamaktadırlar.

Resim 72 - Nalbant köy mezarlığında bulunan mimari blok.

Bütün bu buluntular burada büyük bir antik yerleşimin varlığı ihtimalini ortaya koymaktadır. Schwertheim, bu bölgede yaptığı incelemeler sırasında bulunduğu yazıtlardan ikisinde yer alan Zeus Pandemos isminden hareketle, Cuma Camisi'nin civarında Zeus'un Pandemos sıfatıyla onurlandırılmış olduğu bir kutsal alan bulunduğunu ileri sürmüştür (Schwertheim 1987: 144vd.). Zeus Pandemos için "Pandemeia" adı verilen oyunların sergilendiği hesaba katılırsa, buradaki muhtemel kutsal alanın geniş bir yerleşime ait olduğunu kabul etmek gerekir.

Nalbant köyünün kanımızca en muhteşem yeri, köylüler tarafından Asartepe olarak adlandırılan mevkidir²⁰ (Resim 73).

Resim 73 - Asartepe yerleşimi

Asartepe, Cuma Camisi mevkiinin yaklaşık 1,2 km güney batısında yer almaktadır. Tepenin en üst noktası deniz seviyesinden yaklaşık 880 metre yüksektir. Tepeye tırmanırken yamaçta tespit ettiğimiz Kalkolitik döneme ait olabilecek seramik parçaları bu alanı daha da ilginç hale getirmiştir. Tepe üzerinde çok sayıda pişmiş topraktan küp parçasına ve küçük seramik kırıklarına da rastlanmıştır. Seramikler arasında Hellenistik döneme ait olabilecek parçalar da yer almaktadır (Resim 74).

Resim 74 - Asartepe'den seramik örnekleri.

20 GPS: UTM 356891..D ve 43978..K; 356889..D ve 43979..K; 356890..D ve 43979..K; 356890..D ve 43978..K.

Ana kayanın üzerini kaplayan toprak örtününün fazla kalın olmaması burada bir tepe yerleşiminin olduğunu akla getirmektedir. Tepenin bütün araziye karşı hakim konumu da yerleşimin önemine işaret etmektedir. Tepenin üzerinden bakıldığında doğuda Gürsu, güney doğuda Okçular, güneyde Ballısaray ve sonrasında Kütahya'nın il sınırı, batıda Yaylabası ve Kılavuzlar görülebilmektedir. Yamaçta defineciler tarafından açılan bir çukurda iskelet kalıntısı ile karşılaştık (Resim 75). Yerleşimin muhtemel nekropol alanının bir bölümü burada yer almalıdır.

Asartepe'ye tırmanırken rastladığımız erken dönem seramiklerine tepenin üzerindeki yerleşimde rastlayamadık. Bunun üzerine sahayı biraz geniş tutarak inmeye başladık. Gruplardan birisi beklediğimiz erken dönem seramiğini Asartepe'nin kuzeydoğusunda yer alan ve Yarardı olarak adlandırılan, yaklaşık 150 x 100 m ölçülerindeki düzlükte buldu²¹. Bulduğumuz seramik parçaları büyük olasılıkla yamaçlara buradan akmış olmalıdır.

Resim 75 - Nalbant köyünde defineciler tarafından tahrip edilen bir mezar.

21 GPS 356893..D ve 43981..K. Deniz seviyesinden yüksekliği 822 m.

Nalbant köyü, mevki olarak bir anlamda Cuma Camisi ile Asartepe'nin ortasında yer almaktadır. Köyün uzun bir tarihi geçmişinin olduğu, köyün içinde ve çevresinde bulunan kalıntılardan da anlaşılmaktadır. Köy sakinleri tarafından, köyün kuzeyindeki yamaçta çok sayıda mezarın bulunduğu ifade edildi. Define amacıyla açılan çukurlar da bu iddianın doğru olduğunu göstermektedir. Nekropol sahasının geniş bir alana yayılmış olduğu, sulama deposunun bulunduğu Sakarca mevkiinde yapmış olduğumuz incelemelerde daha iyi anlaşılmıştır. Burada açılan define çukurlarından birisinde mezar olduğu net olarak anlaşılan bir kalıntı bulunmaktadır. Doğu-batı yönde uzanan mezar, ana kayaya oyulmuş olup üzerinin nasıl kapatıldığı belli değildir.

Köy içinde yaptığımız taramalarda bazı evlerin bahçesinde mermer bloklara da rastladık. Bunlardan en ilginç üzerinde birkaç harfi okunabilen sunak parçasıdır. Ayrıca köyün sakinlerinden Mustafa Uysal'ın bahçesinde bulunan mermer korkuluk parçası (Kat. Nr. 179) ve sütun gövde parçası (Kat. Nr. 180) da kayda değer eserler arasında yer almaktadır.

Harmancık ilçesinde ikinci durağımız Gülöz (Kürt) köyü olmuştur. Burada önce Gavur Evleri mevkiine gittik²². Köyün civarındaki yüzeyde bulunan bol miktarda moloz taş dikkat çekmektedir. Bununla birlikte çok yoğun olmasa da günlük kullanıma ait kaba seramik parçaları da yer almaktadır. Fazla ipucuna rastlamamış olsak da, burasının bir yerleşim yeri olduğunu düşünüyoruz.

Resim 76- Akalan'da Kale mevkiinde duvar kalıntıları.

Yeşilyurt köyünde ise sadece köy camisinin önünde gri damarlı beyaz mermerden bir sütun tamburu parçası

(Kat. Nr. 181) ve bir kaide parçası bulunmaktadır (Kat. Nr. 182). Bunların dışında herhangi bir buluntuya rastlamadık.

Bu güzergahta son uğradığımız köy Harmancıkalan-Akalan'dır. Burada Kamil Akalın'ın mihmandarlığında Kale mevkiine geldik. Kale'de prehistorik çağ seramiği ve duvar kalıntısı bulunmaktadır (Resim 76).

Kale mevkiinden sonra Ebelemkaşı olarak adlandırılan alana gidilmiştir²³ (Resim 77). Burada da prehistorik döneme işaret eden seramik parçalarına rastladık. Burada ayrıca tümülüs olduğunu düşündüğümüz bir tepe mevcuttur (Resim 78).

Resim 77 - Ebelemkaşı yerleşim alanı.

Tepe üzerindeki yoğun bitki örtüsü ve tepenin çok geniş bir alana yayılmış olması nedeniyle kesin bir şey söylemek zordur. Yapay tepe, Keles-Menteşe nekropol sahasında olduğu gibi küçük moloz taşlarla oluşturulmuştur (Resim 78).

Resim 78 - Ebelemkaşı tümülüsünden detay.

23 Koordinatları: 356866..D ve 44031..K. Deniz seviyesinden yüksekliği: 705 m.

22 Mihmandarlığımızı yapan sayın Emin Aytekin'e çok teşekkür ederiz. GPS: UTM 356849..E ve 44051..N; 35 6850..E ve 44056..N

Kuzey doğu Harmancık güzergahında ziyaret ettiğimiz son köy olan Hobandanişment'de cami avlusunda birisi ikiz sütun gövdesi (Kat. Nr. 183), birisi sütun gövdesi (Kat. Nr. 184) ve birisi sunak (Kat. Nr. 185) olmak üzere üç adet mermer eser bulunmaktadır. Bunların tamamı Bizans çağına aittir.

Köydeki en dikkate değer buluntuya Demirkaynak Hazretleri türbesinin bulunduğu köy mezarlığında rastlanmıştır²⁴. Türbe onarılırken içerden bir takım mermer malzeme dışarı çıkartılmıştır. Bunların arasında gri damarlı beyaz mermerden bir adet mezar steli ön plana çıkmaktadır. Mezar steli iki parçadan oluşmaktadır (Resim 79). Parçalardan birisi yaklaşık 30 m uzaklıkta parçalanmış sütun parçasının yanında bulunarak üzerine eklenmiştir. Böylece yan tarafındaki motifler de tamamlanmıştır. Mezar stelinin üzerinde 15 satırdan oluşan bir yazıt bulunmaktadır. Bu bölümün ortasında sonradan bir kanal açılmıştır. Yan bölümde ise tahrip olmuş şekilde alçak kabartma, ikili bir motif yer almaktadır. Bununla birlikte çevreye gelişigüzel dağılmış mermer mimari bloklar dikkat çekmektedir. Bulutuların tamamı definciler tarafından tahrip edilmiştir.

Resim 79 - Demirkaynak Hazretleri türbesinde bulunan yazıtlı mezar taşı.

24 Koordinatlar: 356907..D ve 43992..K. Deniz seviyesinden yükseklik: 913 m.

Türbenin içinde ise Bizans Dönemi'ne ait yarım sütunlar bulunmaktadır (Kat. Nr. 118, 119). Bunlardan birisinin üzerinde bitkisel motif yer almaktadır. Buradaki mermer eserler arasında bir adet de sütun kaidesinin bulunduğunu vurgulamakta fayda vardır.

Harmancık'ın kuzey yarısında uğradığımız diğer köyler Okçular ve Ballısaray köyleri olmuştur. Okçular köyünde mihmandarlığımızı muhtar Ahmet Gülşen yapmıştır. Köydeki cami bahçesinde üzerinde yazıt bulunan sütun gövdesi ve üzerinde okucu bitişli yarım daire motifli bulunan kaide (Kat. Nr. 190) olmak üzere iki adet Bizans dönemine ait mermer mimari parça bulunmaktadır (Resim 80).

Resim 80 - Okçular köyünde yazıtlı sütun gövdesi.

Ballısaray köyünde ise eski caminin avlusunda ikili sütuna ait Bizans çağından sütun başlığı (Kat. Nr. 191) ve iki adet mermer sütun gövdesi (Kat. Nr. 192) olmak üzere üç adet gri damarlı beyaz mermerden mimari kalıntı bulunmaktadır. Arka yüzü işlenmeden bırakılan sütun başlığı caminin pergolesine ait direklerden birisinde kaide olarak kullanılmıştır. Ballısaray köyü ile birlikte Harmancık'ın kuzeyinde bulunan köylerin tamamı incelenmiştir.

Daha sonra Harmancık ilçe merkezinin güneyinde kalan köyler ziyaret edilmiştir. Bu ziyaretlerden ilki Harmancık'a bağlı Kepekdere Mahallesi olmuştur. Burada eski muhtar Hüsnü Çetin'in evinin bahçesinde bir sunak bulunmaktadır (Resim 81). Sunağın üzerinde günümüzde tamamen tahrip olmuş durumda olan 8 satırlık bir yazıt

vardır. Hüsnü Bey, yaklaşık olarak aynı yerden çıkartılan bir adet sunak ve üç adet kaidenin daha köy camisinin avlusunda olduğunu söyledi. Sütun kaideleri caminin revağında devşirme olarak kullanılmıştır (Kat. Nr. 194).

Resim 81 - Kepekdere Mahaltesinde yazıtlı sunak.

Daha sonra aldığımız bir duyum üzerine mahallenin Ada mevkiinde içme suyu için açılan ishale hattında incelemelerde bulduk.

Resim 82 - Kepekdere Tunç Çağı nekropolü.

Köy muhtarı İ. Hakkı Durmuş, burada yapılan ishale hattı çalışmaları esnasında gaga ağızlı bir adet testinin bulunarak Bursa Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'ne teslim edildiğini söylemiştir (Resim 83).

Resim 83 - Kepekdere Tunç Çağı nekropolünde işçiler tarafından bulunan ve müzeye teslim edilen gaga ağızlı kap.

Kazı mahalinde yaptığımız incelemelerde, birbirinden uzak mesafelerde iki ayrı pithosa ait parçalar da tespit edilmiştir. Kırık izlerinden pithosların ishale hattı çalışmaları esnasında parçalandığı anlaşılmaktadır (Resim 84). Pithos kırıklarının yanı sıra ince seramiğe ve insan kemiklerine ait parçalar da bulunmuştur. Seramik parçaları arasında Tunç çağına ait olduğu anlaşılan siyah açkılı çanak çömleklere ait parçalar da bulunmaktadır. İnsan kemikleri de göz önünde bulundurulduğunda, bu alanın Tunç çağına ait bir nekropol sahası olduğu anlaşılmaktadır (Resim 82). Yüzeyde yaptığımız incelemelerde işlenmiş çakmaktaşı aletler de görülmüştür. Harmancık ilçe merkezinde tespit ettiğimiz Paleolitik buluntu yeri göz önünde bulundurulduğunda bu durum oldukça manidardır.

Resim 84 - Kepekdere Tunç Çağı nekropolünde su hattı çalışmaları esnasında tahrip edilen küp mezarlara ait parçalar.

Kepekdere mevkiinde ziyaret edilen diğer bir alan, Kepekdere Vadisinin Çatal noktasına gelecek şekilde yerleşen bir höyüktür (Resim 85). Bu höyüğün bulunduğu mevkiye halk arasında "Övecik" denmektedir. Günümüz Kepekdere Mahallesi höyüğün hemen kuzeyinde yamaç üzerine kuruludur. Günümüzde tarım alanının doğu kenarı boyunca bir dere akmaktadır. Derenin doğusundaki bayırda ise nekropol sahası uzanmaktadır. Höyük, doğuda Tavşanlı'ya, güneyde ise Simav'a inen yol çatı üzerinde bulunmaktadır. Konum itibariyle Harmancık'a 2 km mesafede bulunan höyük, bu yörede bugüne kadar tespit edilen en eski tarihli yerleşim alanıdır. Höyüğün batısında Işıktepe olarak adlandırılan ve günümüzde trafik eğitim pistinin bulunduğu yamaca doğru seramik parçalarının dağıldığı görülmektedir. Köy muhtarının ifadesine göre burada yılanbaşı cam bilezikler bulunmuştur. Yapılan incelemelerde Hellenistik - Roma ve Geç Antik çağa ait seramik parçalarına da rastlanmıştır. Höyük üzerinde geç dönem malzemesi sayı olarak azalsa da, İlk Tunç çağdan başlayarak erken dönem seramiklerinin yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Böylece bu alanda İlk Tunç çağdan başlayıp Geç Antik döneme kadar devam eden bir yerleşimden söz etmek mümkündür. Köy muhtarının ifadesine göre Yıldıztepe bayırında da mezarlar bulunmaktadır. Kesin olmamakla birlikte, geç dönem nekropolünün höyüğün batısındaki Yıldıztepe Bayır'ında bulunduğunu düşünüyoruz.

Resim 85 - Kepekdere höyük.

Belde merkezinden sonra ilk önce eski muhtar Hüsnü Çetin'in yer göstermesi üzerine köyün güneyinde yer alan ve Asartepe olarak adlandırılan tepeye çıktık²⁵. Tepe çam ağaçları ile kaplı durumdadır. Yoğun olmamakla birlikte yüzeyde seramik parçalarına rastladık. Daha sonra da yeni muhtar İ. Hakkı Durmuş rehberliğinde Işıklar Yeri mevkiisini ziyaret ettik. Alanda bol miktarda maden cürufu, bunların dışında kiremit ve seramik parçalarına rastladık (Resim 86).

Resim 86 - Işıklar Yeri'nde bulunan maden cürufuna ait örnekler.

Aynı alanda Cami Yanı mevkiinde bulunan yıkıntıların eski bir camiye ait olduğu belirtilmiştir.

²⁵ GPS: 356876..D ve 43914..K. Deniz seviyesinden yükseklik 824 m.

Resim 87 - Işıklar Yeri'nde cami olduğu ifade edilen yapıya ait duvar kalıntısı.

Tepecik alanının yamaçlarında da mezarların ortaya çıktığı söylenmiştir. Fakat etrafa hakim konumu ve seramikler göz önüne alındığında bu harabenin bir camiden çok Ortaçağ kilisesi olduğunu düşünmek daha doğru olacaktır (Resim 87). Köy muhtarı bize ayrıca Işıklar mevkinde kül katmanının bulunduğu bir araziden bahsetti²⁶. Alanda yaptığımız incelemeler sonucunda bu kül katmanının alanda bulunan maden cürüflarıyla ilişkisi olduğu kanaatine varılmıştır.

Beldede bir sonraki durağımız Eskimaşat mevkii olmuştur. Burada kaçak kazılar sonucu açılan çukur içerisinde ve etrafında, kireç taşı plakaların kapak taşı olarak kullanıldığı bir mezarın tahrip edildiği gözlemlenmiştir (Resim 88). Mezar doğu-batı istikametinde uzanmaktadır. Kemik parçaları etrafa dağılmıştır. Yönünü dikkate alarak burada İslami bir mezarlığın olduğunu düşünüyoruz. Bu mezarın etrafında, farklı alanların da kazıldığı ve bunların da etrafında kapak taşlarına ait parçalar ve kemiklerin bulunduğu görülmüştür.

Resim 88 - Eskimaşat mevkiinde definciler tarafından tahrip edilen bir mezar.

Bir diğer gezi güzergahımız Dutluca, Ilıcaksu ve Delicegüney köyleri olmuştur²⁷. Dutluca köyündeki, Dutdibi mevkiinde bir tarlanın yüzeyinde bol miktarda seramik parçalarına rastlanmıştır (Resim 89). Bu seramikler özelliklerine göre Geç Antik çağdan başlayıp Osmanlı dönemine kadar devam eden bir yerleşime işaret etmektedir. Bir bayıra uzanan arazinin kuzeydoğu köşesinde bir hamam bulunduğu rivayet edilse de yüzeyde herhangi bir kalıntıya rastlanmamıştır.

Resim 89 - Dutdibi yerleşim alanı.

Dutluca köyüne bağlı Çingene Köprüsü'nün bulunduğu, haritada Yarıkkaya, halk arasında Domuşa olarak adlandırılan mevkide yüzeyde az sayıda Bizans dönemine ait seramik ve kiremit parçalarına rastlanmıştır.

Bu güzergahta ikinci durağımız olan Ilıcaksu köyünde 40° civarında sıcak suya sahip termal hamamlar bulunmaktadır (Resim 90). Bu hamamlardan Yahya Demir'e ait olan ve günümüzde terk edilmiş bulunan hamamın havuzu diğerlerinden farklı olarak ana kayaya oyulmuştur ve su kaynağı dar bir mağaranın içerisinden gelmektedir.

Resim 90- Ilıcaksu Köyü termal havuzu.

²⁷ Dutluca köyü muhtarı Hürşit Aydoğdu, Ilıcaksu köyü muhtarı Sıtkı Demirci, bu köyde bize mihmandarlık yapan Kemal Balı ve Delicegüney köyü muhtarı Ramazan Sarı'ya yardımlarından dolayı teşekkür ederiz.

Köyde günümüzde hala kullanılmakta olan hamamlar da vardır. Hamamların hemen kuzeyinde Hamam Tepesi olarak adlandırılan mevkide yamacın eteğinde alt alta gelecek şekilde üstte, üstü açık ana kayaya oyulmuş 50 cm genişliğinde, 70 cm derinliğinde bir su kanalı bulunmaktadır (Resim 91).

Resim 91 - Ilıcaksu Köyü termal havuzlarına su taşıyan açık su kanalı.

Bu kanalın 100 metrelik bir bölümü yüzeydedir (Resim 92). Bu su kanalının altında ana kayaya oyulmuş olan bir yatağa yerleştirilmiş pişmiş topraktan su künkü tespit edilmiştir (Resim 93).

Resim 92 - Ilıcaksu Köyü termal havuzlarına su taşıyan kapalı su kanalı.

Halil Balı Hamamı'nın bahçesinde korunan bir künk parçasına göre kapalı su künklerinin iç çapı 11 cm civarındadır.

Resim 93- Ilıcaksu Köyü termal havuzlarına su taşıyan kapalı su kanalına ait künklerden bir örnek.

Suyun içerisindeki kirecin, mermer gibi sertleşerek kalker bir tabaka oluşturduğu ve künklerin içini tıkadığı tespit edilmiştir (Resim 94).

Resim 94 - Ilicaksu Köyü termal havuzlarına su taşıyan kapalı su kanalına ait künklerden kireç tabaka nedeniyle kullanılmaz hale gelen bir örnek.

Bu su kanalının yaklaşık 100 m batısında kullanıldığı dönemi belirleyemediğimiz bir taş ocağı bulunmaktadır (Resim 95).

Resim 95 - Ilicaksu Köyü Antik Dönem taş ocağı.

Mihmandarımız Kemal Balı ayrıca Hamamaltı mevkiinde açık hava havuzundan oluşan bir hamam kalıntısının daha bulunduğunu söylemiştir. Ancak yüzeyde herhangi bir kalıntıya rastlanmamıştır.

Daha sonra köyün kuzeyinde yaklaşık 300 m uzaklıktaki Evkaya mevkiine gidilmiştir (Resim 96). Burada yoğun bir şekilde taban kiremiti parçalarına rastlanmıştır. Kalınlıkları 3-6 cm arasında değişen kiremitler elenmiş dere kumu ve kalker katkılı bir hamura sahiptir. Kalıntının tam merkezinde yaklaşık 7 m çapında bir yapı kalıntısı dikkat çekmektedir. Bunun etrafını çevreleyen ikinci bir

duvar vardır. Bu haliyle uzaktan bakıldığında bir podyum üzerinde duruyormuş gibi izlenim vermektedir. Bu duvarın kalınlığı yaklaşık 1m olarak ölçülmüştür.

Resim 96 - Evkaya mevkiinde duvar kalıntıları.

Ardından Delicegüney köyüne gelinmiş ve burada Kocabelen ve Kirezce tepeleri ziyaret edilmiştir. Fakat kayda değer herhangi bir kültür varlığına rastlanmamıştır.

Delicegüney köyü sınırlarındaki Düzbağlar mevkiinde yoğun ardıçtan oluşan bitki örtüsü nedeniyle tam planını anlayamasa da bir yapıya ait temel kalıntıları tespit edilmiştir (Resim 97). Duvarlar, dış yüzeyleri düzeltilmiş yerel taşlardan örülmüştür ve yığıntı şeklinde belli bir hat doğrultusunda ilerlemektedir. Yapının kuzeydoğu köşesinde duvarın en iyi korunmuş bölümü yer almaktadır. Duvarın bu bölümdeki korunmuş uzunluğu yaklaşık 8 m olarak ölçülmüştür. Duvarın kuzeydoğu ucundan güneybatıya doğru dönüş yaptığı, bu dönüşten sonra 1,5 m uzunluğundaki kısmının da korunduğu görülmektedir. Duvar kalınlığı ölçülemediği. Düzbağlar Deresi'ne bakan yamacın üzerinde yer alan yapı gözetleme kulesi veya konaklama yeri olabilir. Zira, Dursunbey'den gelip Harmancık'a giden eski yolun buradan geçtiği bilinmektedir.

Resim 97 - Düzbağlar mevkiinde duvar kalıntısı.

Birsonraki güzergahımız üzerinde Kozluca, Balatdanişment, Bekdemirler köyleri ve Karaca Mahallesi bulunmaktadır²⁸. Bu güzergahlarda ilk olarak Kozluca köyüne gidilmiştir. Kozluca köy muhtarı Hasan Hüseyin Uzun rehberliğinde Alan mevkiine doğru yola çıkmıştır. Köyün ilk yerleşim yerlerinin burada olduğu, Yunan işgali esnasında köyün dağıldığı, köy sakinlerinden bir bölümünün daha sonra köyün yeni yerine yerleştiği ifade edilmiştir. Köyün eski yerinde yapılan incelemelerde yoğun bitki örtüsü nedeniyle herhangi bir kalıntıya rastlanmamıştır.

Daha sonra Alabayır/Sivritepe mevkiine gidilmiştir. Burada, tepenin tam zirvesinde defneciler tarafından açılmış çukurlara rastlanmıştır. Yapılan incelemelerde herhangi bir kültür varlığına rastlanmamıştır.

Kozluca köyündeki Çaylak mevkiinde ise maden cürufları bulunmaktadır. İncelemek üzere bunlardan örnekler alınmıştır. Ayrıca muhtar, bu alanda üç tane pithosun bulunduğunu daha sonra arazi sahibinin pithosların çıktığı bu çukurları kapattığını söylemiştir. Alanda ayrıca kiremit kırıkları ve az sayıda Bizans dönemine ait seramik parçalarına rastlanmıştır.

Ziyaret ettiğimiz bir sonraki köy Balatdanişment'dir. Bu köyde mihmandarımız Süleyman Kaymaz ile birlikte Ören mevkiine gidilmiştir. Yüzeyde çeşitli formlarda seramik ve kiremit parçalarına rastlanmış, mihmandar bu alanda kiremit mezarlar olduğunu belirtmiştir. Fakat, bununla ilgili yüzeyde herhangi bir kanıt rastlanmamıştır. Aynı mevkiide çeşitli küp parçalarının bulunması burada belki de Tunç çağına ait bir nekropol alanı veya küçük bir çiftlik yerleşimi olduğunu işaret etmektedir.

Balatdanişment köyünün merkezinde, köy camisinin yaklaşık 100 m batısında Kozluca köyünden getirildiği belirtilen bir sütun başlığı ve bu başlığın altında mimari bir parça tespit edilmiştir (Kat. Nr. 197, 198). Sütun başlığı ve mimari parçanın malzemesi kireçtaşıdır.

Mihmandarımız Ahmet Çakır ile birlikte Harmancık Karaca Mahallesi'nde Değirmenyani/Örenyakası mevkiine gidilmiştir²⁹. Alanda, tatlı bir yamaç üzerinde uzanan bir yerleşime ait izler bulunmaktadır. Yüzeyde

²⁸ Kozluca köyü muhtarı Hasan Hüseyin Uzun, Balatdanişment'teki mihmandarımız Süleyman Kaymaz, Bekdemirler köyündeki mihmandarımız Mustafa Demirci ve Karaca mahallesindeki mihmandarımız Ahmet Çakır'a yardımlarından dolayı teşekkür ederiz.

²⁹ GPS: UTM 35685859..E ve 4389766..N; 35 685945..E ve 4389770..N ve 35 685682..E ve 4389639..N; 35 685704..E ve 4389533..N

yaptığımız incelemelerde Hellenistik dönemden başlayan ve Geç Antik çağa uzanan tarihlere ait seramik parçalarına rastlanmıştır. Ayrıca yüzeyde çok sayıda değişik kalınlıklarda kiremit ve künk parçalarının olduğu görülmüştür (Resim 98). Bu alan Balatdanişment köyündeki Tunç çağı mezarlığının tam karşısında yer almaktadır.

Resim 98 - Değirmenyani/Örenyakası mevkiinde yüzeyde bulunan pişmiş toprak su künklerine ait örnekler.

Ziyaret edilen bir sonraki köy Bekdemirler'dir. Köy merkezindeki caminin yanında mermerden bir sütun parçası bulunmaktadır (Kat. Nr. 199). Ahmet Çakmak'a ait evin köşesinde ise üzerinde bir dübel ve akıtma deliği bulunan mermerden bir mimari blok tespit edilmiştir (Kat. Nr. 200).

Bekdemirler'deki mihmandarımız Mustafa Demirci ile daha sonra Çaltıalanı mevkiine gidilmiştir (Resim 99). Bu alanda yeni sürülmüş bir tarlanın yüzeyinde parçalar halinde çok yoğun küfeke taşları ve az sayıda seramik parçaları bulunmaktadır. Mihmandarımız bu alanda tarla sürerken çeşitli mezarların çıktığını ifade etmiş olsa da, yüzeyde herhangi bir ize rastlanmamıştır.

Resim 99 - Çaltıalanı mevki yerleşim alanı.

Daha sonra Gedikören, Dedeşalı, Kışmanlar köyleri ve Gölcük ve Maraşatlar mahalleleri ziyaret edilmiştir³⁰. İlk ziyaret edilen köy olan Gedikören'de köy muhtarı Ş. Ali Özkan rehberliğinde Asartepe mevkiine gidilmiştir³¹. TRT vericileri ve orman gözetleme kulesinin bulunduğu bu alanda horasan harçlı moloz taşlardan inşa edilen duvarlara sahip bir yapıya rastlanmıştır³² (Resim 100).

Resim 100 - Asartepe mevkiinde horasan harçlı duvar.

Muhtar bu alanda paratoner kurmak üzere yapılan temel kazısı esnasında mermer bloklardan oluşan bir taban döşemesi gördüğünü söylemiştir. 1983 de yapılan bu kazı sonrasında, bu blokların Gedikören köyüne taşınıp farklı amaçlarla kullanıldığını belirten muhtar, ayrıca bu alanda gümüşten yapılmış bir haç bulunduğunu da bizlere aktarmıştır. Bu alanda doğu batı istikametinde, tuğla örgü, üzeri yassı taşlarla kapatılmış mezarların bulunduğu muhtar tarafından söylenmiştir. Bütün bu özellikler göz önünde bulundurularak burada bir manastır veya gözetleme kulesinin bulunduğu düşünülmektedir. Ayrıca yüzeyde bol miktarda kiremit parçası görülmüştür. Yapı içerisinde içinden çok sayıda kemik çıktığı belirtilen bir mezar ve yan yana iki odadan oluşan dikdörtgen planlı bir yapı kayıtlara geçirilmiştir. Muhtarın ifade ettiğine göre, zemin horasan harçlı, duvarlarda da yer yer sıva kalıntıları korunmuştur. Duvar örgüsü ise moloz taş ve horasan harç kullanılarak yapılmıştır. Bu yapının bir sarnıç olduğu düşünülmektedir.

30 Gedikören köyü muhtarı Ş. Ali Özkan, TRT Güvenlik görevlisi Vahdettin Taşdemir, Dedeşalı köyü muhtarı İsmail Aslan ve Kışmanlar köyü Mehmet Doğru'ya yardımlarından dolayı teşekkür ederiz.

31 GPS: UTM 356769..E ve 43886..N

32 TRT vericilerinin bulunduğu alanda koruna duvarın ölçüleri şu şekildedir. Uzunluk: 12,30 m, yükseklik: 0,86 m, duvar kalınlığı: 0,90 m. Burçlar arası uzunluk: 0,56 m, burç genişliği: 0,78 m, burç derinliği: 0,20 m.

Mihmandarımız, kale duvarlarının dışında, vericilerin bulunduğu alanın batısında iki katlı, horasan harç-moloz örgüye sahip, defineler tarafından tahrip edilmiş bir kalıntıyı gösterip, buranın mezar olduğunu öne sürmüştür (Resim 101,102). Ancak, çukurun çöple doldurulmasından dolayı biz bu konuda herhangi bir görüş veremiyoruz. Vericilerin yaklaşık 200 m batısında 3 odanın bulunduğu bağımsız bir mekanın kalıntılarına daha rastlanmıştır. Muhtar, bu odanın bir zamanlar 3 odalı olduğunu 1991 yılında yapının taşlarının bir bölümünün TRT binasında dolgu malzemesi olarak kullanıldığını belirtmiştir. Yapı malzemesi olarak moloz taş ve harç dikkat çekmektedir.

Resim 101 - Asartepe'de mezar olduğu söylenen çukur.

Bir diğer mezarın TRT yansıtıcısının bulunduğu bahçenin kuzeybatısı köşesinde bulunduğu öne sürülmüştür. Ancak, bu alanın defineler tarafından tahrip edilmiş olması nedeniyle bu iddianın doğru olup olmadığı konusunda herhangi bir fikir ileri süremiyoruz.

Resim 102 - Asartepe'de Antik Döneme ait in situ duvar kalıntısı.

Gedikören - Asartepe mevkiinden Gedikören Köyü Siphiler Camisine inilmiştir³³. Caminin bahçesinde gri

33 GPS: UTM 356784..E ve 43890..N

damarlı beyaz mermerden yapılmış yazıtlı bir mezar sunağı bulunmaktadır (Resim 103). Mezar taşının üzerindeki yazıt 9 satırdan oluşmaktadır. Yan yüzlerin birisinde ortada kalkan motifi, diğerinde ise bir demirci maşası motifine yer verilmiştir. Harf yüksekliği 3 cm olarak ölçülmüştür. Mezar taşının sol üst köşesinde 6 cm aralıkla iki delik, yan yüzünde ise aynı şekilde 10 cm aralıkla iki delik bulunmaktadır. Taşın üst kısmında 20 cm çapında bir çukur vardır. Kül çukuru olarak kullanılan bu bölüm 12 cm derinliğindedir.

Resim 103 - Gedikören Köyü Siphiler Camisinin bahçesinde yazıtlı mezar anıtı.

Cami avlusunda ayrıca gri damarlı beyaz mermerden yapılmış çift yüzlü yassı sütun gövdelerine ait iki parça mevcuttur (Kat. Nr. 201, 202). Sütun gövdelerinin üzerinde kaidesi boyunca devam eden bir dalga motifi yer almaktadır. Kaidenin yan yüzeyinde lotus-palmet benzeri bitkisel motifler bulunmaktadır. Bu malzemelerin Gedikören Asartepe mevkiinden cami avlusuna getirdiği belirtilmiştir.

Gedikören, Siphiler Mahallesi ve hemen yakınındaki Gökpınar mevkiinden seramik ve cam örnekler toplanmıştır³⁴ (Resim 104). Burada Hellenistik dönemden başlayıp Geç Antik çağa kadar uzanan geniş bir zaman dilimine ait seramik parçalarına rastlanmıştır.

Resim 104 - Gökpınar mevki yerleşim alanı.

Gedikören köyünde son ziyaret edilen yer İbrik Mağarası'dır³⁵ (Resim 105). Burada zeminden aşağıya doğru çukur şeklinde inmekte olan doğal bir mağara söz konusudur. Mağara yaklaşık 15 m derinliğindedir. Muhtar Ş. Ali Özkan'ın ifadesine göre mağaranın içerisinde dehlizler, dehlizlerde ise sarkit ve diktler bulunmaktadır. Risk nedeniyle mağaranın içerisine inilememiştir. Mağaranın çevresinde yapılan incelemelerde herhangi bir kültür varlığına rastlanmamıştır.

Resim 105 - İbrik Mağarası girişi.

34 GPS: UTM 356789..E ve 43889..N

35 GPS: UTM 356780..E ve 43881..N

Bir sonraki köy olarak Dedeşalı köyü ziyaret edilmiştir. Gölcük ve Maraşatlar mahallelerinin de bağlı olduğu köyde Muhtar İsmail Aslan'ın beyanına göre herhangi bir kültür varlığı bulunmamaktadır. Köyün kuzeyinde bulunan tepenin adı Asartepe'dir. İsmi nedeniyle ziyaret ettiğimiz tepe üzerinde herhangi bir kültür varlığına rastlanmamıştır.

Daha sonraki durağımız Kışmanlar köyü olmuştur³⁶. Köy muhtarı Mehmet Doğru ile ilk olarak Yukarımahalle Camisi'ne gidilmiştir. Cami avlusunda 3 yüzü bezemeli, 1 yüzü yazıtlı bir mezar sunağına rastlanmıştır (Resim 106,107,108). Mezar sunağının üst bölümü işlenmeden kaba bir şekilde bırakılmıştır. Bu durum taşın üzerinde ikinci bir parçanın olduğuna işaret etmektedir. İri grenli, gri damarlı beyaz mermerden mezar taşının üst köşelerinde akroterler bulunmaktadır. Bu bölümün altında dış ve iç bükey silmeler, silmelerin altında ise dört yüzde de devam eden örgü motifi bulunmaktadır. Alt bölümü kırık ve eksik, baştaban kenarlarında çarpma ve kopmalar vardır. Mezar taşının 1. yüzünün üst köşelerinde akroterler, ortada beş yapraklı bir rozet, resim alanında sol üst köşede asma yaprağı, sağ yan boyunca bir asma, ortada bağ çapası, onun solunda bir tarak ve bir pres yer almaktadır. 2. yüzde farklı olarak alınlıkta rozetin her iki yanında birer spiral vardır. Resim alanında ortada çelenk, çelengin altında bir tarak ve ayna, sağ alt köşede bir iğ/öreke bulunmaktadır. 3. yüzde alınlıkta ranke motifi, resimli bölümde sağ alt yanda sarmaşık yaprakları, ortada ise kara sabana benzer bağ aletleri vardır.

Resim 106 - Kışmanlar Köyü Yukarımahalle Camisi'nin avlusunda bulunan mezar anıtı.

36 GPS: UTM 356829..E ve 43914..N

Resim 107 - Mezar anıtından detay.

Resim 108 - Mezar anıtından detay.

Resim 109 - Kışmanlar Ören mevki

Kışmanlar köyü, Hakkı Durmuş'a ait evin bahçesinde ise iri grenli, gri damarlı beyaz mermerden bir postament tespit edilmiştir (Kat. Nr. 203). Kışmanlar Ören mevkiinden getirildiği ifade edilen postamentin iki yüzü ve üst kısmı işlenmeden kaba bırakılmıştır.

Daha sonra köy muhtarının rehberliğinde Kışmanlar Ören mevkiine gidilmiştir³⁷ (Resim 109). Bu alanda definciler tarafından açılan kaçak kazı çukurlarına rastlanmıştır. Alanda bulunan seramik parçaları ve köye götürülen postament burada bir Roma dönemi yerleşimine işaret etmektedir.

Bu alanın hemen üst bölümünde Toykıran Tepe'nin yamaçlarında mezarlık alanına işaret eden taş plakalar bulunmaktadır³⁸ (Resim 110). Mihmandarımız bu yerleşimin ortasından geçecek şekilde Gedikören'den gelen ve Harmancık'a doğru devam eden eski bir yol güzergahının bulunduğu söylenmiştir. Argıt Yolu olarak ifade edilen bu yol, Alan Deresi'ne paralel uzanmaktadır.

37 GPS: UTM 356828..E ve 43903..N

38 GPS: UTM 356828..E ve 43905..N

Resim 110 - Toykıran Tepe'de tahrip edilen mezarlara ait bir örnek.

Kışmanlar köyünde son olarak köy mezarlığı ziyaret edilmiştir. Mezarlık içerisinde iri grenli, gri damarlı beyaz mermerden, oldukça aşınmış durumda bir mimari parçaya rastlanmış olsa da aşınma nedeniyle işlevi tam olarak belirlenememiştir. Alt tarafta 4 cm genişliğinde oluğa benzer bir kanalı bulunmaktadır.

BÜYÜKORHAN

Resim 111- Büyükorhan haritası. (Harita: Mustafa U. Ekmekçi)

"Dağlık Bursa"da yer alan son ilçe olan Büyükorhan'da 2013 yılında yüzey araştırması yapılmıştır. Bu araştırmalar esnasında Derecik Beldesi, Düğüncüler, Zaferiye, Karaağız, Danaçalı ve Örencik köyleri ziyaret edilmiştir³⁹ (Resim 111).

Araştırmamızın ilk günü Büyükorhan'ın yaklaşık 22 km batısında ve Balıkesir İl sınırında yer alan Düğüncüler köyüne doğru harekete geçtik. 5. kilometrede Dursunbey - Düğüncüler - Danaçalı yol ayrımından Düğüncüler - Zaferiye istikametine doğru yola devam ettik. 100 m sonra da Zaferiye - Düğüncüler yoluna girdik. Çam ormanlarının arasından ilerleyen yolu takip ederek 8. kilometrede Zaferiye köyüne geldik. Köyün eski adı Çan'mış. Mihmandarımızın ifadesine göre, burası bir yörük köyüymüş ve geçimini hayvancılıkla sağlıyormuş. Evcil hayvanların çan seslerinden dolayı Çan ismini almış. Çan ismi belki de burada bulunan eski bir kiliseye işaret ediyor olabilir. Ancak köy genelinde yaptığımız incelemelerde

39 Yüzey araştırmasının Büyükorhan'da sürdürülen bölümü, Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü ve Büyükorhan Belediyesi tarafından desteklenmiştir. Desteklerinden dolayı Rektörümüz Sayın Prof. Dr. Kamil Dilek ve Büyükorhan Belediye Başkanı Sayın Selami Selçuk Türkmen'e içten teşekkürlerimizi arz ederiz. Araştırmaya katkıda bulunan Arş. Gör. Ahmet Ali Altın, Arş. Gör. Serkan Gündüz ve Yüksek Lisans öğrencimiz Asiye Gözde Arı'ya teşekkür ederim. Mihmandarlığımızı yapan Caner Sevik, Şahin Şen, Tanju Şipal ve Barış Şen'e, ayrıca şoförümüz Mehmet Tümen'e de yardım ve katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

kilise yapısına işaret eden bir bulguya rastlamadık. Köy, kurtuluş savaşı yıllarında 10 haneden ibaretmiş. Köyün tüm erkekleri savaşa gitmiş ve geriye hiçbiri dönmemiş. Bundan dolayı köyün ismi Zaferiye olarak değiştirilmiştir. Zaferiye, günümüzde 40 hanesi bulunan bir dağ köyüdür. Zaferiye köyünden sonra karaçamdan oluşan yoğun bitki örtüsü yerini meşeye bırakarak seyrekleşmektedir.

14. kilometrede Danaçalı köyü bulunmaktadır. Burası yaklaşık 35 hanelik bir köydür. Örencik- Düğüncüler yol ayrımından, Düğüncüler yönünde yola devam ettik. Yol üzerinde Örencik köyü bulunmaktadır. Mihmandarımız burada bir kale olduğundan bahsetti. Bir tam günü buraya ayırmamız gerektiğinden daha sonra uğramak üzere yolumuza devam ettik.

16. kilometrede Elekçalı-Düğüncüler yol ayrımına vardık. 17. kilometrede ise Bayındır-Düğüncüler yol kavşağını geçtik. Bayındır ismi Kayı boyundaki 24 aşiretten birinin ismiymiş. Köy adını buradan alıyormuş.

22.kilometrede Düğüncüler köyüne geldik. Köy, Mustafakemalpaşa Çayı'na 3 km uzaklıkta yer alan vadinin üzerine kurulmuştur. Mustafakemalpaşa Çayı, Aliova ismiyle Simav'dan doğuyor ve daha sonra Dursunbey Çayı ile birleşerek Bursa sınırları içerisinde Mustafakemalpaşa Çayı adını alıyor (Resim 112). Çayın kıyısına inildiğinde çok ilkel şartlarla oluşturulan termal su kaynağı havuzları da bulunmaktadır. Deri ve romatizmalı hastalıklara iyi geldiğine inanılan termal su, hemen hemen aynı hizada olmak üzere çayın her iki tarafından kaynamaktadır. Bu şifa kaynağının yapılmakta olan baraj göleti altında kalacak olması üzüntü verecek bir durumdur. Çevrede yaptığımız incelemelerde, burada Antik çağa işaret edecek herhangi bir bulguya rastlamadık.

Resim 112 - Mustafakemalpaşa Çayı'nın aktığı vadi.

İkinci gün Karaağız köyüne gitmek üzere yola çıktık. Bu defa Büyükorhan'dan Derecik yönüne doğru, doğu yönde

hareket ettik. Sol tarafımızda kuzeyde Sondul Dağları uzanmakta. Sağımızda diğer bir ifade ile güney tarafa ise Kepez Dağı bulunmaktadır. Kınık - Derecik yol ayrımından Kınık yönüne doğru yola devam edildi. 10. kilometrede Kınık Beldesi'ne ulaştık. Köy, bir vadinin içerisinde uzanmakta. 10. kilometrede yol Karaağız istikametine ayrılıyor. 12. kilometrede halen inşaatı sürmekte olan Kınık sulama barajı yer almakta. 15. kilometrede Karaağız köyüne ulaştık. Karaağız ismi, rivayete göre burada su kaynağını bulan yörükün isminden kaynaklanmaktadır. Köy okulunun yanından güneye doğru inen patika yoldan devam ettik. Yol üzerinde ardış ağaçları bulunmaktadır. Köyün içerisinden vadiye doğru inerek yola devam ettik. 15,6. kilometrede yol çatallaştı. Biz doğuya doğru yöneldik. Sağ tarafımızda köy mezarlığı bulunuyor. Köy mezarlığının doğusunda yamaç üzerinde defineler tarafından kaçak kazılar ile açığa çıkartılan çok sayıda mezar bulunmaktadır⁴⁰ (Resim 113).

Resim 113 - Karaağız Köyü nekropolu sahası. Mezarlar defineler tarafından tahrip edilmektedir

Mezarlar genel olarak doğu-batı yönünde uzanmaktadır. Yan duvarlar çamur harç ve moloz taşlarla örülmüş, üstleri ise düzgün kesilmiş yerli taştan plakalardan oluşan kapak taşlarıyla örtülerek, bunun da üzeri toprakla kapatılmıştır (Resim 114). Mezarların ortalama ölçüleri; yükseklik: 60 cm, genişlik: 48 - 53 cm, ölçülebilen ortalama uzunluk: 175 cm. Kapak taşlarının ortalama kalınlıkları 6 - 10 cm, genişlikleri 67 - 85 cm ve uzunlukları 56 santimetredir. Görüntü itibarıyla aile mezarlarından çok tek gömülük mezarlara benziyorlar.

Resim 114 - Karaağız Köyü nekropolu sahasında tahrip edilen bir mezar.

Mezarların tarihlenmesine yardımcı olacak bir veriye rastlamadık. Ancak burada çok sayıda mezarın açılmış olması, mezarlarda ölü hediyesinin bulunduğunu aklı getirmektedir. Bu durum nekropolün daha erken döneme tarihlenebileceğine işaret etmektedir. Bununla birlikte hem nekropolün yakınında bulunan yerleşimde rastlanan Hellenistik döneme ait seramik parçalar, hem de köy merkezinde bulunan yazıtlı mezar anıtı, nekropolün İ.Ö. 1. yüzyıldan başlayarak kullanılmış olması ihtimalini güçlendirmektedir. Dolayısı ile yeni tespit edilen bu nekropol, Hellenistik çağdan başlayarak kullanılmış olmalıdır.

Nekropol alanı yakınlarda bir yerde yerleşim alanının bulunmasını gerektirmektedir. Bu nedenle civarda incelemelerimize devam ettik. Köyden bize eşlik eden Hayrettin Aslan, bayırın aşağısına doğru Ölez Mevkii olarak adlandırılan alanda günümüzde de köyün ihtiyacını karşılayan su kaynağının bulunduğunu söyledi (Resim 125). Bunun üzerine incelemelerimizi nekropol ile su kaynağı arasında yoğunlaştırdık⁴¹.

Resim 115 - Ölez Mevkii yerleşim alanı.

41 İncelemeler neticesinde yüzeyde seramik kırıklarına rastlanan alan:
GPS:UTM: 39°41'23"...N ve 28°52'23"...E
GPS:UTM: 39° 41' 19"...N ve 28° 52' 23"...E
GPS:UTM: 39° 41' 19"...N ve 28° 52' 24"...E

40 GPS: UTM: 39° 41' 23"... N ve 28° 52' 33"... E

Söz konusu arazide yaptığımız incelemelerde, Helenistik dönemden başlayıp yakın tarihimize kadar değişik dönemlere ait seramik kırıklarına rastlanmıştır (Resim 116).

Resim 116 - Ölez Mevkii yerleşiminden seramik örnekleri.

Bu bölgedeki en geç yerleşim yeni mezarlığın batısında yer alan ve mihmandarımızın kalıntılarını hatırladığı yapıdır. Yapının çevresinde bol miktarda saklama kaplarına ait kaba seramik parçaları bulunması ve bulunduğu konumun Bursa-Dursunbey arasındaki geçiş yolu üzerinde yer alması bize bu yapı kalıntısının bir han olabileceğini düşündürmektedir. Mihmandarımız ayrıca, modern köyün hemen yukarısında bir diğer su kaynağının bulunduğunu ve oradan bu alana su getiren pişmiş toprak künkleri bizzat gördüğünü ifade etti.

Modern köy, eski yerleşimin yaklaşık 1 km güneyinde yamacın üzerinde yer almaktadır. Arada Antik çağ nekropolü ve modern mezarlık bulunmaktadır. Eski ve yeninin birbirlerine zarar vermeden birlikte varlıklarını devam ettirmesi güzel bir örnek oluşturmaktadır. Arazide yaptığımız incelemelerde ayrıca demir cüruflarına rastladık (Resim 117). Bu cürufklar Kocayanık'ta bulunan demir yataklarının en azından Hellenistik dönemden beri kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir.

Resim 117 - Ölez Mevkiide demir cürufu örnekleri.

Antik yerleşimin bulunduğu alan, nekropol ile yerleşim arasındaki yol, yerli halkın ifadesine göre, Bursa-Dursunbey arasındaki en kısa yürüyüş yoludur ve bu nedenle çağlar boyunca ticaret yolu olarak kullanılmıştır. Bursa Dursunbey'e yaya yolu olarak dere boyundan gidiliyordu. Yol güzergahı ve demir yatakları, neden burada yerleşimin kurulu olduğuna açıklık getirmektedir.

Yerleşim yerini belirledikten sonra 80-85 haneli Karaağz Köyü'nde de inceleme yapmaya karar verdik. Köy kahvesinin yanındaki etrafı çevrili boş arazide üzerinde Yunanca yazıt bulunan köşeli, iri kristalli beyaz mermerden bir mezar anıtı dikkatimiz çekti (Resim 118). Üst bölümünde kırıklar bulunan ve nereden getirildiği bilinmeyen bu blok, bir zamanlar köyün çeşmesindeymiş.

Resim 118 - Karaağz Köyü'nden mermer yazıtlı mezar anıtı

Köy içerisinde yaptığımız incelemelerde devşirme olarak kullanılan başka mermer mimari parçalara da rastladık. Köy meydanında Yeni Cami'nin bahçe duvarında, giriş kapısının yanında yine çeşmeden getirildiği söylenen üst üste yerleştirilmiş iki adet mermer blok bulunmaktadır (Resim 119). İri kristalli beyaz mermer bloğun üst bölümü düzeltilmiştir.

Resim 119 - Karaağz Köyü cami bahçesinin duvarında kullanılan devşirme taşlar.

Resim 120 - Devşirme taşların yandan görünüşü

Devşirme olarak kullanılan bir grup mermer yapı elemanına ise Yeni Cami'nin karşısındaki bir evin girişinde rastladık (Resim 120). Merdiven parçası olarak kullanılan bloklardan üstteki orijinalde eşik taşı olmalıdır (Resim 121,122).

Resim 121 - Karaağz Köyü'nde bir evin girişinde kullanılan devşirme taşlar.

mermer bloklar

Resim 122 - Devşirme taşların yandan görünüşü

Karaağz köyünden sonraki durağımız Asar Kalesi oldu. Bu yolculukta mihmandarlığımızı Mustafa Ertaş yaptı. Kalıntılara ulaşmak için Büyükorhan'a geri dönüp, oradan batıya, Sondul Dağı'nı sağımıza alarak Aktaş köyü yönüne doğru hareket ettik. 1.4 kilometrede yol çatallaştı ve sağa, doğuya doğru yolumuza devam ettik. Ormanın içine doğru patika yoldan ilerleyerek 2.5 km sonra arabanın terk edileceği noktaya geldik. Daha sonra 500 m kadar tatlı bir yamaçtan tırmanarak kaleye ulaştık. Bulduğumuz yer Kocapınar çeşmesinin yakınında, Eskiköy mevkii olarak bilinmektedir. Büyükorhan'ın ilk olarak burada kurulduğuna inanılmaktadır. Dursunbey'den gelen patika yol bulunduğumuz alana gelmekte ve buradan Bayramoğlu ve Eskiköy'den Armutcuk ve Cumapazarı'na, oradan da Orhaneli'ne ve Bursa'ya gitmektedir.

Resim 123 - Eskiköy Mevkii kalaesinde duvar kalıntıları

Kalenin bulunduğu alanda yoğun bir bitki örtüsü dikkat çekmektedir. Kale duvarları köylüler tarafından doğal taş ocağı gibi kullanıldığından yüzeyde çok az duvar

Söz konusu arazide yaptığımız incelemelerde, Helenistik dönemden başlayıp yakın tarihimize kadar değişik dönemlere ait seramik kırıklarına rastlanmıştır (Resim 116).

Resim 116 - Ölez Mevkii yerleşiminden seramik örnekleri.

Bu bölgedeki en geç yerleşim yeni mezarlığın batısında yer alan ve mihmandarımızın kalıntılarını hatırladığı yapıdır. Yapının çevresinde bol miktarda saklama kaplarına ait kaba seramik parçaları bulunması ve bulunduğu konumun Bursa-Dursunbey arasındaki geçiş yolu üzerinde yer alması bize bu yapı kalıntısının bir han olabileceğini düşündürmektedir. Mihmandarımız ayrıca, modern köyün hemen yukarısında bir diğer su kaynağının bulunduğunu ve oradan bu alana su getiren pişmiş toprak künkleri bizzat gördüğünü ifade etti.

Modern köy, eski yerleşimin yaklaşık 1 km güneyinde yamacın üzerinde yer almaktadır. Arada Antik çağ nekropolü ve modern mezarlık bulunmaktadır. Eski ve yeninin birbirlerine zarar vermeden birlikte varlıklarını devam ettirmesi güzel bir örnek oluşturmaktadır. Arazide yaptığımız incelemelerde ayrıca demir cüruflarına rastladık (Resim 117). Bu cüruflar Kocayanık'ta bulunan demir yataklarının en azından Helenistik dönemden beri kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir.

Resim 117 - Ölez Mevkiide demir cürufu örnekleri.

Antik yerleşimin bulunduğu alan, nekropol ile yerleşim arasındaki yol, yerli halkın ifadesine göre, Bursa-Dursunbey arasındaki en kısa yürüyüş yoludur ve bu nedenle çağlar boyunca ticaret yolu olarak kullanılmıştır. Bursa Dursunbey'e yaya yolu olarak dere boyundan gidiliyordu. Yol güzergahı ve demir yatakları, neden burada yerleşimin kurulu olduğuna açıklık getirmektedir.

Yerleşim yerini belirledikten sonra 80-85 haneli Karaağız Köyü'nde de inceleme yapmaya karar verdik. Köy kahvesinin yanındaki etrafı çevrili boş arazide üzerinde Yunanca yazıt bulunan köşeli, iri kristalli beyaz mermerden bir mezar anıtı dikkatimiz çekti (Resim 118). Üst bölümünde kırıklar bulunan ve nereden getirildiği bilinmeyen bu blok, bir zamanlar köyün çeşmesindeymiş.

Resim 118 - Karaağız Köyü'nden mermer yazıtlı mezar anıtı

Köy içerisinde yaptığımız incelemelerde devşirme olarak kullanılan başka mermer mimari parçalara da rastladık. Köy meydanında Yeni Cami'nin bahçe duvarında, giriş kapısının yanında yine çeşmeden getirildiği söylenen üst üste yerleştirilmiş iki adet mermer blok bulunmaktadır (Resim 119). İri kristalli beyaz mermer bloğun üst bölümü düzeltilmiştir.

Resim 119 - Karaağız Köyü cami bahçesinin duvarında kullanılan devşirme taşlar.

Resim 120 - Devşirme taşların yandan görünüşü

Devşirme olarak kullanılan bir grup mermer yapı elemanına ise Yeni Cami'nin karşısındaki bir evin girişinde rastladık (Resim 120). Merdiven parçası olarak kullanılan bloklardan üstteki orijinalde eşik taşı olmalıdır (Resim 121,122).

Resim 121 - Karaağız Köyü'nde bir evin girişinde kullanılan devşirme taşlar

mermer bloklar

Resim 122 - Devşirme taşların yandan görünüşü

Karaağız köyünden sonraki durağımız Asar Kalesi oldu. Bu yolculukta mihmandarlığımızı Mustafa Ertaş yaptı. Kalıntılara ulaşmak için Büyükorhan'a geri dönüp, oradan batıya, Sondul Dağı'nı sağımıza alarak Aktaş köyü yönüne doğru hareket ettik. 1.4 kilometrede yol çatallaştı ve sağa, doğuya doğru yolumuza devam ettik. Ormanın içine doğru patika yoldan ilerleyerek 2.5 km sonra arabanın terk edileceği noktaya geldik. Daha sonra 500 m kadar tatlı bir yamaçtan tırmanarak kaleye ulaştık. Bulduğumuz yer Kocapınar çeşmesinin yakınında, Eskiköy mevkii olarak bilinmektedir. Büyükorhan'ın ilk olarak burada kurulduğuna inanılmaktadır. Dursunbey'den gelen patika yol bulunduğumuz alana gelmekte ve buradan Bayramoğlu ve Eskiköy'den Armutçuk ve Cumapazarı'na, oradan da Orhaneli'ne ve Bursa'ya gitmektedir.

Resim 123 - Eskiköy Mevkii kalaesinde duvar kalıntıları

Kalenin bulunduğu alanda yoğun bir bitki örtüsü dikkat çekmektedir. Kale duvarları köylüler tarafından doğal taş ocağı gibi kullanıldığından yüzeyde çok az duvar

kalıntısı görülmektedir (Resim 123). İç ve dış bölümleri harç kullanılmadan düzgün kesme taşlarla örülen sur duvarının arasında moloz taşlarla dolgu yapılmıştır. Ölçülebilen duvar kalınlığı 2-3 m arasında değişmektedir (Resim 124). Duvar kalınlığının yukarı doğru azalması dikkat çekici bir özelliktir. Kalenin Büyükorhan'a bakan yönü daha dik ve savunmaya elverişlidir. Bu nedenle buradaki savunma duvarları daha incedir. Sur duvarı üzerinde yer yer gözetleme kulesi olabilecek dikdörtgen çıkıntılar mevcuttur. Bu çıkıntılar 20-30 metrede bir yer aldığı gözlemlenmiştir.

Resim 124 - Eski köy mevkiinde duvar kalıntılarının detayı

Kalenin oturduğu alanın yaklaşık 10 dönüm olduğunu düşünüyoruz. Sur duvarının iç kısmında 2 adet su kuyusu olduğunu mihmandarımız söyledi. Kalenin güneybatı bölümünde tatlı bir eğimle yükselen 4 m genişliğinde bir yol bulunmaktadır. Bu yolun sonunda kale kapısının bulunduğunu düşünüyoruz (Resim 125). Kapıya ait hiç bir iz olmasa da, mevcut duruma göre burada yaklaşık 3 m genişliğinde bir giriş kapısı olmalıdır. Yüzeyde yer yer kaba seramik kırıklarına rastladık. Bunun yanı sıra yüzey bol miktarda moloz taşla kaplıdır.

Resim 125 - Eski köy mevkiine giriş duvar kalıntıları

Araştırmalarımız esnasında uğradığımız bir diğer köy Örencik'tir. Büyükorhan'ın en eski köylerinden birisi olan

köy, ilçe merkezinden 17 km mesafede yer almaktadır. Ana geçim kaynağı bağcılıktır. Aslında buraya köye ismini veren kale kalıntısında inceleme yapmak üzere gelmiştik. Ancak yola devam etmemizi sağlayacak bir traktör bulamadığımızdan, ziyaret etmekten vaz geçtik.

İncelemelerimiz esnasında son uğradığımız yer bir yol kalıntısıdır. Bu amaçla ilçe merkezinden Görecik istikametine doğru yola çıktık. 3.3 kilometrede aracı terk ederek patika bir yoldan yolumuza yürüyerek devam ettik. Patikadan batıya, Sakarca yönüne doğru tırmanmaya başladık. Yaklaşık 500 m sonra tırmanılan parkurun sağ tarafında ortalama 2 - 2.5m arasında değişen genişliğe sahip taş döşeli bir yola ulaştık (Resim 126). Patika yol Sakarca Yaylası, Aktaş, Sarnıç ve Dursunbey istikametine doğru devam etmektedir. Bahsedilen yol yaklaşık 40 m uzunluğa sahiptir. Doğu-batı doğrultulu başlayan yol yaklaşık 30 m sonra güneye dönmektedir (Resim 127).

Resim 126 - Sakarca mevkiinde yol kalıntısı

Resim 127 - Yol kalıntısından detay

Bir sonraki uğrak yerimiz Derecik Bazilikası olarak bilinen kalıntılar olmuştur. İlçe merkezinin 5 km doğusunda yer alan üç nefli yapı doğu - batı istikametinde uzanmaktadır (Resim 128).

Resim 128 - Derecik Bazilikası (Foto: Fuchs - Delbarre-Bärtschi 2011: 409 Fig. 6)

Antik dönemlerde "Olympos", Hıristiyanlık sonrası ise "Oros ton Kalegeron" (Keşiş Dağı) isimleriyle anılan Uludağ, dinsel açıdan kutsal bir bölge özelliği göstermektedir. Özellikle Roma İmparatorluk döneminde İ.S 4. yüzyıldan itibaren Hıristiyanlık dini için çok önemli bir merkez olan Uludağ'da çok sayıda manastırın kurulduğu bilinmektedir. Antik kaynaklardan Uludağ'daki varlığını öğrendiğimiz pek çok manastırın bugün tam olarak nerede bulduklarını bilememekteyiz. Ancak 2001 yılında Derecik köyü Kümbet mevkiinde tesadüfen karşılaşılan bir mozaik parçası, bahsedilen bu manastırlardan bir tanesinin gün ışığına çıkmasına sebep olmuştur.

Mozaik taban, opus tessellatum (tessera adı verilen küçük küp biçimindeki taşlardan oluşturulan döşeme) tekniğinde, lacivert, beyaz, kırmızı, sarı ve zeytuni renkli taşlardan oluşturulmuştur (Resim 129). Bezeme elemanları olarak geometrik, bitkisel motifler ve tavus kuşu, güvercin, keklük gibi kuş figürlerinin kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca Hıristiyanlık'ta oldukça popüler bir bezeme grubu olan bir kantharosun iki tarafına tünemiş tavus kuşlarının yer aldığı "refrigerium" betimler gibi sahneler de mozaikler üzerinde yer alan bezemelerdendir. Mozaik zeminde ayrıca, naos ile bema arasında kalan bölümde bir diakon (kilise görevlisi) tarafından adanmış olan bir adak yazıtı dikkat çekmektedir.

Resim 129 - Derecik Bazilikası mozaik zemin döşemesinden detay (Foto: Fuchs - Delbarre-Bärtschi 2011: 411 Fig. 8)

Bazilika kazılarında İ.S 2. yüzyıla tarihlenen yazıtlı adak stellerine göre, burada daha önce Zeus Kersoullos'a ait bir kült alanı bulunmaktadır (Resim 130). Alanda bulunan, üzerinde Septimus Severus'un karısı Julia Domna'nın betimi bulunan, İ.S 193 - 196 yıllarına tarihlenen bronz sikke, kilisenin inşasından önceki döneme işaret eden diğer bir kanıttır.

Resim 130 - Derecik Bazilikası kazılarında bulunan yazıtlı sunak (Foto: Recep Okçu arşivi).

İlk dönem kazılarında ortaya çıkarılan diğer bir önemli buluntu, Kuzey nefin doğu ucunda bulunmuş olan mezar yapısıdır (Resim 131). Kilise içerisinde bulunan doğu -

batı yönünde uzanan bu ilk mezar, tuğla örgü duvarlara sahiptir ve mezarın tabanı pişmiş toprak levhalarla kaplıdır. Mezar içerisinde 40 - 45 yaşlarında bir kadına ait iskelete rastlanmıştır.

Resim 131 -- Derecik Bazilikası kurtarma kazılarında bulunan aziz mezarı (Foto: Recep Okçu arşivi).

Derecik Bazilikası, kuzeybatı Anadolu'da en erken (İ.S. 4. yüzyılın ortaları) inşa edilen kiliselerden birisidir. Küçük Asya'da çok az bilinen bir dönemin anlaşılmasına önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Burada yapılan çalışmalar Roma İmparatorluğu ve Bizans İmparatorluğu'nun tarihsel ve dinsel gelişimine ışık tutarak, Doğu Dünyasında antik çağın sonu ve Hıristiyanlığın başlangıcına denk gelen ve iyi bilinmeyen bu dönemin kronolojisini daha iyi tanımamıza olanak sağlamıştır.

TAŞ ESER KATALOĞU

Mustafa Şahin*

KELES

1.Keles - Merkez

Stylobat Parçaları (Resim 3) (Resim 132a,b,133)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Sofular Mahallesi Sofular Cami çeşmesinin arkası

Ölçüler:

1. Uzunluk: 100 cm, Genişlik: 110 cm, Yükseklik: 35 cm (Resim 3)

2. Uzunluk: 80 cm, Genişlik: 84 cm, Yükseklik: 27 cm

3. Uzunluk: 100 cm, Genişlik: 80 cm, Yükseklik: 30 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Sofular mahallesinde Sofular Cami çeşmesi olarak adlandırılan bir çeşme yapısının arkasında muhtemelen büyük bir yapıya ait olması gereken (stylobat) 3 adet blokdan oluşmaktadır. Üzerlerinde kenet delikleri mevcuttur. Tek olarak duran bloğun üzerinde 10 x 10 cm ölçüsünde bir dübel deliği mevcut. Bir kenarda iki tane yan yana 5 x 10 cm ebatlarında kenet deliği vardır (Resim 133). Bunların birbirinden uzaklığı yaklaşık 20 santimetredir.

Resim 132b

Resim 132a

Resim 133

* Prof. Dr. Mustafa Şahin, Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 16059 Görükle - Bursa. E-mail: mustafasahin@uludag.edu.tr

2.Keles - Merkez

Pidestal (Resim 134)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Sofular Mahallesi Sofular Camii çeşmesinin batısı

Ölçüler:

Yükseklik: 150 cm

Postament Yüksekliği: 120 cm

Kaide Yüksekliği: 16 cm

Sütun Kaidesi Yüksekliği: 13 cm, Genişliği: 57 cm, Derinliği: 65 cm

Malzemesi: Mermer

Resim 134

3.Keles - Merkez

Sunak (Resim 135)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Sofular Mahallesi Sofular Camii çeşmesinin batısı

Ölçüler:

Yükseklik: 94 cm

Genişlik: 70 cm

Derinlik: 50 cm

Çelenk Genişliği 4 cm, Derinliği: 2 cm

Malzemesi: Gri damarlı beyaz mermer

Tanım: Alt bölüm profilli kaide şeklinde oluşturulmuştur. Üzerinde ancak yarısının korunabildiği bir çelenk motifi vardır.

Resim 135

4.Keles - Merkez

Balüstrat Parçası (Resim 136,137)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Hacı İbrahimioğlu Sokak'ta 14 nolu Azime Torun'a ait olan evin temel duvarlarının altında.

Ölçüler:

Yükseklik: 80 cm

Ölçülebilir Genişlik: 45 cm

Derinlik: 24 cm

Kenet Deliği Ölçüleri: 6 x 6 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Üstte bir kenet deliği mevcut. Bu çevrede bol miktarda büyüklü küçüklü ince grenli kaliteli beyaz mermerden duvar örgüsüne ait olabilecek mimari parçalar gözlenmiştir.

Resim 136

Resim 137

5.Keles - Merkez

Stylobat (Resim 138)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Hacı İbrahimioğlu Sokak'ta 14 nolu Azime Torun'a ait olan evin arka bahçesi

Ölçüler:

Yükseklik: 30 cm

Ölçülebilir Genişlik: 78 cm

Derinlik: 62 cm

Kenet Deliği Ölçüleri: 7 x 10 cm

Kurşun Akıtma Kanalı Uzunluğu: 27 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Üst yüzünde kurşun akıtma kanalı ile kenet korunmuş. Bu evin güneyinde belediyenin kanalizasyon çalışmaları sırasında mezarların çıktığı söylendi. Eğer bu ifadeler doğru ise bu blok bir mezar yapısına ait olabilir.

Resim 138

6.Keles - Merkez

Lahit (Resim 139a,b,c)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Hükümet Konağı'nın doğusunda Kent Meydanı olarak adlandırılan mevkii

Ölçüler:

Yükseklik: 63 cm

Uzunluk: 204 cm

Genişlik: 69 cm

Kenar Kalınlığı: 8,5 - 11,5 cm arasında

Malzemesi: Gri damarlı beyaz mermer

Tanım: Bu lahit bilinmeyen bir yerden içinde üzüm sıklamak için getirilmiştir. İlk zamanlar bir evin avlusunda duran lahit, daha sonra Belediye görevlileri tarafından dekorasyon amacıyla ilçe merkezinde bugünkü yerine taşınmıştır. İnce işçiliği tamamlanmamış lahit, işlenen alanlardan anlaşıldığı kadarı ile girlandlı lahit tipinde düşünülmüştür. Lahit üzerinde ortada bir tabula ansata, asılı şekilde işlenecek olan girlandlar ve girland aralarında olasılıkla rozetler için bırakılmış olan yuvarlak çıkıntılar dikkat çekmektedir.

Resim 139a

Resim 139b

Resim 139c

8.Keles - Merkez

Sütun Gövdesi Parçası (Resim 140a,b)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Anasultan Türbesi'nin karşısındaki mesire yerinde. Diğer parça ise, Durakköy Meydanı'nda bulunmuştur.

Ölçüler:

Yükseklik: 112 cm

Çap: 33 cm

Bu sütunun diğer parçası :

Yükseklik: 50 cm

Çap: 30 cm

Malzemesi: Orta büyüklükte kristalli beyaz mermer

Tanım: Sütun gövdesi. Bir bölümü kırık ve eksik. Eksik olan bölüm Durakköy'de devşirme olarak beton harcın içerisine gömülü olarak tespit edilmiştir.

Resim 140a

Resim 140b

9.Keles - Merkez

Mimari Blok (Resim 141)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Anasultan Türbesi'nin karşısındaki mesire yeri

Ölçüler:

Yükseklik: 30 cm

Genişlik: 92 cm

Derinlik: 56 cm

Kenet Ölçüleri: 10 x 4 cm

Malzemesi: Orta büyüklükte kristalli beyaz mermer

Tanım: Üst yüzde uzun kenarda bir kenet deliği bulunmaktadır.

Resim 141

10.Keles - Merkez

Sunak (Resim 142)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Anasultan Türbesi'nin karşısındaki mesire yeri

Ölçüler:

Yükseklik: 60 cm

Genişlik: 50 cm, Profilsiz Genişlik: 42 cm

Derinlik: 41 cm, Profilsiz Derinlik: 37 cm

Malzemesi: Orta büyüklükte kristalli beyaz mermer

Resim 142

11.Keles - Baraklı

Postamentli Sütun Kaidesi (Resim 143)

Buluntu Yeri: Asartepe

Korunduğu Yer: in Situ

Ölçüler:

Toplam Yükseklik: 70 cm

Postament Yüksekliği: 55 cm

Postamentsiz Kaide Yüksekliği: 15 cm

Genişlik: 22 cm

Derinlik:

Kaide Çapı: 32 cm

Kurşun Akıtma Kanalı Uzunluğu: 13 cm, Genişliği: 2 cm

Kaide Üzerinde Bulunan Kenet Deliği Ölçüleri: 5 x 5 cm

Malzemesi: Mermer

Resim 143

12.Keles - Baraklı

Sütun Gövdesi (Resim 144)

Buluntu Yeri: Asartepe

Korunduğu Yer: in Situ

Ölçüler:

Yükseklik: 65 cm

Üst Çapı: 21 cm

Alt Çapı: 33 cm

Üst Kenet Deliği Çapı: 4 cm

Alt Kenet Deliği Çapı: 5 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Hemen 11 envanter numaralı sütun kaidesinin yanında yer almaktadır. Tam olarak korunmuştur.

Resim 144

13.Keles – Baraklı

Kapı Eşiği (Resim 145,145a,b)

Buluntu Yeri: Asartepe

Korunduğu Yer: Niyazi Alçır'ın bahçesi

Ölçüler:

Yükseklik: 22 cm

Genişlik: 120 cm

Derinlik: 71 cm

Kenet Kanalı Uzunluğu: 13 cm

Kenet Ağızının Gireceği Delik Ölçüleri: 2,5 x 2 cm

Kanadın Oturacağı Yerin Çapı: 13 cm

Malzemesi: Orta derecede grenli, seyrek gri damarlı iyi kaliteli beyaz mermer

Tanım: Oldukça iyi korunmuş durumda kapı eşiği. Kenarda bir kenet deliği mevcuttur. Kapı eşiğinin her iki yanında kanadının oturacağı yer çerçevesidir. 2 kenarda simetrik olarak yerleştirilmiş kapı kanatlarının oturacağı delikler mevcut. Cüney taraftaki çerçevenin içinde kapı kanat piminin gireceği delikler korunmuş. Arazi sahibi Niyazi Alçır'ın ifadesine göre, bu bölüm ilk açığa çıktığında kapı eşiğinin her iki kenarında yer alan kare şeklindeki çukurlarda üzerinde bir kuş resmi ile birlikte çiçekli başlığın yer aldığı yivli sütunceler bulunuyormuş.

Resim 145

Resim 145a

Resim 145b

14.Keles - Baraklı

Mimari Blok (Resim 146,146a)

Buluntu Yeri: Asartepe

Korunduğu Yer: Niyazi Alçır'ın bahçesi

Ölçüler:

Yükseklik: 21 cm

Genişlik: 126 cm

Derinlik: 50 cm

Tanım: Niyazi Alçır'ın bahçesinde sütun kaidesinin yanında yer almaktadır. Her iki kenarında birer kenet deliği bulunan blok, muhtemelen bir yapının üst bölümüne aittir.

Resim 146

Resim 146a

15.Keles - Baraklı

Sunak (Resim 147)

Buluntu Yeri: Asartepe

Korunduğu Yer: Niyazi Alçır'ın bahçesinde bağ evinin önündeki ceviz ağacının altında durmaktadır.

Ölçüler:

Yükseklik: 81 cm, Profilsiz Yükseklik: 53 cm

Genişlik: 64 cm

Derinlik: 43 cm

Harf Yüksekliği: 3 cm

Tanım: Yazıtlı bir sunaktır. Sunağın üstünde üstüne gelecek başka bir parçanın olduğunu gösterir kenet deliği vardır. Üzerinde 11 satır Grekçe yazıt okunamayacak durumdadır.

Resim 147

16.Keles – Baraklı

Sütun Kaidesi (Resim 148)

Buluntu Yeri: Asartepe

Korunduğu Yer: Yapı kalıntısının yaklaşık 200 m batısında.

Ölçüler:

Yükseklik: 28 cm

Genişlik: 50 cm

Korunan Derinlik: 18 cm

Plinte Yüksekliği: 14 cm

Malzemesi: İri grenli beyaz mermer

Tanım: Atik-lon sütun kaidesi. Plinthe ile birlikte yarısından azı korunmuştur. Üst torusun yarısından fazlası kırık durumdadır.

Resim 148

17. Keles – Baraklı

Sunak (Resim 149)

Buluntu Yeri: Asartepe

Korunduğu Yer: Yapı kalıntısının 200 m batısında.

Ölçüler:

Yükseklik: 85 cm

Genişlik: 41 cm

Korunan Derinlik: 38 cm

Malzemesi: İri grenli beyaz mermer

Tanım: Sonradan etkili şekilde tahrip edilmiştir. Bir yüzünde perdah izleri hala görülebilmektedir. Sunağın tabanı kaba bırakılırken, üst yüz daha düzgün işlenmiştir.

Resim 149

18. Keles – Baraklı

Kapı Eşiği Bloğu (Resim 150)

Buluntu Yeri: Asartepe

Korunduğu Yer: in Situ

Ölçüler:

Yükseklik: 33 cm

Genişlik: 86 cm

Korunan Derinlik: 47 cm

Kanat Piminin Gireceği Delik Çapı: 8 cm

Kanat Piminin Gireceği Deliğin Derinliği: 4 cm

Malzemesi: İri grenli beyaz mermer

Resim 150

19. Keles – Baraklı

Kapı Eşiği Parçası (Resim 151)

Buluntu Yeri: Asartepe

Korunduğu Yer: in Situ

Ölçüler:

Yükseklik: 20 cm

Genişlik: 110 cm

Korunan Derinlik: 63 cm

Kapı Kanat Piminin Gireceği Yuvaların Çapı: 6,5 cm

Malzemesi: İri grenli beyaz mermer

Resim 151

20. Keles – Baraklı

Konsol Geison Bloğu (Resim 152,152a,b,c,d)

Buluntu Yeri: Asartepe

Korunduğu Yer: in Situ

Ölçüler:

Yükseklik: 31 cm

Genişlik: 72 cm

Korunan Derinlik: 56 cm

Konsol Genişliği: 14 cm, Derinliği: 11 cm

Kasetler:

Genişlik: 18 cm

Derinlik: 13 cm

Malzemesi: İri grenli beyaz mermer

Tanım: Konsollu sima bloğu. Her iki kenardan kırıktır. Korunan kısımda iki konsol, 1 tam kaset, konsolların altında akantus yaprakları, kasette rozet ve lon kymationu bulunmaktadır. Sima kısmında lotus palmet dizisi, konsolun altında geçiş elemanı olarak lon kymationu kullanılmıştır.

Resim 152

Resim 152a

Resim 152b

Resim 152c

Resim 152d

21.Keles – Baraklı

Postamentli Kaide (Resim 153)

Buluntu Yeri: Asartepe

Korunduğu Yer: 20 envanter numaralı konsolun yaklaşık 1 m batısında.

Ölçüler:

Yükseklik: 85 cm

Genişlik: 44,5 cm

Ölçülebilen Derinlik: 39 cm

Postament Yüksekliği: 69 cm

Kaide Yüksekliği: 17 cm

Resim 153

22.Keles – Baraklı

Sunak Parçası (Resim 154)

Buluntu Yeri: Asartepe

Korunduğu Yer: in Situ. Yapı kalıntısına ait apsisin kuzeyinde.

Ölçüler:

Yükseklik: 43 cm

Genişlik: 35 cm

Derinlik: 35 cm

Malzemesi: İri grenli beyaz mermer

Tanım: Sunağın alt yarısı korunmuştur.

Resim 154

23.Keles - Baraklı

Başlıklı Sütun Gövdesi (Resim 155,155a)

Buluntu Yeri: Asartepe

Korunduğu Yer: Niyazi Alçır'ın evinin inek damında korunmaktadır.

Ölçüler:

Yükseklik: 63 cm

Genişlik: 18 cm

Ölçülebilen Derinlik: 18 cm

Sütun Başlığı Yüksekliği: 16 cm

Malzemesi: İri grenli beyaz mermer

Tanım: Başlıkta akantus yaprakları arasında kuş motifi bulunmaktadır. Bizans dönemine ait olmalıdır.

Resim 155

Resim 155a

24.Keles – Baraklı

Stel Parçası (Resim 156,156a)

Buluntu Yeri: Asarlık Tepe

Korunduğu Yer: Baraklı köyünde Niyazi Alçır'ın evinde.

Ölçüler:

Yükseklik: 46 cm

Genişlik: 50 cm

Derinlik: 16 cm

Kabartma Derinliği: 3 cm

Malzemesi: İnce kristalli gri damarlı beyaz mermer

Tanım: Adak steline ait alınlık bölümü. Sağ köşede akroter korunmuştur. Sol taraftaki akroter ve stelin gövdesi kırık ve kayıptır. Alınlığın ortasında sakallı bir erkek figürü yer almaktadır. Bu figürün sadece baş ve boyun kısmı korunmuştur. Alınlığın boş bölümleri yıldız motifleri ile doldurulmuş. İki yıldızın tamamı, üçüncüsünün ise yarısı korunmuştur.

Resim 156

Resim 156a

25.Keles – Baraklı

Mimari Blok (Resim 157)

Buluntu Yeri: Asartepe (?)

Korunduğu Yer: Baraklı köyünde Cevdet Acar adına kayıtlı 96 nolu evin giriş kapısı

Ölçüler:

Yükseklik: 31 cm

Genişlik: 62 cm

Ölçülebilen Derinlik: 18 cm

Malzemesi: Mermer.

Resim 157

26.Keles – Baraklı

Mimari Blok (Resim 158,158a,b)

Buluntu Yeri: Asartepe (?)

Korunduğu Yer: Baraklı köyünde Cevdet Acar adına kayıtlı 96 nolu evin giriş kapısı

Ölçüler:

Yükseklik: 47 cm

Genişlik: 159 cm

Derinlik: 18 cm

Sağdan Sola Doğru Kenet Deligi Ölçüleri: 3x2 cm, 4x5 cm, 3x4 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Oldukça büyük olan bu bloğun üzerinde biri ortada ikisi her iki yanda olmak üzere beş adet kenet deliği bulunmaktadır. Blok üzerinde "T" şeklinde bir usta işareti yer almaktadır.

Resim 158

Resim 158a

Resim 159a

Resim 158b

27.Keles – Baraklı

Mimari Blok (Resim 159,159a)

Buluntu Yeri: Asartepe (?)

Korunduğu Yer: Baraklı köyünde Cevdet Acar adına kayıtlı 96 nolu evin giriş kapısı

Ölçüler:

Yükseklik: 38 cm

Genişlik: 85 cm

Derinlik: 31 cm

Kenet Deliği Uzunluğu: 12 cm, Genişliği: 4 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Dar yüzde kenet delikleri vardır.

Resim 159

28.Keles – Baraklı

Postamentli Sütun Kaidesi (Resim 160,160a,b)

Buluntu Yeri: Asartepe (?)

Korunduğu Yer: Baraklı köyünde Cevdet Acar adına kayıtlı 96 nolu evin giriş kapısı

Ölçüler:

Toplam Yükseklik: 57 cm

Genişlik: 41 cm, Profilsiz Genişlik: 36 cm

Derinlik: 40 cm, Profilsiz Derinlik: 38 cm

Plinthos Yüksekliği: 18

Üst çap: 35 cm

Dübel Deliği Çapı: 5 cm

Kurşun Akıtma Kanalı Uzunluğu: 14 cm, Genişliği: 1 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Sütun kaidesinin üst yüzünde dübel deliği ve kurşun akıtma kanalları mevcuttur.

Resim 160

Resim 160a

Resim 160b

29.Keles – Baraklı

Mermer Blok (Resim 161)

Buluntu Yeri: Asartepe (?)

Korunduğu Yer: Baraklı köyü Cevdet Acar adına kayıtlı 96 nolu evin giriş kapısının solu

Ölçüler:

Ölçülebilen Yükseklik: 38 cm

Genişlik: 47 cm, Profilsiz Genişlik: 41 cm

Derinlik: 42 cm, Ölçülebilen Profilsiz Derinlik: 39 cm

Malzemesi: Mermer

Resim 161

30.Keles – Baraklı

Mermer Blok (Resim 162)

Buluntu Yeri: Asartepe (?)

Korunduğu Yer: Baraklı köyü Cevdet Acar adına kayıtlı 96 nolu evin giriş kapısının solu

Ölçüler:

Ölçülebilen Yükseklik: 32 cm

Genişlik: 100 cm

Ölçülebilen Derinlik: 32 cm

Malzemesi: Mermer

Resim 162

31.Keles – Baraklı

Profilli Blok (Resim 163)
Buluntu Yeri: Asartepe (?)
Korunduğu Yer: Baraklı köyü Cevdet Acar adına kayıtlı 97 nolu evin giriş kapısının sağı.
Ölçüler:
Ölçülebilen Yükseklik: 48 cm
Profilli Genişlik: 73 cm
Ölçülebilen Derinlik: 33 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 163

32.Keles – Baraklı

Çift Yarım Sütun Gövdesi (Resim 164)
Buluntu Yeri: Asartepe (?)
Korunduğu Yer: Baraklı köyü Süleyman Bibi adına kayıtlı 107 nolu evin önünde bulunan ekmeğin güneyi.
Ölçüler:
Yükseklik: 72 cm
Genişlik: 45 cm
Derinlik: 17 cm
Haç Ölçüleri: 40 x 13 cm
Kenet Çapı: 3 cm
Kenet Derinliği: 3,5 cm
Kurşun Akıtma Kanalı Uzunluğu: 8 cm, Genişliği: 1 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 164

33.Keles – Baraklı

Sunak (Resim 165)
Buluntu Yeri: Asartepe (?)
Korunduğu Yer: Baraklı köyü cami avlusu
Ölçüler:
Yükseklik: 90 cm
Genişlik: 62 cm, Profilsiz Genişlik: 54 cm
Derinlik: 62 cm, Profilsiz Derinlik: 51 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 165

34.Keles – Baraklı

Profilli Blok (Resim 166,166a)
Buluntu Yeri: Asartepe (?)
Korunduğu Yer: Baraklı köyü Aziz Yıldız adına kayıtlı 60 numaralı evin girişi
Ölçüler:
Yükseklik: 22 cm
Genişlik: 136 cm
Derinlik: 53 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 166

Resim 166a

35.Keles – Baraklı

Profilli Blok (Resim 167,167a)
Buluntu Yeri: Asartepe (?)
Korunduğu Yer: Baraklı köyü Aziz Yıldız adına kayıtlı 60 numaralı evin girişi
Ölçüler:
Yükseklik: 19 cm
Genişlik: 143 cm
Derinlik: 31 cm

Kenet Deliği Genişliği: 3 x 3,5 cm
Kenet Deliği Derinliği: 3,5 cm
Kurşun Akıtma Kanalı Uzunluğu: 16 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 167

Resim 167a

36.Keles – Akçapınar

Kabartmalı Parça (Resim 168)
Buluntu Yeri: Tazlaktepe
Korunduğu Yer: Ramazan Porsukâ ait evin giriş kapısının yan duvarında devşirme olarak kullanılmış.
Ölçüler:
Yükseklik: 40 cm
Genişlik: 17 cm
Derinlik: 35 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım: Griffon ayağına benzer plastik bezeme. Masa ayağı olabilir (?)

Resim 168

37.Keles – Akçapınar

Kabartmalı Parça (Resim 169,169a)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe

Korunduğu Yer: Ramazan Porsuk'a ait evin giriş kapısının yan duvarında devşirme olarak kullanılmış.

Ölçüler:

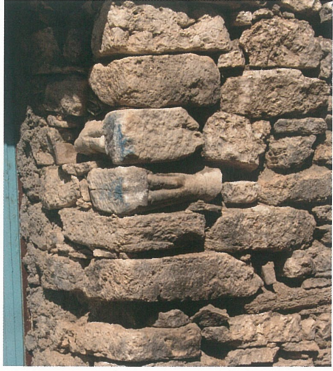
Yükseklik: 42 cm

Genişlik: 15 cm

Derinlik: 26 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Grifon ayağına benzer plastik bezeme. Masa ayağı olabilir (?)

Resim 169

Resim 169a

38 Keles – Akçapınar

Mimari Parça (Resim 170,170a)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe

Korunduğu Yer: Ahmet Aydemir'in evinin duvarında kuzeybatı köşeye doğru üst yüzü dışa gelecek şekilde yerleştirilmiş

Ölçüler:

Yükseklik: 65 cm

Genişlik: 36 cm

Kenet Deliklerinin Kanalla Birlikte Uzunluğu: 8 cm

Kenet Deliği Genişliği: 4 cm

Kenedin Gireceği Yer: 3 x 3 cm

Malzemesi: Beyaz mermer

Tanım: Eğimli mimari parça. Muhtemelen yuvarlak planlı bir yapıya ait olmalıdır. Üst yüzün iki kısa kenarında ve dışa gelen uzun kenarda birer kenet deliği bulunmaktadır. Üst yüzeyde anasthyrosis gözleniyor.

Resim 170

Resim 170a

39.Keles – Akçapınar

Mimari Blok (Resim 171)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe

Korunduğu Yer: Ahmet Aydemir'in evinin kuzeybatı köşesi alt kısmında.

Ölçüler:

Yükseklik: 40 cm

Genişlik: 97 cm

Derinlik: 28 cm

Tanım: Üzerinde herhangi bir şey görülmeyen dikdörtgen mimari blok.

Resim 171

40.Keles – Akçapınar

Postamentli Kaide (Resim 172,172a)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe

Korunduğu Yer: Köy meydanında Hasan Yıldız'ın evinin merdivenini desteklemek için kullanılmış

Ölçüler:

Yükseklik: 86 cm

Genişlik: 34 cm

Derinlik: 28 cm

Kaide yüksekliği: 15 cm

Postamentin Ölçülebilir Yüksekliği:70 cm

Niş Bölümü:

Yükseklik: 17 cm

Genişlik: 9 cm

Derinlik: 4,5 cm

Tanım: Bir köy evinde direk kaidesi olarak yeniden kullanılmıştır.

Resim 172

Resim 172a

41.Keles – Akçapınar

Ranke Bezemeli Mimari Blok (Resim 173)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe

Korunduğu Yer: Aynapınar çeşmesinin sol üst köşesinde devşirme malzeme olarak kullanılmıştır.

Ölçüler:

Yükseklik: 35 cm

Genişlik: 38 cm

Alt Profil Derinliği: 5 cm

Üst Profil Derinliği: 9 cm

Malzemesi: Mermer

Resim 173

Tanım: Mimari bloğun üzerinde ranke motifi ve rozet motifleri bulunmaktadır. Çeşme inşaatında üzeri siva ile kaplandığı için mermer bloğun sadece ön yüzü görülmektedir. Parça muhtemelen bir friz bloğu olabilir.

42.Keles – Akçapınar

Bezemeli Mimari Blok (Resim 174,174a,b,c,d)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe

Korunduğu Yer: Aynapınar çeşmesinin kuzey köşesinde.

Ölçüler:

Yükseklik: 38,5 cm

Genişlik: 51 cm

Derinlik: 35 cm

Malzemesi: İri grenli gri damarlı beyaz mermer

Tanım: İç yüzü ranke ve palmet motifleri ile süslü friz bloğu olması muhtemel mermer mimari eleman. Batıya bakan yüzünde ranke frizi ve üst bitiş profili vardır. Kuzeye bakan yüzde yine ranke frizi ve lesbos kymationu bulunur. Doğu yüz ise batı yüzüne benzer şekilde yapılmıştır.

Resim 174

Resim 174a

Resim 174b

Resim 174c

Resim 174d

43.Keles – Akçapınar

Korinth Başlığı (Resim 175,175a,b,c)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe

Korunduğu Yer: Akçapınar köyü cami avlusu

Ölçüler:

Yükseklik: 45 cm

Kalathos Yüksekliği: 38 cm

Abaküs Yüksekliği: 6 cm

Alt Yüz: 33x 33 cm

Volütlü Üst Yüz: 53 x 55 cm

Alt Yüz Kenet Ölçüleri: 5,5 x 5,5 cm

Malzemesi: Orta büyüklükte grenli beyaz mermer

Tanım: Oldukça iyi korunmuş durumda olan Korinth başlığının tüm tipik elemanları her dört yüzde tam olarak mevcuttur. Alt yüzde kenet deliği tam ortada bulunmaktadır.

Resim 175

Resim 175c

Resim 175a

44.Keles – Akçapınar

Sunak (Resim 176)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe ?

Korunduğu Yer: Akçapınar köyü cami avlusu

Ölçüler:

Korunan Yükseklik: 35 cm

Üst Genişlik: 58 cm

Gövde Genişliği: 45 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Üst kısmı mermer profilili sunak parçası bir kısmı avluya gömülü halde cami avlusunda korunmaktadır.

Resim 176

Resim 175b

45.Keles – Akçapınar

Yivli Sütun Gövdesi Parçası (Resim 177)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe ?

Korunduğu Yer: Akçapınar köyü cami avlusu

Ölçüler:

Yükseklik: 92 cm

Üst Çap: 35

Malzemesi: Mermer

Tanım: Mermerden yivli sütun parçasının bir bölümü kırktır.

Resim 177

46.Keles – Akçapınar

Sütun Gövdesi Parçası (Resim 178)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe ?

Korunduğu Yer: Akçapınar köyü cami avlusu

Ölçüler:

Yükseklik: 108 cm

Üst Çap: 28 cm Alt Çap: 31,5 cm

Malzemesi: Mermer.

Resim 178

47.Keles – Akçapınar

Sütun Gövdesi (Resim 169)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe ?

Korunduğu Yer: Akçapınar köyü cami avlusu

Ölçüler:

Yükseklik: 95 cm

Alt Çap: 34 cm

Malzemesi: Mermer

Resim 179

Resim 175

Resim 175c

Resim 175a

44.Keles – Akçapınar

Sunak (Resim 176)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe ?

Korunduğu Yer: Akçapınar köyü cami avlusu

Ölçüler:

Korunan Yükseklik: 35 cm

Üst Genişlik: 58 cm

Gövde Genişliği: 45 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Üst kısmı mermer profilli sunak parçası bir kısmı avluva gömülü halde cami avlusunda korunmaktadır.

Resim 176

Resim 175b

45.Keles – Akçapınar

Yivli Sütun Gövdesi Parçası (Resim 177)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe ?

Korunduğu Yer: Akçapınar köyü cami avlusu

Ölçüler:

Yükseklik: 92 cm

Üst Çap: 35

Malzemesi: Mermer

Tanım: Mermerden yivli sütun parçasının bir bölümü kırılır.

Resim 177

46.Keles – Akçapınar

Sütun Gövdesi Parçası (Resim 178)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe ?

Korunduğu Yer: Akçapınar köyü cami avlusu

Ölçüler:

Yükseklik: 108 cm

Üst Çap: 28 cm Alt Çap: 31,5 cm

Malzemesi: Mermer.

Resim 178

47.Keles – Akçapınar

Sütun Gövdesi (Resim 169)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe ?

Korunduğu Yer: Akçapınar köyü cami avlusu

Ölçüler:

Yükseklik: 95 cm

Alt Çap: 34 cm

Malzemesi: Mermer

Resim 179

48.Keles – Akçapınar

Mermer Parça (Resim 180,180a)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe?

Korunduğu Yer: Akçapınar köyü 108 numaralı evin karşısındaki duvarda.

Ölçüler:

Yükseklik: 22 cm

Genişlik: 29 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Duvarda devşirme malzeme olarak kullanılmış. Olasılıkla bir mezar stelinin alınlık bölümüne ait.

Resim 180

Resim 180a

49.Keles – Akçapınar

Sütun Gövdesi (Resim 181)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe ?

Korunduğu Yer: Akçapınar köyü 209 numaralı evin köşesi

Ölçüler:

Yükseklik: 57 cm

Üst Çap: 32 cm

Resim 181

50.Keles – Belenören

Plaster (Resim 182,182a,b,c,d,e,f,g,h)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe (?)

Korunduğu Yer: Belenören köyü cami avlusu

Ölçüler:

Yükseklik: 68 cm

Genişlik: 39 cm

Derinlik: 40 cm

Kabartma Yüksekliği: 2 cm

Malzemesi: Beyaz mermer

Tanım: Üç yüzü dikey yükselen bitkisel ranke motifli mimari plaster. Bir yüzü işlenmemiştir. Ön yüzdeki ranke üç tarafta lesbos kymationu ile çerçevelemiştir. Yan yüzde ise profilli çerçeveler bulunmaktadır.

Resim 182

Resim 182a

Resim 182b

Resim 182c

Resim 182e

Resim 182d

Resim 182f

Resim 182g

Resim 182h

51.Keles – Belenören

İon Başlığı (Resim 183,183a,b)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe

Korunduğu Yer: Belenören Kahvehane ve Kültür Evi Bahçesi

Ölçüler:

Yükseklik: 19 cm

Korunan Genişlik: 45 cm

Derinlik: 50 cm

Abaküs Yüksekliği: 5 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: İon tipindeki başlığın yarısı korunmuştur. Alt ve üst yüzde ortada dübel deliği bulunmaktadı.

Resim 183

Resim 183a

Resim 183b

52.Keles – Belenören

Mimari Blok (Resim 184)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe

Korunduğu Yer: Belenören Kahvehane ve Kültür Evi Bahçesi

Ölçüler:

Yükseklik: 19 cm

Korunan Genişlik: 46 cm

Derinlik: 40 cm

Malzemesi: Mermer

Resim 184

53.Keles – Belenören

Sütun Parçası (Resim 185)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe

Korunduğu Yer: Belenören Kahvehane ve Kültür Evi Bahçesi

Ölçüler:

Yükseklik: 92 cm

Üst Çap: 35 cm

Üst Yüzeydeki Kenet Deliği: 5 cm

Malzemesi: Mermer

Resim 185

54.Keles – Belenören

Balüstrat Parçası (Resim 186,186a)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe

Korunduğu Yer: Belenören Kahvehane ve Kültür Evi Bahçesi

Ölçüler:

Yükseklik: 19 cm

Genişlik: 36 cm

Derinlik: 15 cm

Malzemesi: Mermer

Resim 186

Resim 186a

55.Keles – Belenören

Plaster Kaide Parçası (Resim 187)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe

Korunduğu Yer: Belenören Kahvehane ve Kültür Evi Bahçesi

Ölçüler:

Yükseklik: 35 cm

Genişlik: 28 cm

Derinlik: 17 cm

Malzemesi: Mermer

Resim 187

56.Keles – Belenören

Postament Buluntu Yeri: Tazlaktepe (Resim 188,188a,b)

Korunduğu Yer: Belenören Kahvehane ve Kültür Evi Bahçesi

Ölçüler:

Ölçülebilen Yükseklik: 60 cm

Genişlik: 51 cm, Profilsiz Genişlik: 44 cm

Derinlik: 48 cm, Profilsiz Derinlik: 41 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Bloğun bir yüzünün profilli kısmı ortadan içe doğru oyulmuştur. Muhtemelen daha sonra zeytinyağı presi olarak kullanılmıştır. Bloğun üzerindeki oyuklar ahşap kolların takılması için olmalıdır. Bu alanların ölçüleri genişlik 14 cm, derinlik 7 cm, yükseklik 23 cm dir. Üstteki 18,5 cm. çapında ve 13 cm

derinliğindeki yuvarlak oyuk ikinci kullanımda oluşturulmuştur.

Resim 188

Resim 188a

Resim 188b

57.Keles – BelenörenSütun Kaidesi

Buluntu Yeri: Tazlaktepe (Resim 189)

Korunduğu Yer: Belenören Kahvehane ve Kültür Evi Bahçesi

Ölçüler:

Yükseklik: 10 cm

Alt çap: 55 cm.

Malzemesi: İri kristalli beyaz mermer

Tanım: Alt yüzünde iki tane kenet deliği bulunmaktadır.

Resim 189

58.Keles – Belenören

Saç Tasvirli Baş Parçası (Resim 190)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe

Korunduğu Yer: Belenören Kahvehane ve Kültür Evi Bahçesi

Ölçüler:

Yükseklik: 14 cm

Genişlik: 11 cm

Malzemesi: İnce kristalli, gri damarlı beyaz mermer

Tanım: Bir heykele ait baş parçasının saça ait bir bölümü korunabilmiştir.

Resim 190

59.Keles – Belenören

Bacak Tasvirli Parça ? (Resim 191)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe

Korunduğu Yer: Belenören Kahvehane ve Kültür Evi Bahçesi

Ölçüler:

Yükseklik: 11 cm

Genişlik: 7,5 cm

Derinlik: 5 cm

Malzemesi: İnce kristalli, gri damarlı beyaz mermer

Tanım: Bir atın arka bölümüne ait parça. Arka bacaklar ve kuyruk korunmuştur.

Resim 191

60.Keles – Belenören

Kanat Tasvirli Parça (Resim 192)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe

Korunduğu Yer: Belenören Kahvehane ve Kültür Evi Bahçesi

Ölçüler:

Yükseklik: 9 cm

Genişlik: 7 cm

Derinlik: 3 cm

Malzemesi: İnce kristalli, gri damarlı beyaz mermer

Resim 192

61.Keles – Belenören

Mermer Parça (Resim 193,193a)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe

Korunduğu Yer: Belenören Kahvehane ve Kültür Evi Bahçesi

Ölçüler:

Yükseklik: 6 cm

Genişlik: 6,5 cm

Derinlik: 6 cm

Malzemesi: İnce kristalli, gri damarlı beyaz mermer

Tanım: Sol tarafta haşhaş kozası, sağ tarafta çam kozalağına benzer betimin yer aldığı mermer parça. Bir heykele ait olabilir.

Resim 193

Resim 193a

62.Keles – Belenören

Adak Steli (Resim 194)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe

Korunduğu Yer: Belenören Kahvehane ve Kültür Evi Bahçesi

Ölçüler:

Yükseklik: 13 cm

Genişlik: 16,5 cm

Derinlik: 8 cm

Malzemesi: İnce kristalli, gri damarlı beyaz mermer

Tanım: Stel üzerinde çıplak olarak tasvir edilmiş bir çocuk figürü tasvir edilmiştir. Kalçadan aşağı bölümü korunmuştur. Sol eliyle aşağı doğru çevrilmiş yanan bir meşale tutmaktadır. Sağ elinde ise çelenk benzeri bir nesne bulunmaktadır.

Resim 194

63.Keles – Belenören

Postamentli Kaide (Resim 195,195a,b)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Belenören kahve girişi

Ölçüler:

Tüm Yükseklik: 151 cm

Genişlik: 56 cm

Derinlik: 64 cm

Postament Yüksekliği: 130 cm

Üst Kaide Çapı: 41 cm

Üst Kenet Deliği Çapı: 7 cm

Üst Kenet Deliği Derinliği: 7 cm

Malzemesi: Gri damarlı, orta grenli beyaz mermer

Tanım: Postamentin bir yüzü oyularak farklı bir amaçla ikinci defa kullanılmıştır.

Resim 195

Resim 195a

Resim 195b

64.Keles – Belenören

Postament (Resim 196)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Belenören kahve girişi

Ölçüler:

Ölçülebilin Yükseklik: 78 cm

Genişlik: 45 cm, Profilsiz Genişlik: 39,5 cm

Derinlik: 47 cm, Profilsiz Derinlik: 45 cm

Üst Dübel Deliği Çapı: 6 cm

Üst Dübel Deliği Derinliği: 5 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Postamentin üst yüzünde tam ortada bir dübel deliği bulunmaktadır.

Resim 196

65.Keles – Belenören

Postament (Resim 197)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Belenören kahve girişi

Ölçüler:

Yükseklik: 70 cm

Genişlik: 45 cm, Profilsiz Genişlik: 40 cm

Derinlik: 44 cm, Profilsiz Derinlik: 33 cm

Üstteki Dübel Deliği Çapı: 4,5 cm

Kurşun Aktırma Kanalı Uzunluğu: 21 cm, Genişliği: 2 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Postamentin arka yüzü kaba bırakılmıştır.

Resim 197

66.Keles – Belenören

Mimari Blok (Resim 198)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe

Korunduğu Yer: Belenören Kültür Evinin çatısına bitişik yol kenarı

Ölçüler:

Yükseklik: 25 cm

Genişlik: 100 cm

Derinlik: 38,5 cm

Kenet Deliği: 8 x 3 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Bloğun üst yüzü yukarı gelecek şekilde kısa tarafında ortada bir kenet deliği bulunmaktadır. Exedra benzeri yarım daire şeklinde bir yapıya ait olduğunu düşünüyoruz. Belki de, var olduğunu yazıtlardan öğrendiğimiz Tazlaktepe'de bulunan Zeus Kutsal Alanındaki odeona ait bir blok (?).

Resim 198

67.Keles – Belenören

Mimari Blok (Resim 199)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe

Korunduğu Yer: Belenören Kültür Evinin çatısına bitişik yol kenarı

Ölçüler:

Yükseklik: 25 cm

Genişlik: 100 cm

Derinlik: 35,5 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: 66 envanter numaralı blokla birlikte exedra benzeri yarım daire şeklinde bir yapıya ait olduğunu düşünüyoruz.

Resim 199

68.Keles – Belenören

Postamentli Kaide (Resim 200)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe

Korunduğu Yer: Tarım merkezinin giriş kapısının yanında

Ölçüler:

Yükseklik: 94 cm

Genişlik: 49 cm, Profilsiz Genişlik: 42 cm

Derinlik: 51 cm, Profilsiz Derinlik: 43 cm

Üst Kaide Çapı: 40 cm

Kurşun Akıtma Kanalı Uzunluğu: 18 cm, Genişliği: 1 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Girişin her iki tarafında antitetik yerleştirilmiş iki adet postamentli kaideden birisi.

Resim 200

69.Keles – Belenören

Kapı Eşiği (Resim 201,201a)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe

Korunduğu Yer: Tarım Merkezi'nin giriş kapısının yanında

Ölçüler:

Ölçülebilir Yükseklik: 30 cm

Genişlik: 170 cm

Derinlik: 82 cm

Kapı Kanadı Piminin Gireceği Oyuğun Çapı: 8 cm

Pim Deliği Yuvasının Uzunluğu: 16 cm, Genişliği: 11 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Kapı eşiğinin üzerinde yukarıda ölçüsü verilenler dışında iki adet büyük, iki adet küçük olmak üzere toplam dört adet oyuk daha bulunmaktadır.

Resim 201

Resim 201a

70. Keles – Belenören

Postamentli Kaide (Resim 202,202a)

Buluntu Yeri: Tazlaktepe

Korunduğu Yer: Tarım merkezinin giriş kapısının yanında

Ölçüler:

Yükseklik: 76 cm

Genişlik: 47 cm, Profilsiz Genişlik: 37 cm

Derinlik: 48 cm, Profilsiz Derinlik: 42 cm

Üst Kaide Çapı: 30 cm
Üstteki Dübeldeliği Çapı: 5,5 cm, Derinliği: 5 cm
Kurşun Akıtma Kanalı Uzunluğu: 16,5 cm, Genişliği: 2,5 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım: Girişin her iki tarafında antitetik yerleştirilmiş iki adet postamentli kaideden diğeri.

Resim 202

Resim 202a

71.Keles – Belenören

Mimari Blok (Resim 203)
Buluntu Yeri: Tazlaktepe
Korunduğu Yer: Tarım Merkezi'nin giriş kapısının yanında
Ölçüler:
Ölçülebilir Yükseklik: 32 cm
Genişlik: 84 cm
Derinlik: 80 cm
Malzemesi: Beyaz mermer

Resim 203

72.Keles – Belenören

Postament (Resim 204)
Buluntu Yeri: Tazlaktepe
Korunduğu Yer: Tarım Merkezi'nin giriş kapısının güney batı köşesinde
Ölçüler:
Yükseklik: 48 cm
Genişlik: 60 cm
Derinlik: 58 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım: Postament sonraki dönemlerde farklı amaçla kullanılmış ve yüzeyi oldukça tahrip olmuştur.

Resim 204

73.Keles – Belenören

Parapet Bloğu (Resim 205)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Belenören köyünün çeşmesi
Ölçüler:
Yükseklik: 64 cm
Genişlik: 89 cm
Derinlik: 31 cm
Üst Kısa Yüzde Kenet Deligi: 13 x 4 cm
Kenet Tirnağının Gireceği Yer: 3 x 4 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 205

74.Keles – Belenören

Eşik Bloğu (Resim 206)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Köy çamaşırhanesinde ikinci kullanım.
Ölçüler:
Yükseklik: 26 cm
Genişlik: 127 cm
Derinlik: 71 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım: İki kenarında köşelerde birer adet yuvarlak pim yuvası ve ortada mandal deliği mevcuttur.

Resim 206

75.Keles – Belenören

Mimari Blok (Resim 207)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Köy çamaşırhanesinde ikinci kullanım.
Ölçüler:
Yükseklik: 20 cm
Genişlik: 78 cm
Derinlik: 55 cm
Kenet Deliklerinin Çapı: 3 cm
Malzemesi: Beyaz mermer
Tanım: Ön tarafı çerçeveli üzerinde iki adet kenet deliği olan profil mermer blok. Muhtemelen kapı çerçevesi olmalıdır.

Resim 207

76. Keles – Uzunöz

Mimari Blok (Resim 208)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Köy kahvesinin kuzey köşesinde inşa esnasında kullanılmıştır.

Ölçüler:

Yükseklik: 64 cm

Genişlik: 22 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Mimari blok muhtemelen bir postamente ait olmalıdır.

Resim 208

77.Keles – Uzunöz

Postamentli Kaide (Resim 209)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Uzunöz köyü Pakize Demirtaşa ait evin kuzeybatı köşesi.

Ölçüler:

Ölçülebilir Yükseklik: 78 cm

Genişlik: 34 cm

Derinlik: 32 cm

Kaide Üst Çapı: 24 cm

Üst Yüz Ortada Dübel Deliği Çapı: 5 cm

Ön Yüzdeki Oyuğun Ölçüleri:

Yükseklik: 17 cm

Genişlik 12 cm

Derinlik 6 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Postamentli kaidenin ön yüzünde üst kenara bitişik dört köşeli niş şeklinde bir oyuk bulunmaktadır.

Resim 209

78.Keles – Uzunöz

Sunak (Resim 210,210a)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: 104 numaralı evin giriş kapısı.

Ölçüler:

Ölçülebilir Yükseklik: 62 cm, Profil Yüksekliği: 20 cm

Genişlik: 28 cm, Profilsiz Genişlik: 23 cm

Derinlik: 32 cm, Profilsiz Derinlik: 23 cm

Malzemesi: Mermer.

Tanım: İyi korunmuş durumda olan sunağın üst köşelerinde kaba bir biçimde işlenmiş akroterler bulunmaktadır.

Resim 210

Resim 210a

79.Keles - Kovanlık

İon Sütun Başlığı (Resim 211,211a,b)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Mustafa Balı'nın torununa ait tarlada.

Ölçüler:

Yükseklik 20 cm

Genişlik: 36,5 cm

Derinlik: 36 cm

Malzemesi: İnce kristalli beyaz mermer

Tanım: Abakusla beraber diğer volütün bir parçası kırık ve kayıptır. İki tam bir yarım İon kymationu ok uçlarıyla beraber korunmuştur. Üst ve alt yüzde herhangi bir dübel deliği yoktur.

Resim 211

Resim 211a

Resim 211b

80.Keles - Kovanlık

Lento? (Resim 212)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Mustafa Balı'nın torununa ait tarlada.

Ölçüler:

Yükseklik 28 cm

Genişlik: 55,5 cm

Derinlik 14,4 cm

Üst Düz Profil Yüksekliği: 8 cm

Kenet Deligi: 3 x 5 cm

Malzemesi: İnce kristalli beyaz mermer

Tanım: Muhtemelen kapı üst lentosu olabilecek bir mimari bloktur. Üst yüzü kaba bir biçimde işlenmiştir. Üzerinde başka bir blok daha yer almalıdır. Üst yüzde bir kısa kenara yakın dikey kenet deliği bulunmaktadır. Ön yüz profille işlenmiştir. Profilli yanda iki adet kare şeklinde oyuk mevcuttur. Arka yüz kabaca işlenmiş ve muhtemelen bir yere dayanmaktadır. Üst düz profilin altında kyma recta kyma reversa şeklinde devam eden bir bezeme vardır. Dar yüzlerden biri sağlam, diğeri ise hafif kırktır.

Resim 212

81.Keles - Kovanlık

Mimari Blok (Resim 213)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Mustafa Balı'nın torununa ait tarlada.

Ölçüler:

Yükseklik: 32 cm

Derinlik: 70 cm

Uzunluk: 134 cm

Tanım: Üzerinde herhangi bir bezeme yoktur.

Resim 213

82.Keles - Kavakpınarı

Mermer Blok (Resim 214,214a)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Kavakpınarı Mevkii

Ölçüler:

Uzunluk: 85 cm

Dübel Deliği Çapı: 5cm

Kurşun Akıtma Kanalı Uzunluğu: 12 cm, Genişliği: 2 cm

Malzemesi: Gri damarlı beyaz mermer

Tanım: Üst yüzünde ortada bir dübel deliği bulunan mermer blok.

Resim 214

Resim 214a

83.Keles - Menteşe

Mermer Sunak (Resim 215,215a,b)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Menteşe köyü, köy kahvesinin güneyi

Ölçüler:

Yükseklik: 90 cm

Genişlik: 52 cm, Profilsiz Genişlik: 46 cm

Derinlik: 50 cm, Profilsiz Derinlik: 41 cm

Kenet Deliği Çapı: 18 cm

Kenet Deliği Derinliği: 12 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Üst yüzde ortada yuvarlak bir kenet deliği vardır. Her köşede dört adet kenet deliği mevcuttur.

Resim 215

Resim 215a

Resim 215b

84.Keles - Menteşe

Sunak (Resim 216)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Menteşe köyü cami avlusu

Ölçüler:

Yükseklik: 76 cm

Genişlik: 60 cm, Profilsiz Genişlik: 49 cm

Derinlik: 60 cm, Profilsiz Derinlik: 48 cm

Kenet Deligi Çapı: 24 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Bir köşede kenet deliği korunmuş ve diğer üç köşe kırık olduğundan tespit edilemiyor.

Resim 216

85.Keles - Menteşe

Mermer Blok (Resim 217)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Menteşe köyü camisi ve ilkokulu arasındaki yol

Ölçüler:

Uzunluk: 120 cm

Genişlik: 70 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Bir yüzü toprak üzerinde görülen ve muhtemelen büyük bir yapıya ait olması gereken mermer blok.

Resim 217

86.Keles - Menteşe

Sütun Gövdesi Parçası (Resim 218,218a)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Menteşe köyü fırınının ön cephe köşesinde.

Ölçüler:

Yükseklik: 44 cm

Çap: 34 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Mermer bir sütuna ait gövde parçası.

Resim 218

Resim 218a

87.Keles - Haydar

Mermer Blok (Resim 219)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Haydar köyü muhtarlık girişi

Ölçüler:

Yükseklik: 29 cm

Genişlik: 53 cm

Derinlik: 54 cm

Dübel Deliği çapı: 5 cm

Kurşun Akıtma Kanalı Uzunluğu: 20 cm

Kurşun Akıtma Kanalı Genişliği: 1 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Bloğun bir köşesinden oldukça büyük bir parça kırık ve kayıptır. Üst yüzde ortada yuvarlak bir dübel deliği mevcuttur. Her iki taraftan kurşun akıtma kanalı açılmıştır. Olasılıkla bir sunağa aittir.

Resim 219

88.Keles - Haydar

Yuvarlak Sunak (Resim 220,220a,b)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Haydar köyü

Ölçüler:

Ölçülebilene Yükseklik: 36 cm

Üst çap: 60 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Sunağın üst tarafındaki bölümde çepeçevre profil ve geometrik bezeme görülmektedir.

Resim 220

Resim 220a

Resim 220b

89.Keles - Haydar

Postamentli Kaide (Resim 221)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Haydar köyü cami girişi
Ölçüler:
Yükseklik: 109 cm
Genişlik: 50 cm
Derinlik: 48 cm
Malzeme: Beyaz mermer.

Resim 221

90.Keles - Haydar

Postamentli Kaide (Resim 222)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Haydar köyü cami girişi
Ölçüler:
Yükseklik: 65 cm
Genişlik: 47 cm
Derinlik: 42 cm
Kaide Üst Çapı: 34 cm

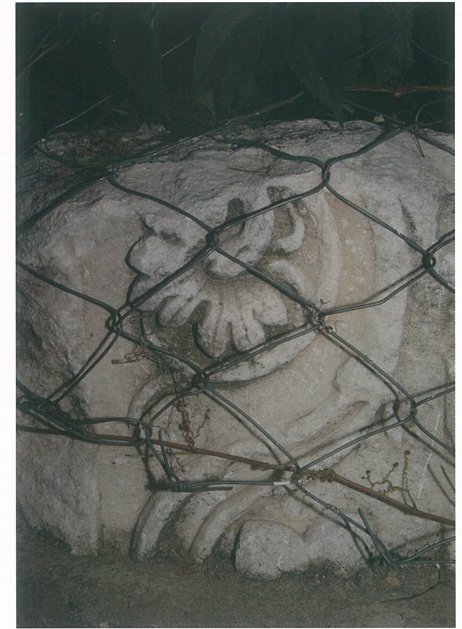
Resim 222

91.Keles - Haydar

Bezemeli Kapı Sövesi (Resim 223,223a,b)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Haydar köyü cami kapısının kuzeydoğu köşesi.
Ölçüler:
Yükseklik: 27 cm
Genişlik: 37 cm
Derinlik: 40 cm
Malzemesi: Mermer.
Tanım: Üç yüzü ranke bezemeli kapı söve bloğu.

Resim 223

Resim 223a

Resim 223b

92.Keles - Kemaliye

Yarım Plaster (Resim 224)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Kemaliye köyü camisi

Ölçüler:

Ölçülebilen Yükseklik: 71 cm

Genişlik: 27 cm

Derinlik: 41 cm

Arkadaki Kenet Deliği Çapı: 4 cm

Öndeki Kenet Deliği Çapı: 4 cm

Malzemesi: Orta büyüklükte kristalli beyaz mermer

Tanım: Üst yüzde iki adet kenet deliği vardır.

Resim 224

93.Keles - Kemaliye

Sütun Parçası (Resim 225)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Kemaliye köyü camisi

Ölçüler:

Ölçülebilen Yükseklik: 29 cm

Çap:30 cm

Malzemesi: Orta büyüklükte kristalli beyaz mermer

Resim 225

94.Keles - Kemaliye

Profilli Mimari Blok (Resim 226)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Kemaliye köyü camisi

Ölçüler:

Yükseklik: 75 cm

Genişlik: 41cm

Ölçülebilen Derinlik: 44 cm

Malzemesi: Orta büyüklükte kristalli beyaz mermer

Tanım: Cami avlusuna girince kapının sağında bulunmaktadır.

Resim 226

95.Keles - Kemaliye

Plaster Başlığı (Resim 227,227a,b)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Kemaliye köyü cami girişinin solunda bulunmaktadır.

Ölçüler:

Yükseklik: 52,5 cm

Alt Genişlik: 50 cm

Alt Derinlik: 21 cm

Abakus Genişliği: 64 cm

Abakus Derinliği: 29 cm

Malzemesi: Orta büyüklükte kristalli beyaz mermer

Tanım: Bizans dönemine ait plaster başlığı.

Resim 227

Resim 227a

Resim 227b

96.Keles - Kemaliye

Sunak (Resim 228,228a,b)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Kemaliye köyü camisinin önünden mezarlığa giden yolun hemen sol tarafında bulunmakta olup, günümüzde musalla taşı olarak kullanılmaktadır.

Ölçüler:

Profilli Yükseklik: 90 cm

Genişlik: 67 cm, Profilsiz Genişlik: 50 cm

Derinlik: 67 cm, Profilsiz Derinlik: 51 cm

Profil Yüksekliği: 19,5 cm,Bezemeli Profil Yüksekliği: 17 cm

Malzemesi: Orta büyüklükte kristalli beyaz mermer

Tanım: Bloğun alt ve üst bitişleri profilendirilmiştir. Bir taraftaki profilendirilmeye paralel olarak iki yüzde kymation yaprak motifli ve geometrik motifli bezeme kuşağı izlenmektedir.

Resim 228b

Resim 228

Resim 228a

97.Keles - Kemaliye

Sunak (Resim 229)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Kemaliye köyü camisinin güneyi
Ölçüler:
Yükseklik: 67 cm
Genişlik: 50 cm
Derinlik: 37 cm
Üst Yüzde Bulunan Kenet Deligi Çapı: 5 cm
Malzemesi: Orta büyüklükte kristalli beyaz mermer

Resim 229

98.Keles - Kemaliye

Çift Yarım Sütun (Resim 230)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Kemaliye köyü mezarlığı
Ölçüler:
Yükseklik: 90 cm
Genişlik: 48 cm
Derinlik: 18 cm
Malzemesi: Gri damarlı beyaz mermer
Tanım: Oval biçimli ikili sütun. Bizans çağına ait olmalıdır.

Resim 230

99.Keles - Kemaliye

Sütun Gövdesi (Resim 231)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Kemaliye köyü mezarlığı
Ölçüler:
Ölçülebilen Yükseklik: 110 cm
Üst Çap: 28 cm
Dübel Deligi Çapı: 7 cm
Dübel Deligi Derinliği: 10 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım: Üst yüzde dübel deliği bulunmaktadır. Sütunun bir ucu toprağa gömülmüştür.

Resim 231

100.Keles - Kemaliye

Sütun Gövdesi (Resim 232)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Kemaliye köyü mezarlığı
Ölçüler:
Uzunluk: 87 cm
Çap: 31 cm
Dübel Deligi Çapı: 7 cm, Derinliği: 5 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım: Bir tarafı kırık ve eksiktir. Sağlam tarafında dübel deliği korunmuştur.

Resim 232

101.Keles - Karaardıç

Sütun Başlığı (Resim 233,233a,b)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Karaardıç köyü camisi
Ölçüler:
Yükseklik: 44,5 cm
Abakus Genişliği: 53 cm
Alt Genişlik: 30 cm
Abakus Derinliği: 46 cm
Alt Derinlik: 28 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 233

Resim 233a

Resim 233b

102.Keles - Karaardıç

Sütun Gövdesi (Resim 234)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Karaardıç köyü camisi
Ölçüler:
Uzunluk: 139 cm
Alt Çap: 33 cm
Üst Çap: 28 cm
Üst Dübel Deliği Çapı: 3 cm
Üst Dübel Deliği Derinliği: 5 cm
Alt Dübel Deliği Çapı: 3 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım: Topuk ve boyun profilini birlikte sütun gövdesi.

Resim 234

103.Keles - Karaardıç

Postamentli Kaide (Resim 235)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Karaardıç köyü camisi
Ölçüler:
Yükseklik: 45 cm
Genişlik: 25 cm
Derinlik: 19 cm
Kaide Üst Çapı: 16 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 235

104.Keles - Karaardıç

Sekizgen Sütun Gövdesi (Resim 236)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Karaardıç köyü camisi karşısında Hatice Bal'a ait evin girişinde.
Ölçüler:
Uzunluk: 100 cm
Alt çap: 27 cm
Üst çap: 26 cm
Üstteki Dübel Deliği Çapı: 7 cm
Üstteki Dübel Deliği Derinliği: 4 cm
Malzemesi: Gri damarlı beyaz mermer

Resim 236

105.Keles - Karaardıç

Sütun Gövdesi (Resim 237)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Karaardıç köyü camisi karşısında Hatice Bal'a ait evin girişi
Ölçüler:
Uzunluk: 121 cm
Üst çap: 40 cm
Dübel Deliği Çapı: 5 cm, Derinliği: 3 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım: Sütun gövdesinin alt tarafı kırık ve kayıptır.

Resim 237

106.Keles - Davutlar

Sütun (Resim 238)
Buluntu Yeri: Davutlar köyü Kale Mevkii
Korunduğu Yer: Davutlar köyü camisinin girişi
Ölçüler:
Uzunluk: 248 cm
Alt Çap: 38 cm
Üst Çap: 33 cm
Üst Dübel Deliği Çapı: 4,5 cm, Derinliği: 5 cm
Alt Dübel Deliği Çapı: 4 cm, Derinliği: 6 cm
Malzemesi: Gri damarlı beyaz mermer.

Resim 238

107.Keles - Davutlar

Plaster Parçası (Resim 239)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Davutlar köyü Kazım Alınca'nın evinin girişi
Ölçüler:
Yükseklik: 123 cm
Genişlik: 40 cm
Derinlik: 86 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım: Muhtemelen Bizans dönemine ait iki dar tarafı yarım sütünlü plaster parçası.

Resim 239

108.Keles - Davutlar

Sütun Gövdesi (Resim 240)

Buluntu Yeri: Köy mezarlığının altında bulunan düzlükteki tarla
Korunduğu Yer: Davutlar köyü Barış Alınca'nın evinin bahçesi

Ölçüler:

Uzunluk: 198 cm

Çap: 38 cm

Üst Çap: 27 cm

Üst Dübel Deliği Çapı: 2,5 cm

Alt Dübel Deliği Çapı: 5 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Topuk ve boyun profili ile korunmuştur.

Resim 240

109.Keles - Davutlar

Sütun Gövdesi (Resim 241)

Buluntu Yeri: Köy mezarlığının altında bulunan düzlükteki tarla
Korunduğu Yer: Davutlar köyü Barış Alınca'nın evinin avlusu

Ölçüler:

Uzunluk: 167 cm

Üst Çap: 41 cm

Üst Dübel Deliği Çapı: 4,5 cm, Derinliği: 4 cm

Alt Çap: 41 cm

Malzemesi: Mermer

Resim 241

110.Keles - Davutlar

Sütun Gövdesi (Resim 242)

Buluntu Yeri: Durak Köyü Karayaka Mahallesi Olukçeşmesi
Mevkii

Korunduğu Yer: Davutlar köyü Kayadibi Mezarlığı içindeki
türbede devşirme malzeme olarak.

Ölçüler:

Yükseklik: 25 cm

Çap: 20 cm

Profil Yüksekliği: 5,5 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Türbede solda bulunan sandukanın başucunda beton
sıvanın içine yerleştirilmiştir.

Resim 242

111.Keles - Davutlar

Sütun (Resim 243)

Buluntu Yeri: Durak köyü Karayaka Mahallesi Olukçeşmesi
Mevkii

Korunduğu Yer: Davutlar köyü Kayadibi Mezarlığı içindeki
türbede devşirme malzeme olarak.

Ölçüler:

Yükseklik: 60 cm

Çap: 32 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Türbede sağda bulunan sandukanın ön kısmına
yerleştirilmiştir.

112.Keles - Davutlar

İki Yarım Sütunçe (Resim 244)

Buluntu Yeri: Durak köyü Karayaka Mahallesi Olukçeşmesi
Mevkii

Korunduğu Yer: Davutlar köyü Kayadibi Mezarlığı içindeki
türbede devşirme malzeme olarak.

Ölçüler:

Yükseklik: 69 cm

Genişlik: 24 cm

Derinlik: 14,5 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Türbede sağda bulunan sandukanın arka kısmına
yerleştirilmiştir.

Resim 243

Resim 244

113.Keles - Davutlar

Sütun Gövdesi (Resim 245)

Buluntu Yeri: Durak köyü Karayaka Mahallesi Olukçeşmesi Mevkii

Korunduğu Yer: Davutlar köyü Kayadibi Mezarlığı içindeki türbenin giriş kapısının önünde.

Ölçüler:

Ölçülebilen Yükseklik: 74 cm

Üst Çap: 27 cm

Üst Dübel Deliği Çapı: 3,5 cm, Derinliği: 5 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Türbenin giriş kapısının solunda yer almaktadır. Boyun, profili ile beraber korunmuştur.

Resim 245

114.Keles - Davutlar

Sütun Gövdesi (Resim 246)

Buluntu Yeri: Durak köyü Karayaka Mahallesi Olukçeşmesi Mevkii

Korunduğu Yer: Davutlar köyü Kayadibi Mezarlığı içindeki türbenin giriş kapısının önünde.

Ölçüler:

Yükseklik: 77 cm

Üst Çap: 30 cm

Dübel Deliği Çapı: 3 cm

Dübel Deliği Derinliği: 4 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Türbenin giriş kapısının sağında yer almaktadır. Boyun, profili ile beraber korunmuştur.

Resim 246

115.Keles - Durak

Sütun Gövdesi (Resim 247)

Buluntu Yeri: İkizce mevkii

Korunduğu Yer: Durak Köy Meydanı

Ölçüler:

Yükseklik: 60 cm

Çap: 29 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: İki taraftan kırık ve eksiktir.

Resim 247

116.Keles - Durak

Sekizgen Sütun Parçası (Resim 248)

Buluntu Yeri: İkizce Mevkii

Korunduğu Yer: Durak köyü meydanı

Ölçüler:

Uzunluk: 139 cm

Üst Çap: 30 cm

Alt Çap: 30 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Caminin karşısındaki köy odasının yanında günümüze ulaşmıştır. Büyük olan gövde parçası yere uzatılmış şekilde durmaktadır.

Resim 248

117.Keles - Durak

Çift Yarım Sütun (Resim 249)

Buluntu Yeri: İkizce mevkii

Korunduğu Yer: Durak Köy Meydanı

Ölçüler:

Ölçülebilen Yükseklik: 82 cm

Genişlik: 31 cm

Derinlik: 49 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Bizans dönemine ait ikiz sütun parçası.

Resim 249

118.Keles - Durak

Sütun Gövdesi (Resim 250,251)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Durak köyü mezarlığı
Ölçüler:
Ölçülebilir Yükseklik: 148 cm
Üst Çap: 31 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım: Mezarlığın girişinde sol tarafta yer alır.

Resim 250

Resim 251

119.Keles - Durak

Sütun Gövdesi (Resim 252)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Durak köyü mezarlığı
Ölçüler:
Ölçülebilir Yükseklik: 101 cm
Üst Çap: 32 cm
Dübel Deliği Çapı: 4 cm, Derinliği: 3 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım: Mezarlığın girişinde sağ tarafta yer alır.

Resim 252

120.Keles - Sorgun

Sütun Gövdesi (Resim 253,253a)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Fatma Seyri'nin evinin bahçesi
Ölçüler:
Yükseklik: 200 cm
Alt Çap: 43 cm,
Üst Çap: 36 cm
Dübel Deliği Çapı: 6 cm, Derinliği: 2,5 cm
Akıtma Kanalı Genişliği: 10 cm, Derinliği: 5,5 cm
Malzemesi: İri kristalli, gri damarlı beyaz mermer
Tanım: Üst yüzde kurşun akıtmak için bir kanal bulunmaktadır.

Resim 253

Resim 253a

121.Keles - Sorgun

Çift yarım Sütun Parçası (Resim 254)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Sorgun köyü eski köy ilkokulu bahçesi
Ölçüler:
Yükseklik: 128 cm
Üst Genişlik: 128 cm
Kaideli Genişlik: 81 cm
Derinlik: 28 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım: Bizans dönemine ait iki tarafı yarım sütunlu bir pilaster.

Resim 254

122.Keles - Düvenli

Sütun (Resim 255,255a,b)
Buluntu Yeri: Boyalı Mevkii
Korunduğu Yer: Köy kahvesinin girişinde
Ölçüler:
Yükseklik: 225 cm
Plinthyle Birlikte Kaide Yüksekliği: 25 cm
Üst Çap: 40 cm
Kaide Genişliği: 55 cm
Kaide Derinliği: 50 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım: Girişin hemen sağında yer alır. Plinthos ve boyun parçasıyla tam olarak korunmuştur. Kaide kısmı betonla sabitlenmiştir.

Resim 255

Resim 255a

Resim 255b

123.Keles – Düvenli

Sütun Gövdesi (Resim 256)

Buluntu Yeri: Boyalı Mevkii

Korunduğu Yer: Köy kahvesinin girişinde.

Ölçüler:

Yükseklik: 194 cm

Kaide Yüksekliği: 17 cm

Üst Çap: 44 cm

Dübel Deliği Çapı: 5 cm

Dübel Deliği Derinliği: 2,5 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Bir kaide üzerinde yer alır. Kaide kısmı betonla sabitlenmiştir.

Resim 256

124.Keles – Düvenli

Mermer Blok (Resim 257)

Buluntu Yeri: Boyalı Mevkii

Korunduğu Yer: Köy kahvesinde.

Ölçüler:

Yükseklik: 23 cm

Genişlik: 110 cm

Derinlik: 62 cm

Malzemesi: İri kristalli, gri damarlı mermer

Tanım: Muhtemelen üst yapı elemanı olan bloğun her iki dar yüzü de profilidir. Uzun yüzlerden birinde alt tarafında bezeme izleri dikkat çekmektedir. Ancak yüzeydeki aşırı aşınmadan motifler anlaşılamamaktadır.

Resim 257

125.Keles – Düvenli

Sütun Gövdesi (Resim 258,258a,b)

Buluntu Yeri: Boyalı Mevkii ?

Korunduğu Yer: Eski köy ilkokulunun girişinde.

Ölçüler:

Yükseklik: 205 cm

Üst Çap: 41 cm

Kaidenin Ölçülebilen Yüksekliği: 10 cm

Dübel Deliği Çapı: 3 cm, Derinliği: 3 cm

Malzemesi: Gri damarlı beyaz mermer

Tanım: Girişin sağında yer almaktadır ve tam olarak korunmuştur. Kaidenin etrafı betonla kaplanmıştır.

Resim 258

Resim 258a

Resim 258b

126.Keles – Düvenli

Sütun Gövdesi (Resim 259,259a)

Buluntu Yeri: Boyalı Mevkii ?

Korunduğu Yer: Eski köy ilkokulunun girişinde.

Ölçüler:

Yükseklik: 208 cm

Üst Çap: 42 cm

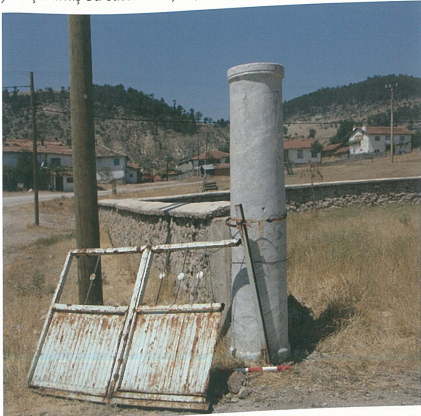
Kaidenin Ölçülebilene Yüksekliği: 10 cm

Dübel Deligi Çapı: 4 cm, Derinliği: 4,5 cm

Malzemesi: Gri damarlı beyaz mermer

Tanım: Girişin solunda yer almaktadır ve tam olarak korunmuştur.

Kaidenin etrafı betonla kaplanmıştır. Köy kahvesi ve okul girişine yerleştirilmiş bu sütunlar aynı yapıya ait olmalıdır.

Resim 259

Resim 259a

127.Keles – Düvenli

Sütun Kaidesi (Resim 260,260a,b)

Buluntu Yeri: Boyalı Mevkii

Korunduğu Yer: Boyalı Mevkii çeşmesi

Ölçüler:

Yükseklik: 22 cm

Üst Çap: 43 cm

Dübel Deligi: 3,5 cm

Malzemesi: Mermer.

Tanım: Kenet demiri in Situ olarak korunmuştur. Oldukça

mantazam işlenen taşın altında taşçı çizgileri bulunmaktadır.

Muhtemelen başlık parçası olabilir.

Resim 260

Resim 260a

Resim 260b

128.Keles – Düvenli

Mimari Blok (Resim 261)

Buluntu Yeri: Boyalı Mevkii

Korunduğu Yer: Boyalı Mevkii çeşmesi

Ölçüler:

Yükseklik: 65 cm

Genişlik: 54 cm

Derinlik: 30 cm

Malzemesi: İri kristalli beyaz mermer

Tanım: Çeşmenin sol yanında bulunmaktadır. Orijinalinde bir

Bizans yapısına ait olmalıdır. Geniş yüzlerden birinde etrafı çiftli

dışbükey profil çerçevesi, kısa kenarı eğimli sofit benzeri bezeme vardır.

Resim 261

129.Keles – Düvenli

Mimari Blok (Resim 262)

Bulunduğu Yer: Boyalı Mevkii

Korunduğu Yer: Boyalı Mevkii çeşmesi

Ölçüler:

Yükseklik: 69 cm

Genişlik: 59 cm

Derinlik: 24 cm

Malzemesi: İri kristalli beyaz mermer

Tanım: Çeşmenin sol yanında bulunmaktadır. Üst kısmı alınlık

benzeri bir formda kesilmiştir. Geniş yüzlerden birinde etrafı çiftli

profil çerçevesi dışbükey profilli kısa kenarı eğimli sofit benzeri bezeme vardır.

Resim 262

130.Keles – Düvenli

Dikey Mimari Eleman (Resim 263,263a,b)

Buluntu Yeri: Boyalı Mevkii

Korunduğu Yer: in Situ

Ölçüler:

Yükseklik: 181 cm

Genişlik: 80 cm

Derinlik: 55 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: İki yüzü profillidir. Bir yüzü sofite benzeri, diğer yüzü ise fascia şeklindedir. Üzerindeki sofite benzeri bezeme çeşme üzerinde yer alan mimari bloklarla aynıdır.

Resim 263

Resim 263a

Resim 263b

131.Keles – Düvenli

Mimari Eleman (Resim 264)

Buluntu Yeri: Boyalı Mevkii

Korunduğu Yer: in Situ

Ölçüler:

Yükseklik: 103 cm

Genişlik: 64 cm

Derinlik: 47 cm

Malzemesi: Mermer.

Tanım: 130 envanter numaralı dikey mimari elemanın 5 m kuzeybatısında bulunmaktadır.

Resim 264

132.Keles – Düvenli

Mimari Blok (Resim 265,265a)

Buluntu Yeri: Boyalı Mevkii

Korunduğu Yer: in Situ

Ölçüler:

Yükseklik: 40 cm

Genişlik: 63 cm

Derinlik: 55 cm

Dübel Deliği Çapı: 4 cm

Kurşun Akıtma Kanalı Uzunluğu: 30 cm, Genişliği: 3 cm

Malzemesi: Yerel taş.

Tanım: Üst tarafında dübel deliği bulunan mimari blok kaide olabilir.

Resim 265

133.Keles – Çayören

Sütun Gövdesi Parçası (Resim 267,267a)

Buluntu Yeri: Boyalı Mevkii

Korunduğu Yer: Çayören (Hereke) köyü meydanı

Ölçüler:

Ölçülebilir Yükseklik: 37 cm

Üst Çap: 44,5 cm

Dübel Deliği Çapı: 5 cm, Derinliği: 6 cm

Malzemesi: Mermer

Resim 265a

134.Keles – Çayören

Sütun Gövdesi (Resim 266)

Buluntu Yeri: Boyalı Mevkii

Korunduğu Yer: Çayören (Hereke) köyü meydanında.

Ölçüler:

Yükseklik: 134 cm

Üst Çap: 43 cm

Dübel Deliği Çapı: 7 cm, Derinliği: 6,5 cm

Malzemesi: Mermer

Resim 266

Resim 267

Resim 267a

135.Keles – Çayören

Sütun Gövdesi (Resim 268)

Buluntu Yeri: Boyalı Mevkii

Korunduğu Yer: Çayören (Hereke) köyü meydanı

Ölçüler:

Yükseklik: 120 cm

Üst Çap: 40 cm

Dübel Deliği Çapı: 5 cm, Derinliği: 5,5 cm

Malzemesi: Mermer

Resim 268

136.Keles – Babasızlar

Sütun Gövdesi (Resim 269,269a)

Buluntu Yeri: Durak köyü

Bulunduğu Yer: Babasızlar Mahallesi Camii

Ölçüler:

Yükseklik: 154 cm

Üst çap: 43 cm

Malzeme: Mermer

Tanım: Sütünun üst kısmında 18 cm yüksekliğinde beton eklenti vardır. Sütün gövdesinin üst bölümünde oluşan çatlak onarılmaya çalışılarak her iki taraftan kenetlerle birbirine bağlanmıştır.

Resim 269

Resim 269a

137.Keles - Babasızlar

Sütun Gövdesi (Resim 270)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Anasultan Türbesi'nin karşısındaki mesire alanı

Ölçüler:

Yükseklik: 112 cm

Üst çap: 33 cm

Malzeme: Orta büyüklükte kristalli beyaz mermer

Resim 270

138. Keles – Babasızlar

Mimari Blok (Resim 271,271a)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Anasultan Türbesi'nin karşısındaki mesire alanı

Ölçüler:

Yükseklik: 30 cm

Genişlik: 92 cm

Derinlik: 56 cm

Kenet Deliği Uzunluğu: 10 cm, Genişliği: 4 cm

Kenet Ağzının Gireceği Yer: 2 x 4 cm

Malzeme: Orta kristalli beyaz mermer

Resim 271

Resim 271a

139.Keles – Babasızlar

Sunak (Resim 272)

Buluntu Yeri: Kirazlı Mahallesi, Olukönü Mevkii, Kurudere yatağı yamacı

Korunduğu Yer: Anasultan Türbesi'nin karşısındaki mesire alanı

Ölçüler:

Yükseklik: 60 cm

Genişlik: 50 cm, Profilsiz Genişlik: 42 cm

Derinlik: 41 cm, Profilsiz Derinlik: 37 cm

Malzeme: Orta büyüklükte kristalli beyaz mermer

Resim 272

140.Keles – Kirazlı

Mimari Blok (Resim 273,273a)

Buluntu Yeri: Kirazlı Mahallesi, Olukönü Mevkii, Kurudere yatağı yamacı

Korunduğu Yer: Kirazlı Mahallesi

Ölçüler:

Yükseklik: 20 cm

Genişlik: 99 cm

Derinlik: 55 cm

Sağdaki Kenet Deliği Uzunluğu: 9 cm, Genişliği: 3 cm

Soldaki Kenet Deliği Uzunluğu: 8 cm, Genişliği: 4,5 cm

Malzemesi: İnce kristalli beyaz mermer

Resim 273

Resim 273a

141.Keles - Gelemiş

Volütlü Sütun Başlığı (Resim 274,274a,b)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Pelitören Mevkii, İsmail Çetinkaya'ya ait bahçe

Ölçüler:

Yükseklik: 34 cm

Üst Genişlik: 50 cm

Üst Derinlik: 70 cm

Volütlü Alt Genişlik: 40 cm

Alt derinlik: 39 cm

Dübel Deliği Uzunluğu: 4 cm, Genişliği: 4 cm, Derinliği: 5 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Volütlü kısmın üzerinde, abakus bölümünde kabartma olarak işlenmiş bir haç motifi bulunmaktadır.

Resim 274

Resim 274a

Resim 274b

142.Keles - Gelemiş

Sütun Kadesi (Resim 275)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Pelitören Mevkii, İsmail Çetinkaya'ya ait bahçe

Ölçüler:

Yükseklik: 25 cm

Kaide yüksekliği: 15 cm

Üst Çap: 39 cm

Üst KenetDeliği Çapı: 6 cm, Derinliği: 3 cm

Plinte Genişliği: 51 cm

Malzemesi: Mermer

Resim 275

143.Keles - Gelemiş

Sütun Kaidesi (Resim 276)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Pelitören Mevkii, İsmail Çetinkaya'ya ait bahçe

Ölçüler:

Yükseklik: 23 cm

Kaide Yüksekliği: 15 cm

Üst Çap: 34,5 cm

Üst Kenet Deliği Çapı: 5,5 cm, Derinliği: 5 cm

Plinthe Genişliği: 43 cm

Malzemesi: Mermer

Resim 276

144.Keles - Gelemiş

Sütun Gövdesi (Resim 277)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Pelitören Mevkii, İsmail Çetinkaya'ya ait bahçe

Ölçüler:

Yükseklik: 190 cm

Alt Çap: 29 cm

Dübel Deliği Çapı: 5 cm, Derinliği: 4,5 cm

Resim 277

145.Keles - Gelemiş

Sütun Başlığı (Resim 278,278a)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Pelitören Mevkii, İsmail Çetinkaya'ya ait bahçe

Ölçüler:

Yükseklik: 24,5 cm

Üst Genişlik: 47 cm

Derinlik: 61 cm

Ekhinus Yüksekliği: 5 cm, Genişliği: 36 cm, Derinliği: 36 cm

Dübel Deliği Çapı: 3,5 cm, Derinliği: 5 cm

Tanım: Başlığın dar yüzünde haç motifi yer almaktadır.

Resim 278

Resim 278a

146.Keles - Gelemiş

Sütun Gövdesi (Resim 279)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Pelitören Mevkii, İsmail Çetinkaya'ya ait bahçenin güneyi

Ölçüler:

Ölçülebilir Yükseklik: 64 cm

Üst Çap: 33 cm

Dübel Deliği Çapı: 3 cm

Tanım: Dübel deliği içindeki kurşun korunmuştur.

Resim 279

147.Keles - Kıranişıklar

Çift Yarım Sütun (Resim 280,280a)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Şahinbaba Türbesi

Ölçüler:

Yükseklik: 122 cm

Üst Genişlik 65 cm

Alt Genişlik 64 cm

Derinlik: 24 cm

Malzeme: Mermer

Tanım: Bizans dönemine ait çift yarım sütun.

Resim 280

Resim 280a

148.Keles - Kıranışıklar

Sütun Gövdesi Parçaları (Resim 281,281a)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Şahinbaba Türbesi
Malzeme: Mermer

Resim 281

Resim 281a

149.Keles - Kıranışıklar

Kuyu Ağı (Resim 282)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Bulunduğu Yer: Şahinbaba Türbesi
Ölçüler:
Yükseklik: 70 cm
Genişlik: 127 cm
Kuyu Ağızının Çapı: 37 cm
Kuyu Ağızının Kalınlığı: 25 cm
Ağza Kadar Olan Yükseklik - Güneyde: 22 cm, Kuzeyde: 11 cm

Resim 282

150.Keles - Kıranışıklar

Sunak (Resim 283)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Kıranışıklar köyü camisinin önü
Ölçüler:
Ölçülebilen Yükseklik: 47 cm
Genişliği: 47 cm
Derinliği: 46 cm
Profil Yüksekliği: 21 cm
Malzeme: Mermer

Resim 283

151.Keles - Kıranışıklar

Sunak (Resim 284)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Kıranışıklar köyü camisinin önü
Ölçüler:
Ölçülebilen Yükseklik: 45 cm
Derinliği: 58 cm
Profil Yüksekliği: 37 cm
Malzeme: Mermer

Resim 284

152.Keles - Kıranışıklar

Lahit Parçası (Resim 285,285a)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Kıranışıklar köyü
Ölçüler:
Ölçülebilen Yükseklik: 85 cm
Derinlik: 96 cm
Uzunluk: 222 cm
Kalınlık: 18 cm
Malzeme: İnce kristalli gri damarlı mermer

Resim 285

Resim 285a

Resim 285b

153.Keles - Harmanalanı

İon Sütun Başlığı (Resim 286,286a,b)
Buluntu Yeri: Örenler Mevkii
Korunduğu Yer: Harmanalanı köyü camisi bahçe duvarı
Ölçüler:
Yükseklik: 20 cm
Genişlik: 50,5 cm
Derinlik: 39 cm
Volüt Gözleri Arası Mesafe: 33 cm
Alt çap: 30 cm
Malzeme: İri gri damarlı ince kristalli mermer
Tanım: İon düzeninde sütun başlığının alt tarafının ortasında içi çimentolu harçla doldurulmuş bir dübel deliği bulunmaktadır. Roma dönemine aittir.

Resim 286

Resim 286a

Resim 286b

154.Keles - Dedeler

Yuvarlak Mermer Blok (Resim 287,287a)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Selahattin Buhari Türbesi

Ölçüler:

Yükseklik: 9 cm

Çap: 83 cm

Malzemesi: İnce kristalli, gri damarlı, beyaz mermer

Tanım: Sunağın üst kısmına yerleştirilmiş. Türbenin içerisinde masa olarak kullanılmaktadır.

Resim 287

Resim 287a

ORHANELİ

155.Orhaneli - Merkez

Sima Parçası (Resim 288,288a,b,c)

Buluntu Yeri: Hadrianoi

Korunduğu Yer: Belediye bahçesi

Ölçüler:

Yükseklik: 38 cm

Genişlik: 238 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Roma dönemine ait mimari blok.

Resim 288

Resim 288a

Resim 288b

Resim 288c

156.Orhaneli - Merkez

Sima Bloğu (Resim 289,289a)
Buluntu Yeri: Hadrianoi
Korunduğu Yer: Belediye bahçesi
Ölçüler:
Yükseklik: 85 cm
Genişlik: 100 cm
Derinlik: 40 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım: Roma dönemine ait mimari blok.

Resim 289

Resim 289a

157.Orhaneli - Merkez

Geison Bloğu (Resim 290)
Buluntu Yeri: Hadrianoi
Korunduğu Yer: Belediye bahçesi
Ölçüler:
Yükseklik: 73 cm
Genişlik: 129 cm
Derinlik: 40 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım: Roma dönemine ait mimari blok.

Resim 290

158.Orhaneli - Merkez

Geison Bloğu (Resim 291,291a,b,c)
Buluntu Yeri: Hadrianoi
Korunduğu Yer: Belediye bahçesi
Ölçüler:
Yükseklik: 87 cm
Genişlik: 102 cm
Derinlik: 40 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım: Roma dönemine ait mimari blok.

Resim 291

Resim 291a

Resim 291b

Resim 291c

159.Orhaneli - Merkez

Geison Bloğu (Resim 292,292a,b)
Buluntu Yeri: Hadrianoi
Korunduğu Yer: Belediye bahçesi
Ölçüler:
Yükseklik: 77 cm
Genişlik: 116 cm
Derinlik: 40 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım: Roma dönemine ait mimari blok.

Resim 292

Resim 292a

Resim 292b

160.Orhaneli - Merkez

Ante Bloğu (Resim 293,293a,b,c)

Buluntu Yeri: Hadrianoi

Korunduğu Yer: Belediye bahçesi

Ölçüler:

Yükseklik: 34 cm

Genişlik: 30 cm

Derinlik: 67 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Roma dönemine ait mimari blok.

Resim 293

Resim 293a

Resim 293b

Resim 293c

161.Orhaneli - Merkez

Konsol (Resim 294,294a)

Buluntu Yeri: Hadrianoi

Korunduğu Yer: Belediye bahçesi

Ölçüler:

Genişlik: 40 cm

Derinlik: 20 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Roma dönemine ait mimari blok.

Resim 294

Resim 294a

162.Orhaneli - Merkez

Başlık (Resim 295,295a,b)

Buluntu Yeri: Hadrianoi

Korunduğu Yer: Belediye bahçesi

Ölçüler:

Yükseklik: 24 cm

Genişlik: 81 cm

Derinlik: 40 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Bizans çağına ait, üzerinde haç motifi bulunan sütun başlığı.

Resim 295

Resim 295a

Resim 295b

163.Orhaneli - Merkez

Ortostat Bloğu (Resim 296)
Buluntu Yeri: Hadrianoi
Korunduğu Yer: Belediye bahçesi
Ölçüler:
Yükseklik: 81 cm
Genişlik: 43 cm
Derinlik: 31 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım: Alt yapıya ait mimari blok.

Resim 296

164.Orhaneli - Merkez

İon Düzeninde Sütun Başlığı (Resim 297,297a)
Buluntu Yeri: Hadrianoi
Korunduğu Yer: Belediye bahçesi
Ölçüler:
Yükseklik: 24 cm
Genişlik: 63 cm
Derinlik: 26 cm
Volütler Arası Uzaklık:42 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım:Roma dönemine ait İon düzeninde sütun başlığı.

Resim 297

Resim 297a

165.Orhaneli - Merkez

Plinteli Atık İon Kaide (Resim 298)
Buluntu Yeri: Hadrianoi
Korunduğu Yer: Belediye bahçesi
Ölçüler:
Yükseklik: 27 cm
Çap: 57 cm
Üst Çap: 46 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 298

166.Orhaneli - Merkez

Bizans Kaidesi (Resim 299)
Buluntu Yeri: Hadrianoi
Korunduğu Yer: Belediyesi bahçesi
Ölçüler:
Yükseklik: 44 cm
Çap: 48 cm
Üst Çap: 32 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 299

167.Orhaneli - Merkez

Mimari Blok (Resim 300,300a)
Buluntu Yeri: Hadrianoi
Korunduğu Yer: Belediye bahçesi
Ölçüler:
Yükseklik: 71 cm
Genişlik: 78 cm
Delik Yüksekliği: 27 cm
Delik Genişliği: 51 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım: İÇ bölümdeki kanallar nedeniyle olasılıkla su dağıtımında kullanılmıştır.

Resim 300

Resim 300a

168.Orhaneli - Merkez

Sima Bloğu (Resim 301)
Buluntu Yeri: Hadrianoi
Korunduğu Yer: Kilise Kuyusu Mevkii
Ölçüler:
Yükseklik: 43 cm
Genişlik: 92 cm
Derinlik: 72 cm
Üzerinde Bulunan Oluğun Geniş Kısmı: 26 cm, Dar Kısmı: 10 cm
Malzemesi: İnce kristalli gri damarlı mermer

Resim 301

169.Orhaneli - Merkez

Duvar Kaidesi (Resim 302)
Buluntu Yeri: Hadrianoi
Korunduğu Yer: Kilise Kuyusu Mevkii
Ölçüler:
Yükseklik: 20 cm
Genişlik: 48 cm
Derinlik: 20 cm
Malzemesi: İnce kristalli gri damarlı mermer

Resim 302

170.Orhaneli - Serçeler

Sütun Gövdesi (Resim 303)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Serçeler köyü
Ölçüler:
Yükseklik: 50 cm
Üst Çap: 18 cm
Taban Çap: 21,5 cm
Kaide Yüksekliği: 5 cm
Malzemesi: İnce kristalli gri damarlı mermer

Resim 303

171.Orhaneli - Serçeler

Kapı Eşiği (Resim 304)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Serçeler köyü
Ölçüler:
Yükseklik: 7 cm
Genişlik: 90 cm
Derinlik: 60 cm
Malzemesi: Orta büyüklükte kristalli beyaz mermer

Resim 304

172.Orhaneli - Serçeler

Sütun Gövdesi (Resim 305)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Serçeler köyü camisi önü
Ölçüler:
Ölçülebilen Yükseklik: 110 cm
Çap: 36 cm
Profil Yüksekliği: 10 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 305

173.Orhaneli - Serçeler

Sütun Kaidesi (Resim 306)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Serçeler köyü
Ölçüler:
Yükseklik: 30 cm
Çap: 55 cm
Üst Çap: 49,5 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 306

174.Orhaneli - Çakmak

Sütun Kaidesi (Resim 307)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Çakmak köyü
Ölçüler:
Yükseklik: 18,5 cm
Çap: 42 cm
Üst Çap: 32 cm
Malzemesi: Orta büyüklükte kristalli beyaz mermer

Resim 307

175.Orhaneli - Şükriye

Sütun Gövdesi (Resim 308)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Şükriye Yolu
Ölçüler:
Yükseklik: 60 cm
Üst Profilin Yüksekliği: 7,5 cm, Genişliği:37 cm
Malzemesi: Gri damarlı mermer

Resim 308

176.Orhaneli - Fadıl

Postamentli Sütun Kaidesi (Resim 309)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Fadıl köyü Merkez Camisi
Ölçüler:
Yükseklik: 63 cm
Genişlik: 22 cm
Üst Çap: 35 cm
Postament Yüksekliği: 4 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 309

177.Orhaneli - Fadıl

Postamentli Sütun Kaidesi (Resim 310)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Fadıl köyü Merkez Camisi
Ölçüler:
Yükseklik: 57 cm, Postementsiz Yükseklik: 25 cm
Derinlik: 45 cm
Üst Çap: 40 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 310

HARMANCIK

178.Harmancık - Nalbant

Mezar Steli (Resim 311,311a)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Nalbant köyü Cuma Camii
Ölçüler:
Yükseklik: 99 cm
Genişlik: 65 cm
Derinlik: 31 cm
Malzemesi: İnce kristalli ve gri damarlı beyaz mermer
Tanım: Caminin cemaat yerinin üst katında duvara monte edilmiş olan mezar steli.Mezar stelinin alnlığında bir rüzgar gülü betimi bulunmaktadır. Geç Roma dönemi özellikleri göstermektedir.

Resim 311

Resim 311a

179.Harmancık - Nalbant

Mermer Korkuluk Parçası (Resim 312)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Nalbant köyü Mustafa Uysal'ın bahçesi
Ölçüler:
Uzunluk: 52 cm
Genişlik: 26 cm
Kalınlık: 12 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 312

180.Harmancık - Nalbant

Sütun Gövde Parçası (Resim 313)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Nalbant köyü Mustafa Uysal'ın bahçesi
Ölçüler:
Yükseklik: 46 cm
Çap: 28 cm
Kenet Deliği Çapı: 3,5 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 313

181.Harmancık - Yeşilyurt

Sütun Gövdesi Parçası (Resim 314)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Yeşilyurt köyü
Ölçüleri:
Ölçülebilir Uzunluk: 47 cm
Çap: 30 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 314

182.Harmancık - Yeşilyurt

Sunak (?) (Resim 315)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Yeşilyurt köyü
Ölçüleri:
Ölçülebilir Yükseklik: 50 cm
Üst Profil Genişliği: 60 cm
Gövde Genişliği: 42 cm
Derinlik: 43 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 315

183.Harmancık - Hobandanişment

Çift Yarım Sütun Parçası (Resim 316,316a)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Hobandanişment köyü camisi avlusu
Ölçüleri:
Yükseklik: 37 cm
Genişlik: 64 cm
Derinlik: 27 cm

Malzemesi: Mermer

Resim 316

Resim 316a

184.Harmancık - Hobandanişment

Sütun Gövdesi (Resim 317)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Hobandanişment köyü camisi avlusu
Ölçüleri:
Yükseklik: 182 cm
Üst Çap: 65 cm.Malzemesi: Gri damarlı beyaz mermer

Resim 317

185.Harmancık - Hobandanişment

Sunak (Resim 318)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Hobandanişment köyü camisi avlusu
Ölçüleri:
Yükseklik: 52 cm
Genişlik: 53 cm
Derinlik: 48 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 318

186.Harmancık - Hobandanişment

Postament (Resim 319,319a)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Bulunduğu Yer: Hobandanişment köyü mezarlığı / Demirkaynak Hz. Türbesi
Ölçüleri:
Yükseklik: 63 cm
Genişlik: 27,5 cm
Derinlik: 26 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım: Postamentin iki yüzü basaj biçiminde kabartmalıdır. Bir yüzünde ise kabartma biçiminde bitkisel motifler yer almaktadır.

Resim 319

Resim 319a

187.Harmancık - Hobandanişment

Sütun Kaidesi (Resim 320)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Hobandanişment köyü mezarlığı / Demirkaynak
Hz. Türbesi
Ölçüleri:
Uzunluk: 43 cm
Genişlik: 43 cm
Üst çap: 32 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 320

188.Harmancık - Hobandanişment

Çift Yarım Sütun Parçası (Resim 321)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Hobandanişment köyü mezarlığı / Demirkaynak
Hz. Türbesi
Ölçüleri:
Yükseklik: 80 cm
Derinlik: 27 cm
Genişlik: 31 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 321

189.Harmancık - Hobandanişment

Sütun Gövdesi Parçası (Resim 322)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Hobandanişment köyü mezarlığı / Demirkaynak
Hz. Türbesi
Ölçüleri:
Yükseklik: 70 cm
Çap: 33 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım: Üzerinde üç adet ikinci kullanımı gösteren oyuk bulunmaktadır.

Resim 322

190.Harmancık - Okçular

Mermer Kaide (Resim 323)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Okçular köyü camisi bahçesi
Ölçüleri:
Yükseklik: 21 cm
Derinlik: 62 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım: Kaidenin üzerinde yan yana ilerleyen yarım daireler ok ucu şeklinde sona ermektedir. Kaidenin altında bulunan sütun, üzerindeki yazıt nedeniyle taş eser katalogu kapsamına alınmamıştır.

Resim 323

191.Harmancık - Ballisaray

Çift Yarım Sütun Başlığı (Resim 324,324a)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Ballisaray camisi avlusu
Ölçüleri:
Yükseklik: 21 cm
Genişlik: 63 cm
Derinlik: 39 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım: Sütun başlığı cami avlusunda devşirme malzeme olarak kullanılmıştır. Başlığın yan yüzünde bir kristogram yer almaktadır.

Resim 324

Resim 324a

192.Harmancık - Ballısaray

Sütun Gövdesi Parçası (Resim 325)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Ballısaray cami avlusu
Ölçüleri:
Ölçülebilen Yükseklik: 65 cm
Çap: 31 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 325

193.Harmancık - Ballısaray

Sütun Gövdesi Parçası (Resim 326)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Ballısaray cami avlusu
Ölçüleri:
Ölçülebilen Yükseklik: 70 cm
Çap: 33 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım: Sütun parçasının üzerinde kazıma olarak işlenmiş haç motifleri bulunmaktadır.

Resim 326

194.Harmancık - Ballısaray

Sütun Kaidesi (Resim 327)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Ballısaray cami avlusu
Ölçüleri:
Yükseklik: 27 cm
Genişlik: 52 cm
Derinlik: 51 cm
Üst Çap: 40 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 327

195.Harmancık - Ballısaray

Sütun Kaidesi (Resim 328)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Ballısaray cami avlusu
Ölçüleri:
Yükseklik: 22 cm
Genişlik: 52 cm
Üst Çap: 33 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 328

196.Harmancık - Ballısaray

Sütun Kaidesi (Resim 329)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Ballısaray cami avlusu
Ölçüleri:
Yükseklik: 27 cm
Genişlik: 42 cm
Üst Çap: 33 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 329

197.Harmancık - Balatdanişment

Sütun Başlığı (Resim 330)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Köy merkezinde.
Ölçüleri:
Yükseklik: 20 cm
Çap: 60 cm
Malzemesi: Kireçtaşı

Resim 330

198.Harmancık - Balatdanişment

Mimari Blok (Resim 331)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Köy merkezinde
Ölçüleri:
Ölçülebilen Yükseklik: 20 cm
Korunan Genişlik: 50 cm
Derinliği: 46 cm
Malzemesi: Mermer
Tanım: Sütun başlığının altındaki mimari blok.

Resim 331

199.Harmancık - Bekdemirler

Sütun Parçası (Resim 332)
Buluntu Yeri: Bilinmiyor
Korunduğu Yer: Köy merkezinde
Ölçüleri:
Ölçülebilen Yükseklik: 30 cm
Çap: 28 cm
Malzemesi: Mermer

Resim 332

200.Harmancık - Bekdemirler

Mimari Blok (Resim 333)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Ahmet Çakmak'a ait evin köşesi.

Ölçüler:

Ölçülebilin Yükseklik: 18 cm

Ölçülebilin Genişlik: 80 cm

Uzunluk: 90 cm

Kenet Deliğinin Her İki Kenardan Uzaklığı: 45 cm

Kenet Deliğinin Çapı: 6 cm, Derinliği: 6 cm

Akıtma Deliğinin: Uzunluğu: 27 cm, Genişliği: 2 cm, Derinliği: 0,5 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: Üzerinde bir kenet ve akıtma deliği mevcuttur.

Resim 333

201.Harmancık - Gedikören

Çift Yarım Sütun Gövdesi Parçası (Resim 334)

Buluntu Yeri: Gedikören Asartepe Mevkii

Korunduğu Yer: Gedikören köyü Sipahiler Camisi

Ölçüler:

Korunan Yükseklik: 35 cm

Genişlik: 40 cm

Derinlik: 24 cm

Üst Profil Yüksekliği: 6,5 cm, Genişliği: 43 cm

Malzemesi: Gri damarlı beyaz mermer

Resim 334

202.Harmancık - Gedikören

Çift Yarım Sütun Gövdesi Parçası (Resim 335,335a,b)

Buluntu Yeri: Gedikören Asartepe Mevkii

Korunduğu Yer: Gedikören köyü Sipahiler Camisi

Ölçüler:

Korunan Yükseklik: 74 cm

Gövde Genişliği: 40 cm

Üst Profil Yüksekliği: 10 cm, Genişliği: 60 cm, Derinliği: 36 cm

Malzemesi: Gri damarlı beyaz mermer

Tanım: Çift yarım sütun bloğunun kaidesinde lotus-palmet ve ranke benzeri bitkisel motifler bulunmaktadır.

Resim 335

Resim 335a

204.Harmancık - Kışmanlar

Mimari Blok Parçası (Resim 337,337a)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Harmancık / Kışmanlar köyü mezarlığı

Ölçüler:

Yükseklik: 90 cm

Genişlik: 43 cm

Derinlik: 38 cm

Malzemesi: İri grenli, gri damarlı beyaz mermer

Tanım: Mimari bloğun oldukça aşınmış olduğu görülmüştür. Aşınma nedeniyle tam olarak işlevi belirlenemeyen mimari bloğun alt tarafında 4 cm. genişliğinde bir oluk bulunmaktadır.

Resim 335b

203.Harmancık - Kışmanlar

Postament (Resim 336)

Buluntu Yeri: Kışmanlar Ören Mevkii

Korunduğu Yer: Kışmanlar köyü Hakkı Durmuş'a ait evin bahçesi

Ölçüler:

Yükseklik: 73 cm

Genişlik: 42 cm

Derinlik: 37 cm

Üst Profil Genişliği: 50 cm, Derinliği: 45 cm

Malzemesi: İri grenli, gri damarlı beyaz mermer

Tanım: Postamentin iki yüzü ve üst kısmı işlenmeden kaba bırakılmıştır.

Resim 336

Resim 337

Resim 337a

BÜYÜKORHAN

205. Büyükorhan – Karaağız Köyü

Yazıtlı Mezar Sunağı (Resim 118) (Resim 338,339)
 Buluntu Yeri: Bilinmiyor
 Korunduğu Yer: Köy kahvesinin yanındaki boş arazide.
 Ölçüler:
 Yükseklik: 83 cm
 Genişlik: 43 cm
 Derinlik: 47 cm

Malzeme: İri kristalli beyaz mermer
 Tanım: Sunağın köşelerinde kopma, yüzeyde aşınma var. Bir cephesinde 12 (Resim 118), birisinde 6 satır yazıt yer almaktadır (Resim 338). 12 satır yazıt bulunan yüzeyde köşeli formda bir dübel deliği bulunmaktadır. Yüzeyin tam ortasında 16 cm çapında sonradan açılan bir oyuk bulunmaktadır. Bloğun bir diğer yüzeyinde de 4 harften oluşan bir yazıt bulunmaktadır (Resim 339). Buradaki harf yüksekliği 3.5 cm. 12 satırın bulunduğu diğer yüzde ise harf yüksekliği 2,5 cm, satır aralığı 1,7 – 2,0 cm arasında değişmektedir.

.....ΘΡΩΠΟΓΕΙ..
 .....ΘΕΟΙ.....
 ...ΑΝΔ.....Ν.....
 Λ..ΑΙΛΟΙΚ..ΤΕΧΕΤ..
 ..Η..ΑΝΤΑ..ΤΡ.....
 Ν...ΤΗΝΘ.....ΚΤΟ
 ΧΑΙ.....ΠΑΝ
 Κ.....ΝΤΕ..
 .....ΑΚ.....Η..ΕΛΙ
 ΠΟ....ΙΟΝ.....ΜΕΡΟΠΕ..Ι
 ΔΕΝΑ..ΨΠΗ..Α..ΗΜΟ
 ΝΘΝ.....ΘΑΝΟΝ

Altı satır yazıtın bulunduğu birinci yüzde harf yüksekliği 3 cm, satır aralığı 1,5 cm.

....Κ....ΑΤΩ.....
 ΛΕΖΑΝΔΩ...Η....
 ΑΝΙΕΟΑ.....
 ΟΨΚΟΨ.....Α.....ΟΨ
 ΑΝΔΡΟΥΑΝΕ..ΤΗ..Α...
 ΜΝΗΜΗ.. ΧΑΡΙΝ

Resim 338

Resim 339

206. Büyükorhan – Karaağız Köyü

Mimari Blok (Resim 119-120) (Resim 340a,b,c,d)
 Buluntu Yeri: Bilinmiyor
 Korunduğu Yer: Köy meydanında Yeni Cami'nin bahçe duvarında, giriş kapısının yanında üst üste konmuş iki adet mermer bloktan üstte olanı.
 Ölçüler:
 Yükseklik (Ön): 25 cm
 (Arka) : 16 cm
 Genişlik: 88 cm
 Derinlik: 58 cm
 Malzeme: İri kristalli beyaz mermer
 Tanım: İri kristalli beyaz mermer bloğun üst kısmı düzeltilmiştir. Bloğun dar yüzünde 6 cm genişliğinde bir kanal mevcuttur.

Resim 340a

Resim 340b

Resim 340c

Resim 340d

207.Büyükorhan – Karaağız köyü

Mimari Blok (Resim 119-120 alt) (Resim 341a,b)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Konduğu Yer: Köy meydanında Yeni Cami'nin bahçe duvarında, giriş kapısının yanında üst üste konmuş iki adet mermer bloktan altta olanı.

Ölçüler:

Genişlik: 88 cm

Kalınlık: 28 cm

Malzeme: Mermer

Tanım: İri kristalli beyaz mermerden mimari blok.

Resim 341a

Resim 341b

208.Büyükorhan – Karaağız köyü

Eşik Taşı (Resim 121-122) (Resim 342a,b)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Yeni Cami'nin karşısında bulunan evin girişinde, merdiven basamağında bulunan mermer bloklardan üstte olanı

Ölçüler:

Yükseklik: 20 cm

Genişlik: 30 cm

Uzunluk: 105 cm

Malzeme: Mermer

Tanım: Merdiven parçası olarak kullanılan bloklardan üstteki basamak, orijinalde eşik taşı olmalıdır. Kapı kanadı için açılan oyuğun çapı 7 cm ve derinliği 3 cm. Blok üzerinde 9-10 cm uzunluğunda bir çıkıntı bulunmaktadır.

Resim 342a

Resim 342b

209.Büyükorhan – Karaağız köyü

Mermer Blok (Resim 121-122 alt) (Resim 343)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Yeni Cami'nin karşısında bulunan evin girişinde, merdiven basamağında bulunan mermer bloklardan altta olanı

Ölçüler:

Yükseklik: 27 cm

Genişlik: 53 cm

Uzunluk: 98 cm

Malzeme: İri kristalli beyaz mermer

Tanım: İri kristalli, beyaz mermerden dikdörtgen formunda mimari blok.

Resim 343

Kaynakça

- Auzepy, M.-F. vd. 2009
"Campagne de prospection 2008 de la mission Marmara",
Anatolia Antiqua XVII, 449 vd.
- Bakır, T., 2003
"Hellepontine Phrygia: Das hellespontische Phrygien in der
Zeit des achämenidischen Reiches", Colloque l'archéologie
de l'empire Achéménide, Paris, Collège de France, 21-
22 novembre, 1 vd.
- Bordaz, J. - Bordaz, L. A., 1973
- Stone Knapping in Modern Turkey, University Park: PCR
Films in the Behavioral Sciences. (http://www.archive.org/details/upenn-f16-2008_Stone_Knapping_in_Modern_Turkey)
- Dinçer, B., 2010
"Bursa ve Çevresi Yüzeysel Araştırmaları 2008-2009 Tarihi öncesi
Buluntuları.", *Arkeoloji ve Sanat*, 134: 1-16.
- Fuchs, M. E. - Delbarre-Bärtschi S., 2011
"Derecik, Büyükorhan: Une église pour deux mosaïques",
M. Şahin (Ed.), XI. Uluslararası Antik Mozaik
Sempozyumu, 16-20 Ekim 2009 Bursa, Türkiye
(İstanbul): 405- 412.
- Naumann, R., 1979
"Der Zeustempel zu Aizanoi", *DAA* 12 (Berlin) 1vd.
- Schwertheim, E., 1987
- Die Inschriften von Hadrianoi und Hadrianeia, I.K. 33.
- Şahin, M. - Dinçer, B. - Zimmermann, T. 2009
"Neue Fundplätze des älteren Paläolithikums bei Bursa in nordwestanatolien
(Türkei)", *Archäologisches Korrespondenzblatt* 39/2, 153-162.
- Whittaker, J. - Kamp, K. - Yılmaz, E., 2009
"Çakmak Revisite: Turkish Flintknappers Today", *Lithic
Technology* 34/2, 93:110.

DAĞLIK BURSA PALEOLİTİĞİ

Berkay Dinçer*

Giriş

Özellikle Avrupa'nın neolitikleşmesini anlamak açısından Bursa bölgesinin önemi tartışmaya yer bırakmayacak kadar açıktır. Bursa'nın Neolitik ve sonrasındaki prehistorik dönemler açısından önemini kavrayan pek çok araştırmacı bölgede yüzey araştırmaları gerçekleştirmiştir. İlk olarak K. Kökten bölgedeki höyükleri ziyaret etmiş (Kökten 1951: 209-211), ardından J. Mellaart bir yüzey araştırması gerçekleştirmiştir (Mellaart 1955: 56; Bittel 1955: 53). Bursa'da bugüne dek yapılmış en kapsamlı prehistorik yüzey araştırması D. French tarafından 1960'lı yıllarda gerçekleştirilmiştir (French 1967: 49-68). 1980'li yıllarla birlikte bölgeye olan ilgi yeniden artmış, M. Özdoğan ve J. Roodenberg de bölgede yüzey araştırmaları yapmıştır (Özdoğan 1985: 411-416; Roodenberg 1995: 5).

Sözü edilen araştırmaların hiçbirinde Paleolitik dönemle ilgili olabilecek buluntu yerleriyle karşılaşılmaıştır. 2007 yılında Şahinkaya Mağarası'nın rastlantı sonucu keşfedilmesine kadar Bursa'da hiçbir Paleolitik buluntu yeri bilinmemekteydi. Bunun temel nedeni önceki araştırmaların hiçbirinin Paleolitik dönemle ilgili olmamasıdır (Dinçer-Başlar 2007). Araştırmaların çoğunlukla Uludağ'ın kuzeyindeki ovalık alanlarda gerçekleştirilmiş olması da önemli bir etkidir (Thissen 2000: 104). Dağlık Bursa'da gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda ortaya çıkarılan Paleolitik buluntu yerleri de (Resim 1) Bursa'da yakın zamana kadar hiçbir Paleolitik buluntu yeriyile karşılaşılması konusundaki bu görüşlerin haklılığını ortaya koymuştur.

Anadolu, genellikle tarih öncesi dönemlerde doğu-batı yönlü kültürel ilişkilerin, hareketlerin gerçekleştiği bir yarımada olarak görülür. Bu fikrin oluşmasında Yakındoğu arkeolojisi odaklı Anadolu arkeolojisinin ve Avrupa merkezli görüşlerin etkisi belirgindir. Özellikle

Avrupa'nın ilk iskân süreci açısından Anadolu, Afrika'dan Avrupa'ya ilk insanların ulaşabilmesi açısından geçilmesi gereken en doğrudan rotanın üzerinde kabul edilir. Paleolitik arkeolojideki bu "klâsik" görüşler, Anadolu'nun öneminin sadece bir rota olmaya indirgenmesine neden olmuş, Anadolu'nun Paleolitik kültürlerin adaptasyon süreçlerinin anlaşılmasındaki rolü ile ilgili araştırmalar geri plânda kalmıştır.

Güney Marmara'da yer alan Bursa'nın klâsik bakış açıları için önemi de Anadolu'nun batı kısmında yer almasından kaynaklanır. Bursa, Anadolu'dan, özellikle de Orta Anadolu'dan Avrupa'ya doğru giden doğal rotaların birleştiği bir bölgede olmasından dolayı önem kazanır.

Bursa'nın Alt Paleolitik dönem açısından bir başka önemi de, Movius çizgisinin Anadolu'daki konumu için sınır bölgesinde yer almasıdır. Movius çizgisi, esas olarak Eski Dünya Alt Paleolitik taş alet yapım geleneklerini ikiye ayıran bir çizgidir (Runnels 2003: Fig. 3-4). Bu çizgi Oldowan gelenekli yontuk çakıllarla Acheul gelenekli iki yüzeylilerin dağılım alanları ile ilgilidir. Kuzeybatı Anadolu ve Trakya Alt Paleolitik genel olarak Oldowan gelenekli taş aletlerle tanımlanır (Runnels 2003: 196-198; Dinçer-Slimak 2007: 54; Taşkiran 2008: 149). Bu ayrımın nedenlerinin, oldukça uzun süren Alt Paleolitik dönemin hangi tarihlerinde geçerli olduğunun ve bu ayrımın sınırlarının tam olarak nereden geçtiğinin araştırılması için Bursa bölgesi stratejik öneme sahiptir.

Bursa'da Orta Paleolitik dönem ile ilgili problemler daha çok kültürel çeşitlilikle ilgili olarak düşünülmelidir. Taş alet teknolojilerinin farklılaşması ve birbirinden farklı bölgesel geleneklerin ortaya çıkışı bu dönemle ilgili sorunların başında gelir.

Bursa, Üst Paleolitik dönemle ilgili olarak da yine Alt Paleolitik'te olduğu gibi "klâsik" bakış açılarına göre, insan türlerinin yayılımıyla ilgili olarak önemli bir konuma sahiptir. Afrika'da ortaya çıkan *Homo sapiens*'in dünyaya

* Araş. Gör. Berkay Dinçer, Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Prehistorya Anabilim Dalı. berkaydincer@gmail.com